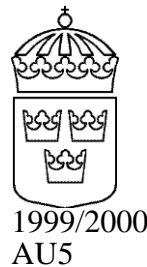

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1999/2000:AU5

Lönebildning och arbetsrätt

Sammanfattning

Detta betänkandet är uppdelat i två huvudavsnitt. Del I Lönebildningen avser regeringens förslag i proposition 1999/2000:32 Lönebildning för full sysselsättning och anknytande motioner, Del II avser motioner som väckts under den allmänna motionstiden och avser arbetsrätten i övrigt, men undantag för motioner om turordningen vid uppsägning på grund av arbetsbrist, vilka skjuts upp till behandling vid senare tillfälle.

Del I

Förslagen i propositionen syftar till att främja en lönebildning i samhällsekonomisk balans som tål de påfrestningar som en långvarigt ökad arbetskraftsefterfrågan medför så att det blir möjligt att kombinera höjda reallöner med låg arbetslöshet och stabila priser. Förslagen innebär ingen begränsning i arbetsmarknadens parterers möjligheter och ansvar för hur avtalslösningar utformas. En ny myndighet, Medlingsinstitutet, skall ha till uppgift att medla i arbetstvister och verka för en väl fungerande lönebildning. Medlingsinstitutet skall agera tidigt bl.a. genom att kalla parterna till överläggningar eller på annat sätt informera sig om kommande eller pågående avtalsförhandlingar. Efter samtycke från parterna kan Medlingsinstitutet utse förhandlingsledare eller medlare. Om det finns risk för stridsåtgärder eller om sådana redan har påbörjats skall institutet kunna utse medlare även utan samtycke från parterna. Det gäller dock inte om parterna är bundna av ett registrerat avtal liknande det s.k. Industriavtalet. Varseltiden för stridsåtgärder förlängs från sju dagar till sju arbetsdagar. Om det främjar en god lösning av tvisten får Medlingsinstitutet skjuta upp varslade stridsåtgärder i högst 14 dagar. En part som underlåter att varsla kan bli skyldig att betala en varselavgift till staten om minst 30 000 kronor och högst 100 000 kronor. En part som vidtar en stridsåtgärd i strid mot institutets beslut kan tvingas betala förhöjd varselavgift om lägst 300 000 kronor och högst 1 000 000 kronor. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2000. Utskottet tillstyrker de föreslagna ändringarna i medbestämmandelagen. – I övrigt redovisar regeringen vissa förslag och bedömningar. Medlingsinstitutet skall årligen publicera en rapport om löneutvecklingen och blir ansvarigt för den officiella lönestatistiken från den 1 januari 2001. Konjunkturinstitutet skall svara för en årlig rapport om

de samhällsekonomiska förutsättningarna för löneförhandlingarna. Utskottet avstyrker ett antal motionsyrkanden i dessa delar.

I propositionen föreslås inte några ändringar i fråga om rätten att vidta stridsåtgärder. En utskottsmajoritet bestående av företrädaerna för Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet anser att ett förbud bör införas mot stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag motsvarande vad som gällde under år 1994. Utskottet föreslår därför att riksdagen antar vissa ändringar i bl.a. medbestämmandelagen i enlighet med detta. Även dessa lagregler föreslås träda i kraft den 1 juni i år. - Företrädaerna för Socialdemokraterna och Vänsterpartiet reserverar sig mot förslaget.

I övriga reservationer kritiserar Moderaterna, Kristdemokraterna, Folkpartiet och Centerpartiet propositionen från olika utgångspunkter. Moderaterna anser att förslaget om ett Medlingsinstitut bör avslås.

Del II

I avsnittet behandlas ett antal motioner som gäller krav på allmänna förändringar av arbetsrätten och en översyn av denna. Vidare lämnas i motionerna förslag om ändringar i centrala delar av de arbetsrättsliga lagarna. Även vissa enskilda frågor tas upp. Samtliga motioner avstyrks. - Utskottet föreslår att regeringen får i uppdrag att göra en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Det skall ankomma på regeringen att bestämma formerna för och omfattningen av denna översyn.. - Reservationer har i denna del av betänkandet lämnats av företrädaerna för Moderaterna, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet

Propositionen

1999/2000:32 vari yrkas

1. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,
2. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

1999/2000:A6 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att lönebildningen bör ske så decentraliserat som möjligt,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de ökade kraven på lokal och individuell anpassning i lönebildningen på morgondagens arbetsmarknad,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statsmakternas ansvar för lönebildningen,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av sänkta skatter för att underlätta en sund lönebildning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lönespridning och kompetensutveckling,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av sänkta reservationslöner,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en bortre parentes i arbetslöshetsförsäkringen i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om införande av en proportionalitetsregel i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen antar det till denna motion fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag om införande av förbud mot sympatiåtgärder i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen avslår regeringens förslag om inrättande av en ny medlingsmyndighet,

12. att riksdagen beslutar om ändring av Statens Förlkningsmannaexpediti-
ons namn till Medlingsinstitutet fr. o. m. den 1 juli 2000,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Medlingsinstitutet inte skall tilldelas någon normbildande roll eller något övergripande ansvar för lönebildningen,

14. att riksdagen avslår regeringens förslag att göra Medlingsinstitutet till statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken,

15. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förlängning av varsel-
tiden till 14 dagar,

16. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet att Medlingsinstitutet kan avbryta icke varslade stridsåtgärder,

17. att riksdagen beslutar om sådan ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet att en konflikt som påbörjats i strid mot varselregler-
na därmed anses vara olovlig,

18. att riksdagen antar propositionens förslag till lag om ändring i sekre-
tesslagen.

1999/2000:A7 av Barbro Feltzing m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att i lagen (1976:580) om medbestämmande i ar-
betslivet skall införas en ny paragraf, 41 b §, med lydelse enligt bilaga 1,

2. att riksdagen beslutar om ändring i 2 kap. 1 § lagen (1974:371) om rät-
tegången i arbetstvister i enlighet med bilaga 2.

1999/2000:A8 av Stefan Attefall m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ekonomisk politik som främjar en sund lönebildning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Medlingsinstitutets arbetsuppgifter och roll i lönebildningen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ansvaret för lönestatistiken,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhet och diskriminering,

5. att riksdagen hos regeringen begär en lag om att stridsåtgärder skall vara proportionerliga,

6. att riksdagen hos regeringen begär en lag om att sympatiåtgärder inte tillåts som instrument vid arbetsmarknadskonflikter,

7. att riksdagen beslutar att 41 b § lagen om medbestämmande i arbetslivet (1976:580) ges följande lydelse: Arbetstagare får inte vidta eller delta i stridsåtgärd som har till ändamål att kollektivavtal skall träffas med ett företag som inte har några arbetstagare eller där bara företagaren eller företagarens familjemedlemmar är arbetstagare och ensamma ägare. Detsamma gäller när stridsåtgärd har till ändamål att stödja någon som vill träffa kollektivavtal med ett sådant företag. Vad som nu sagts hindrar inte arbetstagare från att delta i en anställningsblockad som riktar sig mot ett sådant företag och som har beslutats i behörig ordning av en arbetstagarorganisation. Stridsåtgärder som har vidtagits i strid mot första stycket är att anse som olovliga. Förändringar i anställnings- eller ägarförhållanden som har inträffat sedan en stridsåtgärd har varslats eller inletts skall inte beaktas vid bedömningen av om en stridsåtgärd är att anse som olovlig enligt första stycket.

1999/2000:A9 av Margareta Andersson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen avslår propositionens förslag att Medlingsinstitutet blir statistikansvarig myndighet,

2. att riksdagen beslutar om en ny 41 b § i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet med följande lydelse: En arbetstagare får inte vidta eller delta i en stridsåtgärd som har till ändamål att kollektivavtal skall träffas med ett företag som inte har några arbetstagare eller där bara företagaren eller företagarens familjemedlemmar är arbetstagare och ensamma ägare. Detsamma gäller när en stridsåtgärd har till ändamål att stödja någon som vill träffa kollektivavtal med ett sådant företag och som har beslutats i behörig ordning av en arbetstagarorganisation.

Stridsåtgärder som har vidtagits i strid mot första stycket är att anse som olovliga. Förändringar i anställnings- eller ägarförhållanden som har inträffat sedan en stridsåtgärd varslats eller inletts skall inte beaktas vid bedömningen av om en stridsåtgärd är att anse som olovlig enligt första stycket.,

3. att riksdagen, under förutsättning av bifall till yrkande 2, beslutar om sådan ändring av 2 kap. 1 § fjärde stycket lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister att Arbetsdomstolen blir behörig att som första domstol ta upp och avgöra en tvist om stridsåtgärd som avses i 41 b § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

4. att riksdagen, under förutsättning av bifall till yrkande 2, beslutar om sådan ändring av 4 § andra stycket lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet att 41 b § omfattas av möjligheten att i kollektivavtal föreskriva längre gående fredsplikt eller ett längre gående skadeståndsansvar,

5. att riksdagen beslutar om en ny 41 c § i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet med följande lydelse: För stridsåtgärder som vidtas i samband med avtalsförhandlingar mellan parter som är eller brukar vara bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra skall följande gälla.

Om en part har varslat om en stridsåtgärd som är partiell eller på ett annat sätt begränsad och åtgärden kan förväntas leda till skada eller annan olägen-

het som står i uppenbart missförhållande till åtgärdens omfattning, kan åtgärden förklaras olovlig.

En stridsåtgärd som har varslats som svar på en annan stridsåtgärd kan också förklaras olovlig, om den är väsentligt mer omfattande än vad som är rimligt med hänsyn till den åtgärd som orsakat svarsåtgärden.

Även en sympatiåtgärd som har varslats till stöd för en part i en tvist mellan parter, som är eller brukar vara bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra kan förklaras olovlig. Det kan ske om den varslade sympatiåtgärden kan förväntas leda till skada eller annan olägenhet som står i ett uppenbart missförhållande till åtgärdens eller primäråtgärdens omfattning.

Talan om olovligförklaring enligt andra, tredje och fjärde styckena kan endast föras av den arbetsgivare eller organisation mot vilken åtgärden riktas. Med stöd av bestämmelserna i andra, tredje och fjärde styckena kan en stridsåtgärd interimistiskt förklaras olovlig för tiden fram till dess ett slutligt avgörande föreligger.

Yrkande om olovligförklaring enligt andra, tredje och fjärde styckena och yrkande om interimistisk prövning enligt femte stycket skall framställas inom sju dagar från den dag då varsel lämnades till motparten enligt 45 § första stycket. Försummas det får sådana yrkanden inte framställas.,

6. att riksdagen, under förutsättning av bifall till yrkande 5, beslutar om sådan ändring av 2 kap. 1 § fjärde stycket lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister att arbetsdomstolen blir behörig att som första domstol ta upp och avgöra en tvist om stridsåtgärd som avses i 41 c § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

7. att riksdagen, under förutsättning av bifall till yrkande 5, beslutar om sådan ändring av 4 § första stycket lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet att 41 c § omfattas av möjligheten att göra undantag genom kollektivavtal.

1999/2000:A10 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reformering av arbetsmarknadslagarna så att en bättre balans mellan parterna uppnås,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principerna för en förbättrad lönebildning,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en utvärdering av medlingsinstitutet,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ett tidigt agerande i löneförhandlingarna,

5. att riksdagen avvisar regeringens förslag om att göra ett nytt medlingsinstitut till statistikansvarig myndighet för lönestatistik,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av och ansvaret för löneanalyser,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjlighet att utse medlare även om stridsåtgärder inte hotar,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en partssammansatt nämnd med opartisk ordförande för att avgöra konflikters samhällsfarlighet,

9. att riksdagen beslutar att återinföra tidigare gällande förbud mot stridsåtgärder riktade mot enmans- eller familjeföretag utifrån det lagförslag som angetts i motionen,

10. att riksdagen beslutar att införa proportionalitetskrav för stridsåtgärder i enlighet med vad i motionen anförts.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden

1999/2000:A219 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en modernisering av arbetsrätten för att stärka anställningstryggheten och begränsa floran av visstidsanställningar,

1999/2000:A220 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning för att se över hur dagens regelverk för arbetsmarknaden bör förändras för att skapa större trygghet, flexibilitet och tillväxt,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att dispositiviteten i arbetsrätten bör öka,

1999/2000:A231 av Elver Jonsson m.fl. (fp) vari yrkas

17. att riksdagen beslutar om förändringar i arbetsrätten i enlighet med vad som i motionen anförts,

18. att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentarisk utredning om arbetsrätten tillsätts,

1999/2000:A240 av Lena Sandlin och Ingemar Josefsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot ofrivilliga tillfälliga anställningar.

1999/2000:A254 av Stefan Attefall m.fl. (kd) vari yrkas

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lönebildningen,

25. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en moderniserad arbetsrätt,

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fackets vetorätt vid entreprenader avskaffas,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbud mot blockad av enmans- och familjeföretag samt mot företag som inte har kollektivavtal därför att ingen av de anställda är medlem i någon fackförening eller vill ha kollektivavtal,

29. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att möjligheten till provanställning förlängs till tolv månader,

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ändra skyldigheten för arbetsgivare att återanställa till sex månader,

31. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att visstidsanställning vid arbetsanhopning bör tillåtas upp till två år,

32. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökad information om gällande regler på arbetsrättens område,

1999/2000:A602 av Lars Elinderson (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om SPV:s affärsidé vad avser den konkurrensutsatta (kommunala) pensionsmarknaden,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att marknaden för administration av statliga tjänstepensioner skall utsättas för konkurrens.

1999/2000:A701 av Karin Falkmer och Tomas Högström (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att förbjuda sympatiåtgärder och blockad mot småföretag.

1999/2000:A704 av Inger Strömbom m.fl. (kd, m, c, fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att minska arbetsgivarens ansvar för semesterlön vid arbetstagarrens frånvaro i Kunskapslyftet.

1999/2000:A705 av Inger Strömbom m.fl. (kd, m, fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att utvärdera lagen om ledighet för att driva näringsverksamhet.

1999/2000:A706 av Ola Karlsson m.fl. (m, kd, c, fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om begränsning av blockadrätten mot småföretagare.

1999/2000:A708 av Bengt Silfverstrand och Ronny Olander (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten till politisk information och opinionsbildning på arbetsplatsen.

1999/2000:A709 av Bengt Silfverstrand (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om delgivningsreglerna i 30 § medbestämmandelagen.

1999/2000:A710 av Bengt Silfverstrand (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätt till ledighet för föreningsuppdrag inom handikappförbund.

1999/2000:A712 av Margit Gennser (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stoppregler gällande kollektivavtal för att hindra att kollektivavtal tillämpas på ett uppenbart diskriminerande sätt.

1999/2000:A713 av Margit Gennser (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om LAS-reglerna,

1999/2000:A714 av Jan Backman (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av stuverimonopolet.

1999/2000:A715 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffandet av Arbetsdomstolen.

1999/2000:A723 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsättandet av en parlamentarisk utredning för att utveckla arbetsrätten,

2. att riksdagen beslutar att återinföra hänvisning till central arbetstagarorganisation i lagen om anställningsskydd i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av visstidsanställning enligt vad i motionen anförts,

4. att riksdagen beslutar att företrädesrätten till återanställning skall vara 12 månader i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i företrädesrätten för deltidsanställda i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i LAS 39 § i enlighet med vad som anförts i motionen,

1999/2000:A727 av Lena Sandlin och Ingemar Josefsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldraledighetslagen.

1999/2000:A811 av Barbro Feltzing m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en parlamentarisk utredning för att komma till rätta med tystnaden på våra arbetsplatser,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om en ändring i medbestämmandelagen.

1999/2000:A818 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i föräldraledighetslagen att arbetsgivare åläggs bevisbördan i 16 och 17 §§ för att samband saknas mellan den negativa åtgärden och föräldraledigheten.

1999/2000:A819 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändring av 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen,

1999/2000:K351 av Inger Strömbom (kd) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att arbetsrätten behöver förenklas och moderniseras för att bättre anpassas till småföretag och deras villkor.

1999/2000:Fi211 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

8. att riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med förslag till förändringar av konfliktreglerna enligt vad som anförts i motionen.

1999/2000:Sk692 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

21. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en förändring av arbetsrätten i enlighet med vad som anförts i motionen,

22. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändringar av lagen om anställningsskydd i enlighet med vad som anförts i motionen,

23. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändringar av formerna för att utlösa konfliktåtgärder, sympatiåtgärder och möjligheter att försätta enmansföretagare i blockad i enlighet med vad som anförts i motionen,

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en flexiblare lönebildning,

1999/2000:Fö206 av Eva Flyborg (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lagstadgad rätt till ledighet för deltagande i utbildning och tjänstgöring inom frivilligförsvaret.

1999/2000:Sf302 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten till tre års tjänstledighet i samband med barns födelse,

1999/2000:Sf304 av Sven-Erik Sjöstrand m.fl. (v) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en ny arbetsrättsutredning bör se över anställningsskyddet vid rehabilitering,

1999/2000:So332 av Rosita Runegrund m.fl. (kd) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten till tjänstledighet för vård av anhörig.

1999/2000:T209 av Kenth Skårvik och Elver Jonsson (fp) vari yrkas

14. att riksdagen beslutar påbörja en avveckling av stuverimonopolet,

1999/2000:T210 av Johnny Gylling m.fl. (kd) vari yrkas

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stuverimonopolet,

1999/2000:T616 av Per-Richard Molén m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sloandet av stuverimonopolet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upphävandet av ILO-konvention 137,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sjöfarten och den svenska arbetsmarknaden,

1999/2000:N387 av Eskil Erlandsson m.fl. (c) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tillsätta en utredning som ser över semesterlagen i syfte att förenkla för småföretagen,

1999/2000:N389 av Sven Bergström m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en mindre reglerad, mer flexibel arbetsmarknad,

I del I av detta betänkande behandlas regeringens proposition 1999/2000:32 Lönebildning för full sysselsättning och de fem (m, kd, c, fp, mp) parti- resp. kommittémotioner som väckts med anledning av propositionen liksom motioner från den allmänna motionstiden hösten 1999 som har anknytning till de frågor som propositionen rör. I del II av betänkandet behandlas även övriga motioner om arbetsrätt som väckts under den allmänna motionstiden hösten 1999.

Motionerna anges i det följande utan angivande av årtal (1999/2000).

DEL I LÖNEBILDNINGEN

1 Bakgrund

I april 1997 uppdrog regeringen åt en särskild utredare, generaldirektören Svante Öberg, att i syfte att förbättra förutsättningarna för en väl fungerande lönebildning lämna förslag om ett förstärkt förlikningsmannainstitut. I uppdraget ingick att lämna förslag om det nya förlikningsmannainstitutets organisation, resurser och arbetsformer, en förbättrad lönestatistik m.m. och andra förslag som kan leda till en bättre fungerande lönebildning. Ett delbetänkande, Medlingsinstitut och lönestatistik (SOU 1997:164), överlämnades i november 1997. Slutbetänkandet Medling och lönebildning (SOU 1998:141) överlämnades till regeringen i november 1998. Såväl delbetänkandet som slutbetänkandet har remissbehandlats.

I januari 1999 gav regeringen förre statsministern Ingvar Carlsson och den förutnämnde Svante Öberg i uppdrag att i egenskap av s.k. samsynsmän utreda möjligheterna för arbetsmarknadens parter att komma överens om spelreglerna kring lönebildningen. Uppdraget redovisades i en rapport till regeringen i mars 1999. I rapporten konstaterades att det finns betydande motsättningar mellan parterna i synen på spelreglerna kring lönebildningen. Det konstaterades emellertid också att det finns gemensamma uppfattningar om principer för lönebildningen på ett antal punkter. Det var även samsynsmännens bedömning att det finns områden där det råder en bred samsyn mellan centralorganisationerna, samtidigt som det finns viktiga frågor där organisationerna kommer att fortsätta att driva sina intresseståndpunkter. Samsynsmännen noterade också att det är skillnad mellan hur långt och i vilket tempo man vill driva förändringar i olika frågor. Parterna hade under samtalen med samsynsmännen deklarerat att ett gemensamt mål för centralorganisationerna är tillväxt och nya jobb i Sverige. Samsynsmännen kunde med den utgångspunkten konstatera att det fanns en vilja till samarbete i konkreta frågor. Rapporten avslutas med en uppmaning till parterna att vara aktiva i dessa frågor för att nå snabba resultat.

Under den förutnämnda utredningens arbete har det hållits seminarier om lönebildningen med bl.a. företrädare för arbetsmarknadens parter och arbetsmarknadsutskottets ledamöter som inbjudna. Även efter det att utredningen lagt fram sina förslag har det hållits seminarier. Bl.a. kan nämnas en

seminarieserie hösten 1999 arrangerad av Arbetslivsinstitutet på temat Förhandling och medling på arbetsmarknaden i Sverige inför 2000-talet.

1999/2000:AU5

I utskottets ärende har det kommit in en skrivelse från SAF och SACO gemensamt med synpunkter på regeringens beredning av förslagen.

2 Propositionen i huvuddrag

Propositionen, som innehåller förslag om ändringar i medbestämmandelagen och följdändringar i sekretesslagen, syftar till att främja en lönebildning i samhällsekonomisk balans. En ny myndighet, Medlingsinstitutet, skall inrättas och ha till uppgift att medla i arbetstvister och verka för en väl fungerande lönebildning. Medlingsinstitutet skall kalla parter till överläggningar eller på annat sätt informera sig om kommande eller pågående avtalsförhandlingar. Institutet föreslås bli statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken från den 1 januari 2001. Medlingsinstitutet skall årligen svara för att det publiceras en rapport om löneutvecklingen, medan Konjunkturinstitutet föreslås svara för en årlig rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för löneförhandlingarna.

Efter samtycke från parter som förhandlar om kollektivavtal kan Medlingsinstitutet utse en eller flera förhandlingsledare eller medlare. Om det föreligger risk för stridsåtgärder eller om stridsåtgärder redan har påbörjats skall institutet ha rätt att utse medlare även utan parternas samtycke. Detta gäller dock inte om parterna är bundna av ett registrerat avtal om förhandlingsordning med regler om bl.a. medling liknande det s.k. Industriavtalet.

Varseltiden i fråga om stridsåtgärder förlängs från sju dagar till sju arbetsdagar. En part som underlåter att varsla Medlingsinstitutet kan bli skyldig att betala en varselavgift till staten om lägst 30 000 kr och högst 100 000 kr.

Om det främjar en god lösning av tvisten får Medlingsinstitutet på medlarens begäran besluta att en part skall skjuta upp varslade stridsåtgärder i högst 14 dagar. Den som vidtar en stridsåtgärd i strid mot beslutet kan bli skyldig att betala en förhöjd varselavgift till staten om lägst 300 000 kr och högst 1 000 000 kr.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2000.

3 Utgångspunkter för förslagen m.m., statens resp. parternas roll och ansvar för lönebildningen

Propositionen

Regeringens politik är inriktad på rättvisa, full sysselsättning och ökat välstånd genom en god och uthållig tillväxt. En viktig förutsättning för att nå dessa mål är att lönebildningen fungerar väl. Lönebildningen måste fungera så att det blir möjligt att kombinera höjda reallöner med låg arbetslöshet och stabila priser. Med lönebildning avses i propositionen den samlade arbetskraftskostnadsutvecklingen för arbetsmarknaden i dess helhet. Lönebildningen avgör löneutvecklingen och fördelningen av inkomster mellan individer, grupper och olika sektorer i ekonomin. Lönebildningen bestämmer i stor utsträckning pris- och kostnadsutvecklingen för det svenska näringslivet och

den offentliga sektorn och påverkar därmed hur snabbt sysselsättningen kan öka. Möjligheterna för långtidsarbetslösa och andra grupper som står utanför arbetsmarknaden avgörs av hur väl lönebildningen fungerar.

En väl fungerande lönebildning är en förutsättning för regeringens höga sysselsättningsambitioner. För att en ökad efterfrågan på arbetskraft skall resultera i en fortsatt god sysselsättningsutveckling måste löneökningstakten hållas inom en samhällsekonomiskt hållbar ram också vid en lägre arbetslöshet och högre sysselsättningsnivå än i dag.

Lönebildningen har under flera decennier inte fungerat tillfredsställande. Ett allt sämre samspel mellan olika delar av arbetsmarknaden i avtalsförhandlingarna, ett svagt institutionellt ramverk och upprepade stabiliseringspolitiska misslyckanden har bidragit till en löneutveckling som på lång sikt inte överensstämmer med produktivitetsutvecklingen. De nominella löneökningar har varit högre än i omvärlden vilket drivit upp inflationen. Upprepade devalveringar har urholkat reallönerna. Större löneökningar än vad samhällsekonomin tål slår mot sysselsättningen och drabbar i första hand grupper med svag ställning på arbetsmarknaden.

Förutsättningarna har ändrats i och med att Sverige inte längre försöker upprätthålla en fast växelkurs för kronan. Det av riksdagen i politisk enighet fastställda inflationsmålet – 2 procent plus/minus en procentenhet – får inte överskridas. Globaliseringen har ökat omvandlingstakten i näringslivet. Beslut i den ekonomiska politiken i enskilda länder framkallar omedelbara räntereaktioner på den internationella marknaden. Marginalen för misstag har därmed krympt.

Under 1998 års avtalsrörelse inleddes en utveckling som innebar en anpassning av löneökningstakten till den i Sveriges viktigaste konkurrentländer. Enligt regeringen måste denna utveckling fortsätta.

Om lönebildningen inte skulle kunna hantera ökningen av efterfrågan på arbetskraft kommer den goda sysselsättningsutvecklingen att bromsas upp. Bristen på arbetskraft inom vissa områden kan driva upp löneökningarna för vissa grupper, vilket sedan kan sprida sig till andra grupper. Följden blir ökade produktionskostnader. Möjligheterna att vältra över kostnaderna på ökade produktpriser är små på grund av hårdnande internationell konkurrens och den förda penningpolitiken som syftar till prisstabilitet. Därför finns det numera ett mer direkt samband än tidigare mellan lönebildningen och möjligheten att pressa ned arbetslösheten.

Hög sysselsättning och låg arbetslöshet skall dock inte nås genom låglönekonkurrens. I stället bör det skapas allmänt goda förutsättningar för en fortsatt stark produktivitetstillväxt som ger utrymme för att kombinera en fortsatt god sysselsättningsutveckling med en god reallöneutveckling. Lönebildningen måste enligt regeringen medverka till att Sveriges internationella konkurrenskraft bibehålls även i tider med hög aktivitet i ekonomin och större efterfrågan på arbetskraft.

Med stärkta spelregler för lönebildningen får parterna ett bättre stöd att träffa avtal som leder till fler jobb, goda reallöner och stärkt välfärd. Styrkan och tydligheten i spelreglerna skall bidra till att hävda de svagares ställning på arbetsmarknaden.

Enligt regeringen visar erfarenheten att osäkerhet och bristande information om andra grupperns avtal kan försvåra lönebildningen. Propositionen innebär att informationen inför förhandlingarna skall förbättras – alla parter skall kunna utgå från samma faktaunderlag. Med det medlingsinstitut som föreslås ökar förutsättningarna för ett förbättrat samspel i avtalsrörelserna. Förlängda varseltider och möjligheten att besluta om uppskjutande av konflikter skall främja ett konstruktivt förhandlings- och medlingsarbete.

Syftet med förslagen

Syftet är att främja en lönebildning i samhällsekonomisk balans som tål de påfrestningar som en långvarigt ökad efterfrågan medför. Förslagen innebär ingen begränsning när det gäller parternas möjligheter och ansvar i fråga om utformningen av avtalslösningar.

Förslagen innebär att

- utvecklingen av arbetskraftskostnaderna och dess följder för den samhällsekonomiska utvecklingen görs tydligare genom förbättrad lönestatistik och mer regelbundna analyser av hur lönebildningen fungerar; på det sättet motverkas att olika grupper på arbetsmarknaden driver upp löneökningarna i konkurrens med varandra
- ansvarsfördelningen mellan arbetsmarknadens parter och staten tydliggörs
- fördelen med avtal för reglering av förhandlingsordningar och av vidtagande av stridsåtgärder framhålls; för de fall där avtalslösningar inte kan nås förstärks lagstiftningen genom att vägen till konflikt görs trögare och genom att ett kraftfullare konfliktlösningssystem tillhandahålls.

Statens resp. parternas roll och ansvar vid lönebildningen

En viktig utgångspunkt för utformningen av förslagen är att *arbetsmarknadens parter* har en självklar rätt att hävda sina intressen. Löneökningarnas storlek och fördelningen mellan olika löntagargrupper skall avgöras i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Den fria förhandlingsrätten är en grundsten på svensk arbetsmarknad. Rätten till strejk och lockout är inskriven i grundlagen. Arbetsgivarna har legitima vinstkrav för sin verksamhet samtidigt som arbetstagarna för en legitim kamp för sin andel av produktionsresultatet och sitt relativa löneläge. Utvecklingen av relativlönerna för olika grupper samt lönenivåer och allmänna anställningsvillkor är frågor som ankommer på parterna liksom fördelningen av reallöneutrymmet. Även samhällsintresset måste dock tillgodoses i lönebildningen. Summan av parternas ståndpunkter får inte bli löneinflation och färre jobb. Kollektivavtalen skall respekteras under den självklara förutsättningen att de inte innebär lönediskriminering.

Enligt propositionen ligger ansvaret för lönebildningen kvar på arbetsmarknadens parter även i fortsättningen. Formerna för lönebildningen är också i första hand en fråga för parterna. Avtalslösningar för förhandlings-

ordningar och begränsningar av rätten att vidta stridsåtgärder är att föredra framför lagstiftning.

Staten har ett *övergripande samhällsansvar* för att lönebildningen fungerar så att den inte leder till ökad arbetslöshet och därmed hotar välfärdsutvecklingen. Staten kan i första hand använda sig av de stabiliseringspolitiska instrumenten, finans- och penningpolitiken understödd av en effektiv arbetsmarknads- och utbildningspolitik. Även indirekt påverkar riksdag och regering förutsättningarna för det som parterna har ansvar för genom utformningen av den ekonomiska politiken, utbildningssystemet, lagstiftningen om stridsåtgärder och medling, arbetslöshetsförsäkringen och skyddslagstiftningen för arbetstagarna. I statens övergripande ansvar ingår att tillvarata alla samhällsmedborgares legitima intresse av en väl fungerande lönebildning. Staten skall däremot vara neutral till hur parterna fördelar löneutrymmet, till vilken nivå parterna väljer att förlägga sina förhandlingar, hur goda arbetsinsatser skall premieras, hur löneformer och anställningsvillkor kan anpassas till arbetsmarknaden m.m.

Staten och arbetsmarknadens parter har i mer allmänna termer ett *gemensamt ansvar* för att en tillräcklig, snabb och stabil tillväxt av det totala reallöneutrymmet kommer till stånd.

Motioner

Moderaterna anser, enligt sin kommittémotion A6, det som uppenbart att den nödvändiga flexibiliteten och anpassningsförmågan saknas i den svenska lönebildningen, även om inflationen i löner och priser brutits. Trots att regeringen säger sig ha insikten om lönebildningens avgörande betydelse för en god tillväxt och för att de som i dag utestängs från arbetsmarknaden skall få arbete läggs det inte fram några förslag som förbättrar situationen. Regeringen anlägger i stället en både centralistisk och snäv syn som nästan uteslutande rör själva förhandlingssystemet och hur det skall kunna motverka höga, generella löneökningar. Ett fungerande signalsystem i ekonomin innebär att det skall löna sig att förkovra sig och utveckla kompetensen. En flexibel och väl fungerande lönebildning påverkar relativlönerna och skapar en bättre balans på olika delar av arbetsmarknaden, vilket ger löntagarna en real inkomstökning som har sin grund i produktivitet, inte i de centrala organisationernas antaganden. Enligt *Moderaterna* är det enbart ökad produktivitet som skapar utrymme för löneökningar. Eftersom produktivitetsökningar inte kan fastställas i förväg och varierar mellan branscher och företag måste lönebildningen ske så decentraliserat som möjligt (yrk. 1). Med en mer decentraliserad lönebildning kan kompetensen bli den dominerande faktorn, vilket rimligen också motverkar "lön efter kön". Morgondagens arbetsmarknad kommer att ställa än större krav på lokal och individuell anpassning (yrk. 2).

Enligt *Moderaterna* är lönebildningsfrågorna bara en begränsad del av de strukturella problem som måste lösas. I ett antal punkter anger *Moderaterna* de förändringar som de ser som långt viktigare än själva medlingsfunktionen:

- Skattepolitiken. Höga skatter snedvrider prissättningen och incitamenten så att effektiviteten i samhällsekonomin minskar och arbetstillfällena slås

ut. Skattereduktion bör införas för hushållsnära tjänster. Värnskatten måste slopas och inkomstskatten sänkas i alla inkomstskikt så att fler kan försörja sig själva (yrk. 4).

- Graden av lönespridning och stimulansen till kompetensutveckling. En alltmer sammanpressad lönestruktur har försvagat sambandet mellan kompetens och lön. Lönestrukturen påverkas alltför lite av utbud och efterfrågan, vilket lett till lägre sysselsättning och högre arbetslöshet. Det blir svårt att motivera ungdomar, särskilt dem som kommer från arbetarhem utan studievana, till uppoffrande studier som inte förefaller att löna sig (yrk. 5).
- Nivån på reservationslönerna. Alltför höga reservationslöner – dvs. den lönenivå som krävs för att en individ skall uppfatta det som mer lönsamt att arbeta än att inte arbeta – bidrar till en ökning av den strukturella arbetslösheten och leder till sämre välbefinnande. Med färre människor i arbete förblir många varor och tjänster oproducerade trots att de är efterfrågade (yrk. 6).
- Arbetslöshetsförsäkringen. Den har förlorat sin karaktär av omställningsförsäkring och i stället alltmer blivit en form av medborgarlön och permanent försörjningskälla för ”insiders” på arbetsmarknaden. En bortre gräns i försäkringen skulle stärka incitamenten att söka och ta arbete, den skulle förkorta arbetslöshetstiderna och ha en positiv inverkan på reservationslönerna. Regeringen bör återkomma med ett sådant förslag (yrk. 7).
- Balansen i konfliktreglerna. Enligt Moderaterna är konfliktreglerna i flera avseenden förlegade. I syfte att återupprätta en rimlig balans mellan parterna och därmed underlätta lönebildningen lägger Moderaterna fram förslag om en s.k. proportionalitetsregel, om förbud mot stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag och mot sympatiåtgärder. – Utskottet återkommer till dessa yrkanden.

När det gäller *statsmakernas ansvar för lönebildningen* delar Moderaterna regeringens uppfattning att avtal är bättre än lagstiftning och att statsmakerna har intresse av goda relationer mellan parterna på arbetsmarknaden. Detta får dock inte innebära att lönebildningen skulle vara ett område som staten i princip inte har med att göra. Regering och riksdag har ansvar för att med lagstiftningen ange de grundläggande spelreglerna. Inte heller får det innebära att total konsensus skulle vara förutsättningen för att lagstiftaren ändrar spelreglerna. I motionen sägs att regeringens uppfattning att staten skall vara neutral mellan parterna, en åsikt som Moderaterna delar, rimmar illa med regeringens undfallenhet gentemot LO. Moderaterna, som i motionen hänför sig till den ovan nämnda skrivelsen från SAF och SACO, föreslår ett tillkännagivande om statsmakernas ansvar för lönebildningen (yrk. 3). – Även i partimotionen Sk692 (yrk. 24) från den allmänna motionstiden hösten 1999 betonar Moderaterna vikten av en mer decentraliserad och flexibel lönebildning.

Kristdemokraterna utvecklar i kommittémotionen A8 sin syn på hur den ekonomiska politiken kan främja en god lönebildning. Partiet beskriver ett antal ”tillväxtfallor” på den svenska arbetsmarknaden:

- Den i internationell jämförelse låga andelen anställda inom den privata sektorn, vilket leder till svag dynamik och undergräver möjligheten till nya sysselsättningstillfällen.
- Den låga rörligheten på arbetsmarknaden som resulterar i flaskhalsar och bl.a. orsakas av de höga skattekilarna och den sammanpressade lönestrukturen; lönebildningen bör bättre spegla tillgång och efterfrågan.
- Det förhållandet att utbildning lönar sig dåligt i Sverige; större hänsyn måste tas till kompetens, kunnande, prestation och ansvar, vilket innebär att lönebildningen i ökad utsträckning bör ske på det lokala planet och vara mer individuellt inriktad.
- De höga anställningströsklarna, som är ett problem för både individer och företag; för individen innebär det att det ibland inte lönar sig att arbeta, för företagen innebär höga ingångslöner, hög skatt och vissa arbetsrättsliga regler att man drar sig för att anställa personer med låg utbildning och begränsad erfarenhet.

Kristdemokraterna kritiserar propositionen för att inte beröra lönebildningens betydelse för att skapa dynamik och flexibilitet, och därmed sysselsättning och tillväxt, utan enbart diskutera den totala lönenivåns utveckling.

I motionen (yrk. 1) anges de punkter som enligt *Kristdemokraterna* främjar en sund lönebildning:

- Stabila ekonomisk-politiska ramar som främjar ansvar hos parterna, företagen och de anställda. Ingen statlig inkomspolitik.
- Sänkt skatt på arbete för alla för att uppmuntra arbete, utbildning, kompetensutveckling och ansvar.
- Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring som i högre grad finansieras genom avgifter från de försäkrade.
- Vinstdelningssystem för de anställda.
- Bättre löneutveckling inom bristyrken.
- Översyn av lagregleringen av kollektivavtalen för att öka den enskildes rättigheter.
- Förbud mot blockad av enmans- och familjeföretag och en lagregel om proportionalitet (utskottet återkommer till detta i det följande).
- Ökad löneflexibilitet vad avser ungdomar.

Motsvarande synpunkter på lönebildningen framförs i *Kristdemokraternas* motion A254 (yrk. 24) från den allmänna motionstiden hösten 1999.

Centerpartiet, i kommittémotion A9, framhåller att ett framtida välfärdssamhälle är beroende av företagets möjligheter att konkurrera i en global eko-

nomi. Löneutvecklingen måste vara i paritet med utvecklingen i konkurrentländerna. Partiet anser att regeringen på ett förtjänstfullt sätt beskrivit problemen i den svenska ekonomin i propositionen men att mer långtgående slutsatser borde ha kunnat dras. I motionen läggs det fram förslag om vissa ändringar i konfliktreglerna, till vilket utskottet återkommer nedan. – Centerpartiet framför även synpunkter på lönebildningen i sin partimotion Fi211 från den allmänna motionstiden hösten 1999. Partiet efterlyser en bättre balans mellan parterna. Tydligare fördröjningsmekanismer behövs vid risk för konflikt. Varsel under pågående medling bör förbjudas. I motionen läggs det också fram förslag om vissa andra inskränkningar i konfliktreglerna. – Utskottet återkommer till dessa frågor nedan.

Folkpartiet ser, enligt partimotionen A10, propositionen som ytterligare exempel på regeringens oförmåga att reformera lagstiftningen trots de ofta goda förslag som framkommit under utredningsarbetet. Dagens lagregleringar bidrar till att cementera arbetslösheten på en högre nivå än nödvändigt och till att skapa problem med lönebildningen, sägs det i motionen. Lönebildningen och arbetsmarknadslagarna skall vara ett instrument för att skapa balans mellan arbetsgivare och arbetstagare, men det som skett är att organisationerna på båda sidor fått för stort inflytande. Därför måste lönebildningen och arbetsrätten utformas så att den enskilde arbetstagaren och arbetsgivaren får större inflytande. Likafullt måste det påpekas att det i huvudsak är genom avtal som dessa frågor måste lösas (yrk. 1). Uppgiften är nu att underlätta en konkurrenskraftig lönebildning, men utan att bedriva statlig inkomspolitik. Folkpartiet kritiserar regeringen för att vara alltför fixerad vid den genomsnittliga löneökningstakten. Minst lika viktigt är hur lönestrukturen utvecklas, och i den frågan kan en central medlingsfunktion rimligen inte ha någon egentlig uppgift, anför partiet (yrk. 2).

Utskottets ställningstagande

Allmänna utgångspunkter

Begreppet lönebildning brukar användas som en sammanfattande benämning på de processer och de restriktioner som bestämmer lönerna för enskilda individer, för kollektiv och i genomsnitt för ekonomin i dess helhet. Det är ett vitt begrepp som kan beskrivas på många sätt. Lönebildningen verkar inom en ram som består av den ekonomiska politiken i stort, av arbetsmarknadspolitiken, skatte- och transfereringspolitiken, socialpolitiken m.m. Även om lönebildningen inte ensam ligger bakom framväxten av en gynnsam ekonomisk situation, är den av central betydelse för tillväxt, sysselsättning och konkurrenskraft. När regeringen i propositionen anger vad som kännetecknar en välfungerande lönebildning utgår den från ett lönebildningsbegrepp som avser den samlade arbetskraftskostnadsutvecklingen för arbetsmarknaden i dess helhet. En väl fungerande lönebildning kännetecknas enligt propositionen av att den dels förmår kombinera en god reallöneutveckling med långsiktigt hållbar sysselsättningstillväxt genom att generera en kostnadsutveckling som vid en given produktivitetstillväxt inte överstiger den i våra viktigaste konkurrentländer, dels i så liten utsträckning som

möjligt ger upphov till arbetsmarknadskonflikter som orsakar kostnader eller andra negativa effekter för tredje man.

Under en stor del av 1980- och 1990-talen har lönebildningen inte fungerat tillfredsställande. Lönerna i Sverige har haft en långsiktig tendens att öka för snabbt i förhållande till lönerna i våra konkurrentländer, samtidigt som de reala timlönerna från 1970-talets mitt till 1998 varit i stort sett oförändrade.

Konsekvenserna av brister i lönebildningen är annorlunda nu mot tidigare. Med stängd inflationsväg, stabila pris- och löneökningar i omvärlden och internationaliserade kapital- och valutamarknader kommer alltför höga lönekostnader i förhållande till omvärlden att medföra stigande räntor, ekonomisk åtstramning och ökande arbetslöshet.

Utskottet vill dock, liksom regeringen, framhålla att det finns positiva inslag i lönebildningen. I internationellt perspektiv har under senare år få arbetsdagar gått förlorade på grund av konflikter. På flera områden kännetecknas arbetsmarknaden av en bred samsyn mellan parterna om vad som krävs för en gynnsam utveckling av verksamheten. Större utrymme har skapats för att anpassa kollektivavtalen till de lokala förhållandena. Vid flera tillfällen har parterna visat god förmåga att ta hänsyn till de samhällsekonomiska förutsättningarna. 1998 års avtalsrörelse innebar också en större anpassning till löneökningstakten i konkurrentländerna.

Statsmakternas ansvar

Innan utskottet kommer in på oppositionspartiernas synpunkter på lönebildningen vill utskottet något beröra det som sägs i Moderaternas motion om rollfördelningen och *statsmakternas ansvar för lönebildningen*. Eftersom utskottet ur motionen inte kan utläsa någon principiell åsiktsskillnad i sak i förhållande till propositionen uppfattar utskottet begäran om ett tillkännagivande som främst en kritik mot regeringens beredning av ärendet och de ställningstaganden som då gjorts och som Moderaterna inte anser stå i överensstämmelse med uppfattningen att staten skall vara neutral mellan parterna. Utskottet kan inte ansluta sig till den kritiken och avstyrker följaktligen motion A6 (yrk. 3).

Analysen av de bakomliggande problemen

Utskottet övergår nu till oppositionspartiernas syn på lönebildningen.

Någon politisk oenighet synes inte föreligga om betydelsen i och för sig av en väl fungerande lönebildning. Analysen av de bakomliggande problemen och uppfattningen om vad som utmärker en välfungerande lönebildning skiljer sig däremot åt. Framför allt Moderaterna och Kristdemokraterna men även Folkpartiet kritiserar regeringen för att gå förbi vissa faktorer som de ser som betydelsefulla. Centerpartiet riktar ingen kritik mot propositionens problembeskrivning men anser, som framgått, att mer långtgående slutsatser borde kunna dras.

Moderaterna, Kristdemokraterna och Folkpartiet menar att problemet inte bara ligger i de genomsnittliga generella löneökningarna utan lika mycket eller i än högre grad i lönestrukturen och de relativa lönerna. Moderaterna

och Kristdemokraterna pekar också på en lång rad faktorer av strukturell art som de ser som problem i sammanhanget.

Det är riktigt att propositionen i sin beskrivning av problemen med lönebildningen i Sverige utgår från de generella löneökningarna. Syftet med förslagen är att en lönebildning i samhällsekonomisk balans skall främjas, vilket innebär att lönebildningen skall klara de påfrestningar som en långvarigt ökad arbetskraftsefterfrågan medför. Förslagen inriktas på att begränsa risken för att lönebildningsprocessen i sin helhet leder till orimliga resultat och löneinflation. Utgångspunkten är att förslagen inte skall begränsa parternas möjligheter och ansvar. I flera sammanhang betonas att det är parterna som har ansvaret för avtalslösningar. I detta ligger att parterna även har ansvaret för fördelningen av löneutrymmet. Utskottet vill starkt understryka att det inte är fråga om att göra några ingrepp i lönestrukturen.

När Moderaterna och Kristdemokraterna kritiserar den svenska lönebildningen för att brista i flexibilitet, vara dåligt anpassad till utbud och efterfrågan och inte tillräckligt decentraliserad och individualiserad, att alltför lite belöna kompetens och utbildning m.m. angriper de i själva verket den modell som vuxit fram i Sverige i ett samspel mellan staten och parterna, där parterna tagit huvudansvaret för lönebildningen och dess resultatet. Det är svårt att undvika reflektionen att dessa partier egentligen efterlyser mer av statlig styrning eftersom de inte tycks acceptera det som den svenska lönebildningsmodellen resulterat i.

Det skall inte förnekas att en god ekonomisk utveckling även vad gäller arbetsmarknaden kan nås genom skilda slag av lönebildningssystem. T.ex. har Europas länder och USA lagar, institutioner och procedurer på arbetsmarknaden som avsevärt skiljer sig från vårt system och även sinsemellan. Det är också välkänt att lönespridningen på många håll i vår omvärld är avsevärt större än i Sverige. Vad Moderaterna och Kristdemokraterna tycks bortse från är traditionernas och de inarbetade samverkansformernas betydelse för om resultatet av lönebildningsprocessen skall accepteras av organisationerna på arbetsmarknaden, av företagen, löntagarna och allmänheten. Lönebildningssystemet måste uppfattas som legitimt. Brister det i legitimitet kan det leda till kompensationskrav, som i slutändan medför att den totala löneutvecklingen hamnar för högt för att de samhällsekonomiska målen skall nås. En annan och lika viktig aspekt på legitimiteten är att resultat som uppfattas som fördelningspolitiskt orimliga kan leda till arbetskonflikter, rivalitet mellan löntagarkategorier och allmän social oro.

Både Moderaterna och Kristdemokraterna visar i sina motioner i viss mån ett annat förhållningssätt till lönebildningsfrågorna än vad propositionen ger uttryck för. Båda partierna för lönepolitiska resonemang om vilka principer som skall vara vägledande vid lönesättningen. De framhåller att utbildning, förkovran och kompetens måste löna sig bättre. Kristdemokraterna talar för vinstdelningssystem, bättre löneutveckling i bristyrken och större flexibilitet i ungdomslönerna. Propositionen avstår från värderingar av detta slag, vilket utskottet ser som konsekvent om man vill upprätthålla ansvarsfördelningen mellan staten och arbetsmarknadens parter. Utskottet instämmer med regeringen i att det bör vara parternas sak att fördela löneutrymmet, att avgöra

Frågan om på vilken nivå lönebildningen bör ske

Moderaternas och Kristdemokraternas avvikande förhållningssätt kommer till uttryck även när de anger på vilken nivå de anser att lönerna bör bestämmas – båda anser att lönebildningen bör ske mer decentraliserat än i dag för att man därmed skall kunna ta större hänsyn till individuella förhållanden. I detta ligger inte bara att partierna därmed förespråkar en generellt mer marknadsmässig lönebildning. De uttalar sig också om sådant som enligt utskottets mening bör ankomma på parterna att ta ansvar för. Utskottet, som i och för sig kan konstatera att utvecklingen går mot avtal som är mer anpassade till lokala förhållanden, anser att parterna bör tilltros förmågan att avgöra var lönebildningen bör ske för att ge ett acceptabelt resultat. Även här bör alltså staten vara neutral.

Utskottet kan konstatera att även Folkpartiet tar upp frågan om var lönebildningen bör ske, men från delvis andra utgångspunkter. Folkpartiet menar att den ursprungliga tanken att skydda den svagare parten, den anställda, förfelats genom att organisationerna fått för stort inflytande. Lönebildningen, och även arbetsrätten, bör enligt partiet utformas så att den enskilde arbetstägaren och arbetsgivaren får större inflytande. Men partiet påpekar samtidigt att det i huvudsak är i avtal mellan parterna som dessa frågor skall lösas. Utskottet finner det något svårt att bemöta denna allmänt hållna argumentation som inte anger några exempel på vilka regler som skulle behöva ändras. Allmänt sett syftar kollektivavtalen till en enhetlig reglering av anställningsvillkoren. Med kollektivavtalet skapas ett slags rättsordning på arbetsmarknaden som skall förhindra godtycke. Avtal som träffas kollektivt ger dessutom en bättre överblick av det samlade utfallet än en serie individuella avtal. Detta talar till kollektivavtalets fördel i ett samhällsekonomiskt perspektiv. Utskottet vill dock framhålla att det inte finns något allmänt förbud mot individuella anställningsvillkor. Om ett kollektivavtal gäller för anställningsförhållandet är det avgörande i stället vad kollektivavtalet i sig självt innebär i frågan om möjligheten att träffa individuella avtal. Utvecklingen går snarare mot ett ökat handlingsutrymme för de enskilda parterna och de lokala kollektivavtalsparterna än motsatsen.

Folkpartiet kopplar ihop den ovan berörda frågan om lönestrukturen med de konkreta förslagen såtillvida att partiet menar att en central medlingsfunktion inte gärna kan ha någon uppgift att fylla på det området. Utskottet kan ge partiet rätt i så måtto att syftet med förslagen i propositionen främst är att åstadkomma en lönebildning som i sin helhet skapar samhällsekonomisk balans. Om ambitionen i stället hade varit att i första hand förändra lönestrukturer och relativa löneförhållanden skulle förslagen ha sett annorlunda ut. I den mån lönestrukturer bör angripas av jämställdhetsskäl eller därför att de är diskriminerande är det inte medlingsfunktionen i sig som står i fokus utan andra delar av propositionen såsom förbättringarna av lönestatistiken och kompletteringen av forskningsdatabasen LINDA – till vilket utskottet

Lönebildningens roll för inkomstfördelning, tillväxt m.m.

Lönebildningen har en grundläggande uppgift att medverka i fördelningen av inkomsterna i ekonomin, både mellan arbete och kapital och mellan olika grupper och individer i löntagarkollektivet. Denna inkomstfördelning är komplicerad och kontroversiell eftersom flertalet har lönen som den enda eller viktigaste inkomstkällan. Samhällets fördelningspolitiska ambitioner kan teoretiskt tillgodoses inom själva lönebildningsprocessen eller inom de offentliga skatte- och transfereringssystemen. Moderaterna och Kristdemokraterna riktar som framgått inte bara in sig mot lönebildningen som sådan utan även mot strukturella faktorer som skatterna, arbetslöshetsförsäkringen och regelverket kring kollektivavtal och arbetsmarknadskonflikter. Moderaterna tar också särskilt upp de s.k. reservationslönerna, dvs. den lägsta lön som en person är beredd att acceptera i en viss anställning. Dessa partiernas ståndpunkter skulle tillspetsat kunna sammanfattas så att det huvudsakliga problemet är att varken lönebildningen eller den förda politiken skapar tillräckligt stor lönespridning, i föreställningen att lönespridning är förutsättningen för den nödvändiga tillväxten.

Kristdemokraterna kritiserar även propositionen för att den skulle gå förbi lönebildningens betydelse för dynamik och tillväxt m.m. Utskottet kan inte instämma i den kritiken. Tvärtom framhålls sambandet mellan en väl fungerande lönebildning och målet om en god och uthållig tillväxt. En annan sak är hur man vill definiera en väl fungerande lönebildning, och på den punkten skiljer det sig mellan utskottet och Kristdemokraterna.

Inte minst detta ärende illustrerar den grundläggande skillnad som finns mellan utskottet och flera av oppositionspartierna i synen på fördelningspolitiken i vid bemärkelse. Utskottet finner emellertid inte skäl att i detta sammanhang gå närmare in på och bemöta de synpunkter på den ekonomiska politiken och andra strukturella förhållanden som oppositionspartierna tar upp. Skälet är att förslagen i propositionen tar sikte på sådant som mera omedelbart hänger samman med och kan ha betydelse för lönebildningen. Det handlar om att öka förutsättningarna för en samsyn mellan olika delar av arbetsmarknaden, att stärka spelreglerna vid förhandlingar, att bättre faktaunderlag skall finnas tillgängligt och att skapa ömsesidig öppenhet med ökat informationsutbyte m.m. Utskottet nöjer sig med att konstatera att Moderaternas och Kristdemokraternas kritik snarare siktar in sig på analysen av problemen i den svenska lönebildningen än på de konkreta förslag som läggs fram i propositionen.

Avslutande synpunkter

Utskottet kan avslutningsvis i detta avsnitt konstatera att tillväxten i den svenska ekonomin för närvarande är hög. Utvecklingen på arbetsmarknaden är stabil. Detta talar inte för att Moderaterna och Kristdemokraterna har någon särskilt stark grund för sin uppfattning om de strukturella problemen i

den svenska ekonomin. De problem som ändå finns rör som utskottet ser det främst de regionala obalanserna, kompetensbehoven på en föränderlig arbetsmarknad och den strukturella lönediskrimineringen. För att komma till rätta med detta krävs andra politiska instrument än vad dessa oppositionspartier förespråkar.

Sammanfattningsvis avstyrker utskottet med det anförda motionerna A6 (yrk. 1, 2, 4–7), A8 (yrk. 1), A10 (yrk. 1 och 2), A254 (yrk. 24) och Sk692 (yrk. 24).

4 Inrättande av Medlingsinstitutet m.m.

Propositionen

Genom ett medlingsinstitut skapas bättre förutsättningar för att tillvarata samhällsintresset i lönebildningen samtidigt som de avtalsslutande parternas ansvar betonas och resurserna för konfliktlösning stärks. Lönebildningen skall kunna fungera både i tider av hög arbetslöshet och när tillväxten är stark. Utgångspunkten är den ovan beskrivna ansvarsfördelningen mellan parterna och staten.

Uppgiften för det medlingsinstitut som föreslås bli inrättat den 1 juni 2000 skall vara att medla i arbetstvister och verka för en väl fungerande lönebildning (46 § medbestämmandelagen). Medlingsinstitutets roll är att aktivt medverka till att lösa sådana tvister och till att tvisterna kan lösas utan stridsåtgärder. Institutet skall säkerställa att det finns tillgång till kompetenta medlare, skiljemän och andra utomstående som kan medverka till att intrasetviser löses. Det skall ha en god överblick av förhållandena på arbetsmarknaden i Sverige och i omvärlden och ha kompetens i jämställdhets- och diskrimineringsfrågor. Uppgiften är mera långtgående än den som Förlikningsmannaexpeditionen haft. Medlingsinstitutet skall dock inte ges uppgifter på områden som parterna har ansvar för och där det inte är sannolikt att allmänintresset skulle gagnas av ett statligt agerande.

Genom nya regler i medbestämmandelagen anges att Medlingsinstitutet skall

- genom överläggningar med parter eller på annat sätt informera sig om kommande eller pågående avtalsförhandlingar (47 § första stycket); detta innebär ett förtydligande och en mer uttalad möjlighet för institutet att agera
- kunna förelägga en part vid vite att komma till överläggningar (52 § första stycket)
- ge parterna råd och upplysningar om förhandlingar och kollektivavtal (47 § andra stycket).

I förhållande till vad som i dag gäller för Förlikningsmannaexpeditionen får Medlingsinstitutet möjlighet att agera tidigare och på fler sätt. Genom möjligheten att kalla parterna till överläggningar inför kommande eller pågående avtalsförhandlingar stimuleras parterna att komma i gång i så god tid att nya avtal kan träffas innan de gamla löpt ut.

En part som träffat kollektivavtal skall på begäran, och ytterst vid vite, tillställa Medlingsinstitutet en kopia av kollektivavtal som träffats om löner och allmänna anställningsvillkor (47 § tredje stycket).

Ett beslut av Medlingsinstitutet om vitesföreläggande mot en part att komma till överläggningar eller att tillställa institutet ett kollektivavtal skall inte kunna överklagas, men när talan förs vid Arbetsdomstolen om utdömande av vitet skall domstolen även kunna bedöma vitets lämplighet (52 § tredje och fjärde styckena resp. 53 § andra och tredje styckena).

Utan att lägga fram några konkreta förslag om detta anser regeringen att Medlingsinstitutet därutöver bör

- verka för att parterna upprättar tidsplaner för avtalsförhandlingar som syftar till att nya avtal sluts innan föregående avtalsperiod löper ut och att tidsplanerna även kan samordnas när så är lämpligt
- samråda med parterna om de samhällsekonomiska förutsättningarna för förhandlingarna samt
- tillvarata och upprätthålla den breda samsyn som finns på arbetsmarknaden om den konkurrensutsatta sektorns lönenormerande roll och, när så är lämpligt, verka för giltighetsperioder för kollektivavtalen som befrämjar en väl fungerande lönebildning och att förhandlingarna inom internationellt konkurrensutsatta avtalsområden avslutas först om det förs parallella förhandlingar; dock måste Medlingsinstitutet i sin verksamhet beakta andra sektorer behov av att uppnå balanserade lönestrukturer exempelvis i syfte att motverka rekryteringsproblem och lönediskriminering.

Genom att tidsplaner för förhandlingarna och yrkanden läggs på bordet minskar osäkerheten om hur andra sektorer kommer att agera, vilket enligt regeringens bedömning bör underlätta för parterna att komma fram till ett avtal.

Samrådet med parterna innebär inte att Medlingsinstitutet skall verka för en samordning av avtalens materiella innehåll. Syftet är i stället att försöka skapa en samsyn om de samhällsekonomiska förutsättningarna för förhandlingarna. Underlaget för diskussionerna är de rapporter om löneutveckling m.m. som regeringen anser att institutet bör publicera varje år. Tre expertråd bör inrättas med uppdrag i fråga om lönestatistik, samhällsekonomi resp. avtalsförhandlingar.

Motioner

Moderaterna yrkar i motion A6 avslag på förslaget om att inrätta en ny medlingsmyndighet. Partiet ser en uppenbar risk för statlig inkomstpolitik i förslaget, som enligt motionen innebär att institutet tilldelas dubbla roller. Det föreslagna medlingsväsendet skulle motverka en fri och decentraliserad lönebildning och undergräva parternas tilltro till medlingsväsendet som just medlare (yrk. 11). Moderaterna vill i stället bevara Statens förlikningsman-naexpedition som föreslås byta namn till Medlingsinstitutet från den 1 juli i

år (yrk. 12). Medlingsinstitutet skall inte tilldelas någon normbildande roll eller något övergripande ansvar för lönebildningen (yrk. 13 delvis).

Kristdemokraterna ställer sig i motion A8 i huvudsak bakom förslaget om ett medlingsinstitut. Inrättandet av ett institutet får dock inte leda till statlig inkomstpolic. Parterna måste även fortsättningsvis ha huvudansvaret för lönebildningen. Det bör övervägas om inte institutet skulle kunna samverka med någon annan myndighet för att minska de administrativa kostnaderna (yrk. 2).

Centerpartiet har ingen invändning mot att det inrättas ett medlingsinstitut men anser att ytterligare åtgärder behövs.

Folkpartiet anser enligt sin motion A10 att det i och för sig är bra om medlingsfrågorna ges större tyngd för att förbättra lönebildningen, men uppdraget för Medlingsinstitutet är oklart. Regeringens förslag ger enligt vad som sägs i motionen intryck av att samtidigt innebära både en kraftfull åtgärd och ingen förändring alls. Risk finns enligt Folkpartiet att Medlingsinstitutets uppdrag tolkas som ett klartecken för statlig inkomstpolic. Med hänvisning till att en väl fungerande lönebildning är viktig accepterar partiet ett nytt medlingsinstitut. Verksamheten bör dock utvärderas efter nästa löneförhandlingsomgång (yrk. 3). Folkpartiet har invändningar mot att institutet skall kunna använda sig av vitesmöjlighet för att kalla en part till överläggning för information om t.ex. tidsplaner för förhandlingarna (52 § första stycket). Parterna bör själva kunna lösa problemet med fördröjda förhandlingar. Motionen efterlyser en klarare linje och ser det som en självklarhet att parterna frivilligt informerar myndigheten. Partiet invänder också mot vad som sägs i propositionen om giltighetsperioder för kollektivavtalen och tidsordningen för förhandlingar på olika avtalsområden. Detta kan enligt motionen i sig bära fröet till tvångsmässigt samordnade förhandlingar. Skall institutet alls kunna accepteras bör det inte ha någon möjlighet att tvångsmässigt samordna förhandlingarna (yrk. 4).

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att det endast är Moderaterna som yrkar avslag på propositionen i denna del. Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet accepterar förslaget, men med vissa förbehåll.

Moderaternas huvudinvändning enligt motion A6 hänför sig till den uppenbara risk för statlig inkomstpolic som de ser i ett Medlingsinstitut av den modell som regeringen föreslår. De anser som framgått att Statens förlikningsmannaexpedition bör finnas kvar i sin nuvarande form men byta namn till Medlingsinstitutet.

Med anledning av att ett antal remissinstanser uttryckt liknande tankar har regeringen i propositionen betonat att förslaget om ett Medlingsinstitut inte kommer att innebära något ökat inslag av statlig inkomstpolic. Utgångspunkten för förslagen som rör Medlingsinstitutet är den ovan beskrivna ansvarsfördelningen mellan parterna och staten. Det framhålls särskilt i propo-

sitionen att Medlingsinstitutet inte skall ges uppgifter på områden som parterna har ansvar för. Även utskottet anser att detta bör understrykas särskilt.

Som utskottet uppfattar Moderaternas motion handlar den mest om att partiet ser en risk för att institutet skulle motverka den fria och decentraliserade lönebildning som partiet ser som önskvärd. Utskottet anser inte att det finns skäl att som Moderaterna göra en koppling mellan institutet och dess uppgifter och den nivå som kollektivavtalen träffas på. Tvärtom upprepar regeringen i flera sammanhang att det är parterna som avgör den frågan.

Medlingsinstitutets uppgift är att verka för en väl fungerande lönebildning. Institutet skall på olika sätt *underlätta* för parterna att ta samhällsekonomiska hänsyn, men inte självt gripa in i lönebildningen. I konsekvens med uppfattningen att parterna har det fulla ansvaret för relativlönerna läggs det därför inte fram något förslag om att institutet skall verka för en samordning av avtalens materiella innehåll. Det handlar i stället om att skapa öppenhet och att öka informationsutbytet mellan olika delar av arbetsmarknaden. Institutet tillhandahåller förbättrad information och fördjupade analyser och förser på det sättet parterna med ett bättre beslutsunderlag i deras förhandlingar. Institutet skall samråda och föra diskussioner med parterna om förutsättningar och tänkbara utfall för att på så sätt förbättra dialogen och samspelet mellan olika avtalsområden.

Moderaterna beskriver detta tidiga agerande som att Medlingsinstitutet skulle försöka ”ta ett grepp” om löneförhandlingarna. För utskottet är det mer korrekt att beskriva det så att institutet skall försöka få en överblick av arbetsmarknaden och därmed kunna verka för ökad samsyn och effektivare förhandlingar så att onödiga konflikter undviks till följd av t.ex. bristande information.

Med den syn som utskottet har på Medlingsinstitutets uppgifter kan utskottet inte dela Moderaternas farhågor att parternas tilltro till institutets uppgift som medlare skulle undergrävas. Utskottet vill hänvisa till vad som sägs i propositionen om medlingsuppdragets karaktär av förtroendeuppdrag. En viktig grund för förtroendet är att medlaren är fristående och inte agerar på någon annans uppdrag. I konsekvens med detta föreslår regeringen att medlingsverksamheten huvudsakligen skall bedrivas av externa medlare. Det sägs också att institutet bör knyta till sig ett tillräckligt stort antal personer som kan åta sig medlingsuppdrag så att parterna får möjlighet att välja mellan olika medlare även under en anhopning av parallella konflikter. Det ligger i sakens natur att medlaren, i avsaknad av starka befogenheter, måste ha förmåga att komma med konstruktiva uppslag som kan bidra till en framgångsrik lösning av tvisten. Detta förutsätter båda parternas förtroende.

Sammanfattningsvis finner utskottet att de argument som Moderaterna framför i motion A6 mot det föreslagna Medlingsinstitutet inte har bärkraft. Följaktligen bör partiets yrkande om avslag på propositionen i denna del avslås av riksdagen. Detta innebär att även Moderaternas yrkande om ett alternativt medlingsinstitut med motsvarande uppgifter som den nuvarande Förlikningsmannaexpeditionen bör avslås (A6 yrk. 11–13, det senare delvis).

Med anledning av vad Kristdemokraterna anfört om att inrättandet av ett medlingsinstitut inte får leda till statlig inkomstpolicik hänvisar utskottet till vad som sagts ovan. Det förtjänar att upprepas att propositionen inte syftar

till ett ökat inslag av statlig inkomstpolitik. De enskilda förslagen har avvägs så att de inte skall utgöra ingrepp i sådant som är parternas ansvar. Enligt utskottets mening innebär propositionen ett välkommet klargörande av rollfördelningen mellan staten och parterna. När det gäller motionens synpunkter om samlokalisering m.m. vill utskottet hänvisa till att sådana frågor bör kunna överlämnas till regeringen eller till institutet självt att avgöra. Utskottet avstyrker motion A8 (yrk. 2 delvis).

Folkpartiet, som accepterar förslaget om ett medlingsinstitut men samtidigt uppfattar att uppdraget är oklart, invänder som framgått mot att institutet skall kunna använda *vite* för att kalla till *överläggningar för information* (52 § första stycket) och ser detta som ett exempel på bristande klarhet. Utskottet kan hålla med Folkpartiet om att det bör vara en självklarhet att parterna frivilligt informerar institutet eller hörsammar en kallelse från myndigheten. Utskottet utgår från att denna vitesmöjlighet bara skall behöva tillgripas i mycket speciella undantagsfall och kan därför inte som Folkpartiet se vitesmöjligheten som att Medlingsinstitutet blandar sig i gällande avtal om förhandlingsordningar. Folkpartiet invänder också mot att institutet skulle ha möjlighet att *tvångsmässigt samordna förhandlingarna*. Utskottet har ingen annan uppfattning i den frågan och kan konstatera att något sådant förslag inte läggs fram. Tvärtom sägs det i propositionen att en utifrån påtvingad samordning av avtalsperioderna inte är önskvärd. Liksom regeringen anser utskottet dock att det kan vara av värde att Medlingsinstitutet för diskussioner med parterna om hur de olika avtalens giltighetstider och slutdatum bör utformas. Det är fråga om ett samråd som inte syftar till att alla förhandlingar skall föras parallellt eller att alla avtalsperioder skall vara lika långa eller löpa ut samma datum. Syftet med samrådet är i stället att åstadkomma ökad öppenhet och bättre överblick, så att onödiga konflikter inte behöver uppstå.

Vad slutligen gäller Folkpartiets yrkande om en *utvärdering av Medlingsinstitutet* efter nästa löneförhandlingsomgång kan utskottet konstatera att regeringen enligt vad som sägs i propositionen (s. 44) anser att en utvärdering av verksamheten bör ske efter tre år. Utskottet instämmer i regeringens uppfattning att institutet bör ha stor frihet att verka inom de ramar som fastställts och självt välja sina arbetsformer. Att Medlingsinstitutet får parternas förtroende är helt avgörande. Genom en utvärdering kan de praktiska erfarenheterna samlas ihop samtidigt som man kan få en bild av parternas syn på Medlingsinstitutets sätt att fullgöra sitt uppdrag i praktiken. Utskottet värdesätter därför att en utvärdering sker efter viss tid. Utskottet bedömer att en treårsperiod kan vara lagom, men anser inte att det finns skäl att nu binda sig exakt för när denna utvärdering skall ske. Motion A10 (yrk. 3 och 4) avstyrks i den mån den inte tillgodosetts med det anförda.

5.1 Medling m.m.

Propositionen

Förhandlingsledare eller medlare mellan parter som förhandlar

Efter samtycke från parter som förhandlar om kollektivavtal skall Medlingsinstitutet kunna utse en eller flera förhandlingsledare eller medlare (47 a §). På det sättet skall institutet kunna bistå parterna effektivare i deras förhandlingsarbete. Institutet kan stimulera parterna att intensifiera förhandlingarna i god tid innan avtalen löper ut, vilket minskar risken för konflikter. Enligt nuvarande regler skall förlikningsman utses först om stridsåtgärd hotar eller har påbörjats.

Tvångsmedling vid risk för stridsåtgärder

Om Medlingsinstitutet bedömer att det i en tvist finns risk för stridsåtgärder eller om sådana redan har påbörjats, får institutet utse en eller flera medlare även utan samtycke från parterna (47 b § första stycket). I propositionen framhålls att en stridsåtgärd i regel även berör tredje man. Samhället har därför en uppgift att bevaka följderna.

Medlarens uppgifter

Medlaren skall försöka få till stånd en överenskommelse mellan parterna och skall för det ändamålet kalla parterna till förhandling eller vidta någon annan lämplig åtgärd. För att främja en god lösning av tvisten kan medlaren lägga fram egna förslag till överenskommelse. Medlaren skall också verka för att en part uppskjuter eller inställer en stridsåtgärd (48 §). Medlingsinstitutet kan på begäran av medlaren förelägga en part vid vite att fullgöra sin förhandlingsskyldighet. Ett sådant beslut skall inte kunna överklagas. På talan av institutet kan Arbetsdomstolen döma ut vitet. Arbetsdomstolen kan då även pröva vitets lämplighet (52 §). I propositionen framhålls att de skärpta bestämmelserna har ett preventivt syfte.

Utskottets ställningstagande

Några motionsyrkanden har inte väckts med anledning av dessa delar av propositionen. Utskottet tillstyrker förslagen i sak och återkommer nedan till frågan om antagande av lagförslagen.

5.2 Särregler för parter med förhandlingsordning

Propositionen

Regeln om tvångsmedling gäller inte för parter som är ense om att de är bundna av ett avtal om förhandlingsordning som innehåller tidsplaner för förhandlingar, tidsramar och regler för tillsättning av medlare, regler om

medlaren's befogenheter och regler om uppsägning av avtalet. Parter som är bundna av ett sådant avtal kan anmäla avtalet till Medlingsinstitutet för registrering. När avtalet har registrerats får under dess giltighetstid medlare inte utses utan samtycke från parterna (47 b § tredje stycket).

Motion

Folkpartiet, som enligt sin motion A10 stöder förslagen om medling, tvångsmedling och vite vid förhandlingsvägran, motsätter sig inte heller undantaget från reglerna om tvångsmedling för parter med förhandlingsordning men ser undantaget som ett exempel på den politiska retoriken i förslagen (yrk. 7).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har svårt att följa Folkpartiets resonemang när de beskriver denna undantagsregel som en möjlighet att ”komma ur Medlingsinstitutets grepp genom att teckna avtal av Industriavtalets typ”. Propositionen bygger på grundinställningen att avtal är att föredra framför lagstiftning, en uppfattning som utskottet delar. De förslag som läggs fram har inspirerats av det samarbetsavtal om industriell utveckling och lönebildning som träffats mellan ett stort antal organisationer på arbetsmarknaden. Utskottet anser det vara helt följdriktigt att parter som har träffat avtal av detta slag – en precisering om vad avtalet skall innehålla har gjorts i lagtexten och där innefattas bl.a. regler om medling och medlaren's befogenheter – inte bör underkastas tvångsmedling. Något annat vore både ologiskt och opraktiskt. Utskottet avstyrker motion A10 (yrk. 7).

5.3 Förlängd varseltid

Propositionen

Enligt nuvarande regler skall en part som avser att vidta en stridsåtgärd eller att utvidga den varsla motparten och Förlikningsmannaexpeditionen sju dagar i förväg. Regeringen föreslår att varseltiden förlängs till sju arbetsdagar (45 §). Samma varseltid skall gälla för både primär- och sympatiåtgärder. Liksom för närvarande skall någon skyldighet att varsla inte gälla om det finns giltigt hinder och inte heller vid indrivningsblockader. Varselreglerna skall vara tvingande. Med en förlängd varseltid ökar förutsättningarna för en avtalslösning utan stridsåtgärder. Medlaren får längre tid att stämma av möjligheterna till en förhandlingslösning eller för att utarbeta förslag till avtal. Ett annat skäl för förslaget är att den som varslet riktas mot får mer tid att förbereda sig för att minska skadeverkningarna av stridsåtgärden.

Motion

Moderaterna anser enligt motion A6 att varseltiden bör utökas till 14 dagar med motiveringen att en förlängd varseltid skulle kunna kyla ner ett spän

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att Moderaternas förslag överensstämmer med utredningens. Utskottet utgår från att motionsyrkandet grundas på samma slag av överväganden som propositionen. Vid bedömningen av vad som är en lämplig tid för varsel bör man emellertid också ha i minnet att en alltför lång tid kan ha sina nackdelar. Det kan ta längre tid innan förhandlingar kommer i gång på allvar. Erfarenheten visar att uppgörelser nås först när varseltiden löper mot sitt slut. En för lång tid kan i sig leda till fler varsel och varsel "för säkerhets skull". Det kan också innebära ekonomiska nackdelar för vissa slag av verksamheter, t.ex. om flygpassagerare bokar om till andra bolag. Utskottet anser att den avvägning som ligger bakom regeringens förslag har goda skäl för sig och avstyrker således förslaget om 14 dagars varseltid (yrk. 15).

Utskottet återkommer till de konkreta lagförslagen nedan.

Motion A6 (yrk. 15) avstyrks.

5.4 Varselavgift, uppskjutande av en varslad stridsåtgärd m.m.

Propositionen

Den som underlåter att varsla Medlingsinstitutet kan bli skyldig att betala en varselavgift till staten om lägst 30 000 kr och högst 100 000 kr. Om det finns särskilda skäl kan avgiften bestämmas till lägre belopp eller helt falla bort (62 a § första stycket). Varselavgift skall kunna utgå även då en part varslar men på ett otillräckligt sätt. De vidgade befogenheterna för Medlingsinstitutet och medlarna gör det än viktigare än tidigare att varselskyldigheten efterlevs.

Om det främjar en god lösning av tvisten får Medlingsinstitutet på medlaren begära meddela beslut om att en part skall skjuta upp varslade stridsåtgärder under en sammanhängande tid av högst 14 dagar för varje stridsåtgärd eller utvidgning av en stridsåtgärd. Ett sådant beslut får meddelas endast en gång för varje medlingsuppdrag (49 §). Motivet är att förhandlingsmöjligheter skall kunna uttömmas innan en stridsåtgärd bryter ut. Medlaren kan behöva ytterligare tid utöver de sju arbetsdagar som skall utgöra den ordinarie varseltiden. I varje enskilt fall måste det göras en bedömning av om det är meningsfullt att skjuta upp stridsåtgärden. Den som vidtar en stridsåtgärd i strid mot Medlingsinstitutets beslut om uppskjutande kan bli skyldig att betala en förhöjd varselavgift till staten om lägst 300 000 kr och högst 1 000 000 kr. Om det finns särskilda skäl kan avgiften bestämmas till lägre belopp eller helt falla bort (62 a § andra stycket). Sådan jämkning skall komma i fråga endast i rena undantagsfall. En stridsåtgärd som vidtas i strid med ett föreläggande om att skjuta upp stridsåtgärden blir inte olovlig.

Talan om utdömande av varselavgift eller förhöjd varselavgift förs av Medlingsinstitutet i tingsrätt. Avgörandet får överklagas till Arbetsdomstolen (63 § andra stycket).

Några motioner har inte väckts med anledning av dessa delar av propositionen. Utskottet tillstyrker förslagen och återkommer nedan till frågan om antagande av lagförslagen.

5.5 Verkan av uteblivet varsel

Propositionen

Reglerna om varsel är formföreskrifter. Någon ändring föreslås inte i detta hänseende. Inte heller föreslås någon rätt för Medlingsinstitutet att avbryta icke varslade stridsåtgärder.

Motion

Moderaterna anser enligt motion A6 att Medlingsinstitutet bör ges rätt att avbryta stridsåtgärder som inte har varslats på ett korrekt sätt (yrk. 16). Partiet anser också att medbestämmandelagen bör ändras så att brott mot varselreglerna medför att själva konflikten blir olovlig. Därigenom kan skadestånd för ekonomisk skada utdömas till motparten (yrk. 17).

Utskottets ställningstagande

Enligt nuvarande lagregler är skyldigheten att varsla motparten om en stridsåtgärd en s.k. formföreskrift. Uteblivet varsel medför inte att en i och för sig tillåten stridsåtgärd skall anses som olovlig. Det grundar därigenom inte heller rätt till ersättning för den ekonomiska skada som tillfogas den andra parten genom stridsåtgärden. Däremot medför underlåtenheten att varsla en skyldighet att betala allmänt skadestånd till motparten. Utredningen hade föreslagit att Medlingsinstitutet skulle få rätt att avbryta icke varslade stridsåtgärder. En stridsåtgärd som vidtogs efter Medlingsinstitutets beslut skulle anses olovlig.

Under remissbehandlingen restes det invändningar av rättsligt slag mot förslaget. Medlingsinstitutet skulle få göra bedömningar, enligt utredningsförslaget dessutom inte överklagbara, som normalt ankommer på domstol. Även om uppgiften skulle ha anförtratts Arbetsdomstolen, som då skulle kunna förklara en icke varslad stridsåtgärd olovlig, skulle regeln enligt propositionen innebära ett väsentligt ingrepp i nuvarande bestämmelser.

Utskottet kan liksom regeringen konstatera att utredningens förslag inte hade sin grund i uppfattningen att parterna skulle brista i respekt för varselreglerna. Anledningen till förslaget var i stället att det inte skulle vara lockande för part att låta bli att varsla för att därmed undgå ett beslut från Medlingsinstitutet om skyldighet att skjuta upp en varslad stridsåtgärd. Denna möjlighet för institutet är nämligen avsedd att gälla bara i förhållande till varslade konflikter.

Utskottet ansluter sig till bedömningen att det inte finns anledning att ge Medlingsinstitutet möjlighet att avbryta icke varslade konflikter. Vikten av

att varselreglerna iakttas betonas i stället genom den nya regeln om varselavgift.

I förhållande till motparten gäller medbestämmandelagens regler om skadestånd. Utredningen avstod från att lägga fram förslag om att en annars lovlig konflikt skulle betraktas som olovlig enbart därför att den inte hade varslats eller varslats på felaktigt sätt. Skälet var bl.a. det skulle kunna leda till en väsentlig ökning av tvister om den formella proceduren för stridsåtgärder. Enligt utskottets mening skulle även en regel av detta slag vara ett väsentligt ingrepp i konfliktreglerna. Utskottet anser att skadeståndsreglerna är en tillräcklig sanktion. Vid bedömning av skadeståndet beaktas hur allvarligt åsidosättandet skall anses vara. Med det anförda avstyrks motion A6 (yrk. 16 och 17).

5.6 Skiljeförfarande och skiljenämnd, förlikningsman, förlikningskommission m.m.

Propositionen

En medlare skall, på samma sätt som i dag gäller för förlikningsman, kunna föreslå parterna att låta en tvist avgöras genom skiljeförfarande. Medlingsinstitutet skall kunna medverka vid utseende av skiljemän. Om stridsåtgärder har påbörjats, skall Medlingsinstitutet kunna uppmana parterna att låta tvisten avgöras genom skiljeförfarande. En medlare får inte åta sig skiljemannauppdrag i en arbetstvist, om inte Medlingsinstitutet i särskilt fall medger det (51 §). Någon fast skiljenämnd knuten till Medlingsinstitutet föreslås inte. Inte heller läggs det fram något förslag om en särskild nämnd med uppgift att avgöra konflikters samhällsfarlighet.

Den nuvarande rätten för regeringen att utse förlikningsman eller förlikningskommission upphävs.

Motion

Folkpartiet accepterar i motion A10 regeringens bedömning att en fast skiljenämnd inte bör inrättas. I sammanhanget vill partiet dock lyfta fram frågan om en partssammansatt nämnd med opartisk ordförande för att avgöra konflikters samhällsfarlighet. – Utskottet återkommer till denna fråga i avsnittet Stridsåtgärders proportionalitet nedan.

Utskottets ställningstagande

Utöver det nyssnämnda förslaget från Folkpartiet har dessa delar av propositionen inte föranlett några motionsyrkanden.

Utskottet tillstyrker propositionen i motsvarande delar och återkommer till frågan om antagande av lagförslagen nedan.

6.1 Stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag

Propositionen

Något förbud mot stridsåtgärder riktade mot enmans- och familjeföretag föreslås inte, men regeringen säger sig följa utvecklingen noga och vara beredd att återkomma om så krävs.

Motioner

Såväl Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet som Miljöpartiet anser att stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag bör förbjudas. Likartade yrkanden finns även i motioner som väckts under den allmänna motionstiden hösten 1999.

Moderaterna anser i motion A6 att ett förbud bör införas med ikraftträdande den 1 juli 2000 och lägger i enlighet med detta fram förslag om en ny paragraf, 41 b §, i medbestämmandelagen i överensstämmelse med den regel som gällde under 1994 (yrk. 9). Enligt Moderaterna kan en stridsåtgärd som syftar till att uppnå ett kollektivavtal som i praktiken inte kommer att reglera arbetsvillkoren för någon utanför företagarens egen familj inte fylla något rimligt fackligt syfte. Moderaterna pekar på att begränsningar av konflikträtten som innebär att stridsåtgärder av det här slaget försvåras eller omöjliggörs finns i andra nordiska länder. De hänvisar även till att utredningen om ett förstärkt förlikningsmannainstitut ansåg att förbudsregeln borde återinföras. 1994 års regel byggde på ett omsorgsfullt utredningsarbete. Någon ytterligare beredning erfordras därför inte enligt Moderaterna.

I stort sett identiska lagförslag läggs fram av *Kristdemokraterna* i motion A8 (yrk. 7) och av *Folkpartiet* i motion A10 (yrk. 9). Kristdemokraterna ser det som ett misstag av regeringen att inte lagstifta om detta. Folkpartiet hänvisar till utredningens bedömning att förbudet bör återinföras eftersom stridsåtgärder faktiskt riktats mot enmans- och familjeföretag efter det att förbudet upphävdes.

Centerpartiet, i motion A9, motiverar sitt förslag om förbud med att det är angeläget att värna om möjligheten för enmans- och familjeföretagen utan anställda att faktiskt stå utanför kollektivavtal som saknar relevans för företagets verksamhet. Åtgärder riktade mot sådana företag fyller ingen annan funktion än att förskjuta maktförhållandena på arbetsmarknaden. Återkommande stridsåtgärder mot dessa företag urholkar förtroendet för förhandlingslösningar och fredlig samverkan på arbetsmarknaden. Ett förbud kan därför ha betydelse för arbetsmarknadens funktionssätt. Det av partiet föreslagna förbudet hindrar inte att stridsåtgärder träder i kraft så snart företaget nyanställer personal. Förutom förslag om en förbudsregel (yrk. 2) finns det i motionen förslag om en följdändring i lagen om rättegången i arbetstvister (yrk. 3) och om en regel som möjliggör avtal om längre gående fredsplikt (yrk. 4).

Miljöpartiet beklagar i sin kommittémotion A7 att regeringen inte följt utredningens förslag om ett lagreglerat förbud. Miljöpartiet hade liksom regeringen i och för sig gärna sett att parterna själva löst frågan om ett blockadförbud avtalsvägen, men eftersom tillräckliga initiativ inte tagits av parterna bör det förbud som gällde under 1994 återinföras. Efter en beskrivning av rättsläget kommer Miljöpartiet fram till att det inte är rimligt med stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag med de omfattande skadeverkningar som åtgärderna kan medföra. Stridsåtgärder för att träffa avtal som i praktiken inte kommer att reglera villkoren för någon utanför företagarens familj fyller inget rimligt fackligt syfte. Miljöpartiet tillbakavisar argumentet att kollektivavtal behövs för det fall att någon skulle anställas i framtiden. Det intresset uppväger inte den skada och det intrång som stridsåtgärden utgör för ett företag som inte har några utomstående arbetstagare när åtgärden faktiskt vidtas. Mot det argumentet kan man enligt motionen också invända att de fackliga organisationerna inom större delen av SAF/LO-området och inom hela tjänstesektorn avstår från sådana stridsåtgärder. Miljöpartiet pekar också på att de fackliga organisationerna har möjlighet att vidta stridsåtgärder så snart någon utomstående anställts. Under det år som lagen innehöll ett sådant förbud framkom inte heller några problem med tillämpningen. I motionen hänvisas till förarbetsuttalandena till 1994 års förbudsregel. Partiet lägger fram ett lagförslag av motsvarande lydelse med vissa redaktionella ändringar (yrk. 1) och ett förslag till följdändring i lagen om rättegången i arbetstvister (yrk. 2).

Likartade motionsyrkanden finns i A231 yrk. 17 delvis (fp), A254 yrk. 28 (kd), A701 delvis (m), A706 (m, kd, c, fp), Fi211 yrk 8. delvis (c) och Sk692 yrk. 23 delvis (m).

Utskottets ställningstagande

Under år 1994 gällde en regel, 41 b §, i medbestämmandelagen som förbjöd stridsåtgärder som hade till ändamål att träffa kollektivavtal med ett företag utan några anställda eller där bara företagaren själv eller företagarens familjemedlemmar var arbetstagare och ensamma ägare. Förbudet avsåg även sympatiåtgärder riktade mot ett sådant företag. Efter regeringsskiftet hösten 1994 upphävdes regeln med verkan från den 1 januari 1995. Några problem med tillämpningen framkom inte under det år då förbudet var i kraft.

Enligt utskottets mening är det inte rimligt att en arbetstagarorganisation skall få anordna stridsåtgärder mot ett företag när syftet är att uppnå ett kollektivavtal som i praktiken inte direkt kommer att reglera arbetsvillkoren för någon. Om åtgärden riktas mot ett familjeföretag skulle avtalet inte reglera arbetsvillkoren för någon utanför företagarens egen familj. Enligt utskottets mening måste familjeföretagaren ha rätt att utan inblandning bestämma vilka inbördes relationer och förhållanden som skall råda mellan de familjemedlemmar som arbetar i företaget. Samma princip gäller för övrigt även i annan arbetsrättslig lagstiftning – t.ex. omfattar lagen om anställningsskydd (LAS) inte arbetstagare som tillhör arbetsgivarens familj.

Utgångspunkten är således att stridsåtgärder mot företag utan anställda, utöver familjemedlemmarna, inte fyller något rimligt fackligt syfte. Ett förbud kan enligt utskottets mening inte heller motiveras med att ett kollektivavtal behövs för det fall att företaget skulle anställa någon i framtiden. Mot det argumentet skulle man kunna invända att parterna inom större delar av SAF/LO-området och inom tjänstesektorn avstår från sådana stridsåtgärder. Intresset av att företaget har gällande kollektivavtal den dag det till äventyrs anställer någon kan inte uppväga den skada och det intrång som stridsåtgärder utgör. En förbudsregel bör alltså utgå från de faktiska förhållandena. Så snart någon utomstående anställs har de fackliga organisationerna möjlighet att vidta stridsåtgärder.

Stridsåtgärder som vidtas mot enmans- eller familjeföretag skall anses som olovliga. Enligt utskottets mening bör man vid bedömningen av om stridsåtgärden är olovlig inte beakta sådana förändringar i anställnings- eller ägarförhållandena som har inträffat sedan stridsåtgärden har varslats eller inletts.

Utskottet anser att förbudsregeln bör utformas på motsvarande sätt och ha samma innebörd som 1994 års regel. Utskottet hänvisar därför till proposition 1993/94:67 och till utskottets betänkande 1993/94:AU4.

Detta innebär att det bör införas en ny paragraf, 41 b §, i medbestämmandelagen i enlighet med den lydelse som framgår av bilaga 2 till detta betänkande. På motsvarande sätt som i 1994 års lag bör det genom ett tillägg till 4 § medbestämmandelagen anges att det i kollektivavtal får föreskrivas längre gående fredsplikt än vad 41 b § anger och längre gående skadeståndsansvar än vad som följer av lagen.

I enlighet med förslag i slutbetänkandet från utredningen om ett förstärkt förlikningsmannainstitut (SOU 1998:141) bör det också genom ett tillägg i 2 kap. 1 § lagen om rättegången i arbetstvister klargöras att Arbetsdomstolen alltid är behörig att som första domstol ta upp och avgöra en tvist om stridsåtgärd som avses i 41 b § medbestämmandelagen, vilket även föreslagits i Centerpartiets och Miljöpartiets motioner.

De föreslagna lagändringarna bör enligt utskottets mening lämpligen träda i kraft samtidigt med de övriga ändringar i medbestämmandelagen som föreslås i detta betänkande, dvs. den 1 juni 2000.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motionerna A6 (yrk. 9), A7 (yrk. 1 och 2), A8 (yrk. 7), A9 (yrk. 2–4), A10 (yrk. 9), A231 (yrk. 17 delvis), A254 (yrk. 28), A701 delvis, A706, Fi211 (yrk. 8 delvis) och Sk692 (yrk. 23 delvis).

6.2 Stridsåtgärders proportionalitet m.m.

Propositionen

Lagstiftning om att stridsåtgärder skall vara proportionerliga föreslås inte.

Motioner

Såväl Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet som Folkpartiet föreslår att det införs regler som avser stridsåtgärdernas proportionalitet. Stridsåtgärder som i olika avseenden inte står i rimlig proportion till t.ex. syftet

eller effekten bör enligt dessa partier förbjudas genom en ny bestämmelse i medbestämmandelagen.

Moderaterna anser enligt sin motion A6 att en proportionalitetsregel bör införas som inte bara avser förhållandet mellan stridsåtgärdens omfattning och den skada som drabbar motparten utan även förhållandet mellan åtgärdens omfattning och det syfte som åtgärden har. Moderaterna hänvisar till utredningen, som ansåg att ett krav på proportionalitet skulle ge en rimligare balans mellan parterna på arbetsmarknaden. Reglerna skall enligt motionen omfatta såväl primära stridsåtgärder som svarsåtgärder från motparten. I det förstnämnda fallet skulle regeln begränsa möjligheterna till s.k. nålsticksåtgärder som lamslår motparten. I det senare fallet skulle möjligheten begränsas att vidta mycket omfattande stridsåtgärder för att uppnå endast begränsade fördelar. Regeringen bör återkomma med ett förslag som läggs fram i sådan tid att regeln kan träda i kraft den 1 januari 2001 (yrk. 8).

Kristdemokraterna pekar i sin motion A8 bl.a. på sådana åtgärder som kostar lite för den som vidtar stridsåtgärden men orsakar stora kostnader för motparten och tredje man, t.ex. när små nyckelgrupper tas ut i strejk. Ett proportionalitetskrav bör gälla även vid blockader och andra stridsåtgärder för att förmå företag att ansluta sig till ett redan gällande avtal. Proportionaliteten bör alltså bedömas med utgångspunkt i såväl åtgärden som den skada som vållas. Ett krav på proportionalitet i fråga om stridsåtgärder som riktas mot oorganiserade företag skulle också innebära ett bättre skydd för den negativa föreningsrätten (yrk. 5).

Centerpartiet framhåller i motion A9 att stora obalanser kan bidra till uppgörelser som annars inte skulle godtas. Alltfler arbetstagare har nyckelpositioner vilket gör det möjligt att genom "nålsticksåtgärder" till begränsade kostnader vidta stridsåtgärder som medför stor skada för arbetsgivaren eller tredje man, samtidigt som arbetsgivarna till följd av den hårdnande globala marknaden blir alltmer tveksamma till att själva tillgripa stridsåtgärder. Partiet lägger fram lagförslag om en proportionalitetsregel som tar sikte på förhållandet mellan åtgärdens omfattning och skadan för motparten, svarsåtgärdens omfattning och primäråtgärden resp. mellan sympatiåtgärdens skada och åtgärdens eller primäråtgärdens omfattning (yrk. 5) samt motsvarande följdändringar som i förslaget ovan om förbud mot stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag (yrk. 6 och 7). Yrkande om en proportionalitetsregel framställs också i partimotionen F211 (yrk. 8 delvis).

Folkpartiet föreslår i motion A10 en proportionalitetsregel av motsvarande innehåll som den i Centerpartiets motion (yrk.10) .

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis kan konstateras att utredningen, som framgått ovan, lade fram ett förslag om krav på stridsåtgärders proportionalitet. Förslaget tog sikte på tre olika situationer, nämligen när en stridsåtgärd

- som är partiell eller på annat sätt begränsad kan förväntas leda till skada eller annan olägenhet, som står i uppenbart missförhållande till åtgärdens omfattning
- som har varslats som svar på en annan stridsåtgärd och som är väsentligt mer omfattande än vad som är rimligt med hänsyn till den åtgärd som har orsakat svarsåtgärden
- som har varslats som stöd för en part i dennes tvist om förnyande av kollektivavtal kan förväntas leda till skada eller olägenhet, som står i ett uppenbart missförhållande till åtgärdens eller primäråtgärdens omfattning.

En sådan stridsåtgärd skulle enligt utredningens förslag kunna förklaras olovlig av Arbetsdomstolen på yrkande av den part som åtgärden riktas mot. Förslaget skulle enligt utredningen skapa en rimligare balans mellan parterna. Det skulle förhindra förhandlingstekniken att använda stridsåtgärder som inte kostar mycket för den egna konfliktfonden men som leder till negativa effekter för samhällsekonomin. Ett tredje skäl för utredningen var det faktum att flera europeiska länder har regler av liknande slag.

Vid remissbehandlingen mötte förslaget invändningar av flera olika slag. För att vara på den säkra sidan skulle en facklig organisation tvingas ta ut samtliga arbetstagar på avtalsområdet i total strejk. En proportionalitetsregel skulle därmed försvåra, fördyra och försena förhandlingsprocessen. Stor energi skulle behöva läggas ned på juridiska formalia och inte på den bakomliggande tvisten. Tveksamhet skulle råda om förslagets förenlighet med Europarådets sociala stadga. Det skulle vara tveksamt att lägga på en domstol att göra de lämplighetsprövningar som det skulle vara fråga om. Reglerna skulle bli svårtillämpade; t.ex. ansåg Arbetsdomstolen att regler av detta slag måste förses med vägledande uttalanden om tillämpningen.

Det fanns också en rad remissinstanser som stödde förslaget, och det fanns de som ansåg att förslaget borde utvidgas.

Utskottet anser med hänvisning inte minst till vad som framkommit vid remissbehandlingen att det finns starka skäl som talar mot proportionalitetsregler av det nu berörda slaget. Det bör samtidigt uppmärksammas att regeringen skall ge Medlingsinstitutet i uppdrag att i sina årliga rapporter redogöra för hur konflikter på arbetsmarknaden genomförts och vilka konsekvenser de fått. Utskottet noterar att regeringen har för avsikt att noga följa utvecklingen på området.

Med det anförda avstyrks motionerna A6 (yrk. 8), A8 (yrk. 5), A9 (yrk. 5–7), A10 (yrk. 10) och Fi211 (yrk. 8 delvis).

Utskottet tar i detta sammanhang även upp Folkpartiets förslag i motion A10 (yrk. 8) om en partssammansatt nämnd för att avgöra konflikters samhällsfarlighet. Partiet hänvisar till rapporten Spelreglerna på arbetsmarknaden (SOU 1991:13) från den s.k. Löneförhandlingsutredningen. Denna utredning lade fram ett förslag om att en sådan nämnd skulle inrättas för hela arbetsmarknaden. Nämnden skulle på en parts begäran kunna pröva om en konflikt var samhällsfarlig. Om nämnden skulle finna att så var fallet skulle nämnden uppmana den varslade parten att återkalla varslet eller att upphöra med stridsåtgärden.

Frågan berördes även av Utredningen om ett förstärkt förlikningsmannainstitut som konstaterade att det kan finnas ett intresse bland parterna att inrätta egna nämnder för att bedöma vilka stridsåtgärder som bör förekomma. Parterna i kollektivavtalet kan ge nämnden i uppdrag att fatta tvingande beslut. Det finns därmed möjlighet att anpassa prövningen till de förutsättningar och traditioner som gäller för den egna branschen. Som konstateras av utredningen finns sådana avtal i viss utsträckning redan i dag. Utskottet finner inte skäl att åter ta upp frågan om en sådan nämnd och avstyrker följaktligen motion A10 (yrk. 8).

6.3 Sympatiåtgärder

Propositionen

Frågan om ett förbud mot sympatiåtgärder berörs inte särskilt i propositionen.

Motioner

Moderaterna ser i motion A6 sympatiåtgärderna som ytterligare ett exempel på att balansen förändrats mellan parterna. Företagen anser i regel att en lockout kostar dem för mycket. Det är därmed inte längre något verksamt konfliktmedel för arbetsgivarsidan. Det är svårt att motivera en rätt till sympatiåtgärder eftersom det inte behöver föreligga ens den minsta intressegemenskap mellan den part som vidtar sympatiåtgärden och parten i primärkonflikten. Vid sympatiåtgärder har de stridande parterna träffat avtal, och då bör dessa också hållas. Det är inte rimligt att en utanförstående part, som kanske har träffat kollektivavtal efter stridsåtgärder i de egna förhandlingarna, sedan helt oförskyllt skall drabbas av sympatiåtgärder på grund av en intressekonflikt vid ett helt annat företag. Regeringen bör återkomma med ett förslag om förbud mot sympatiåtgärder i sådan tid att lagändringen kan träda i kraft den 1 januari 2001 (yrk. 10). – Yrkanden om förbud mot sympatiåtgärder framställs även i Moderaternas partimotion Sk692 (yrk. 23 delvis) och i motion A701 (delvis) av Karin Falkmer och Tomas Högström (båda m).

Kristdemokraterna anser inte heller, enligt sin motion A8, att sympatiåtgärder bör tillåtas som instrument vid konflikter. Vid en primärkonflikt finns inget avtal mellan parterna, vilket är anledningen till att parterna kan tvinga fram ett avtal genom stridsåtgärder. Vid sympatiåtgärder däremot är de stridande parterna bundna av avtal. Avtalsbundna parter bör rimligen hålla sina avtal. Partiet ser också sympatiåtgärderna som en fråga om proportionalitet. Företagen är alltmer känsliga när tekniskt kompetenta arbetstagare tas ut i strejk (yrk. 6).

Utskottets ställningstagande

Även frågan om sympatiåtgärder togs upp av Utredningen om ett förstärkt förlikningsmannainstitut. Frågan hade inte varit nämnd i utredningens direktiv. Utredningen ansåg inte att rätten till sympatiåtgärder borde tas bort.

Skälet var att denna rätt är en del i en nordisk tradition och en väsentlig grundval för kollektivavtalssystemet. Utredningen bedömde det därför som omöjligt att få en bred uppbackning för ett paket med åtgärder som inkluderade ett borttagande av rätten till sympatiåtgärder. Dessutom skulle en sådan inskränkning kunna komma i konflikt med Europarådets sociala stadga. Utredningen ansåg dock att ett borttagande skulle kunna leda till en mer dämpad löneutveckling och en ökad lönespridning, vilket skulle vara gynnsamt ur en snävt samhällsekonomisk synvinkel.

Utskottet ansluter sig till utredningens bedömning att rätten till sympatiåtgärder inte bör tas bort. I sammanhanget bör påpekas att förslaget om förlängd varseltid och om möjlighet att skjuta upp varslade stridsåtgärder, som utskottet ställt sig bakom ovan, kan innebära vissa begränsningar av möjligheten till sympatiåtgärder.

Med det anförda avstyrks motionerna A6 (yrk. 10), A8 (yrk. 6), A701 (delvis) och Sk692 (yrk. 23 delvis).

7 Andra ändringar

Propositionen

I ett särskilt avsnitt om lönestatistik redovisas vissa förändringar som inte omfattas av propositionens förslag till riksdagsbeslut.

– Medlingsinstitutet blir statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken från den 1 januari 2001

Statistiska centralbyrån (SCB) är i dag statistikansvarig myndighet i enlighet med principen att SCB skall svara för officiell statistik som griper över flera sektorer, som saknar entydig huvudanvändare eller där det påtagligt gagnar förtroendet för statistiken. Medlingsinstitutet får ett samlat ansvar för att följa och analysera svensk lönebildning och får en funktion som inte motsvaras av verksamheten vid någon i dag existerande myndighet. Institutet kommer därmed att framstå som en huvudanvändare av lönestatistiken. Statistikansvaret bör enligt propositionen avse både den månadsvisa och den årsvisa lönestatistiken. Som nämnts ovan kommer Medlingsinstitutet att få i uppgift att inrätta ett expertråd för lönestatistik.

– Lönestatistiken förbättras på olika sätt

SCB skall ges i uppdrag att förbättra den månadsvisa statistiken som bör produceras för alla sektorer i ekonomin. Utförligare redovisning bör ske av retroaktiva löneutbetalningar. Statistiken bör också redovisas snabbare än i dag. Medlingsinstitutet bör svara för att en samlad månadsvis publicering sker. Statistiken bör redovisas för ett 50-tal områden eller branscher med fördelning på kön och på arbetare och tjänstemän.

Medlingsinstitutet bör även svara för att årsstatistiken publiceras i form av en årlig rapport, som även innefattar analyser. SCB skall få i uppdrag att producera löpande statistik över vakanser och arbetskonflikter.

Förbättringen av såväl den årsvisa som månadsvisa statistiken bör genomföras redan år 2000, bl.a. med hänvisning till behovet av jämförbar statistik när nästa avtalsrörelse analyseras.

Forskningens behov skall tillgodoses genom komplettering av individdatabasen LINDA med individuppgifter om löner från SCB:s årsvisa lönestatistik.

– Rapporter om samhällsekonomin

Konjunkturinstitutet (KI) bör svara för att en årlig rapport tas fram om de samhällsekonomiska förutsättningarna för löneförhandlingarna. Rapporten skall innehålla bedömningar av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren i Sverige och omvärlden.

– Rapporter om löneutvecklingen m.m.

Medlingsinstitutet bör svara för att det årligen publiceras en rapport om löneutvecklingen m.m. Den skall beskriva betydelsefulla förändringar vad gäller löner, arbetskraftskostnader, produktivetsutveckling, inkomstfördelning, inkomstutveckling, sysselsättning, avtalskonstruktioner, förhandlings-system och arbetsmarknadslagstiftning i Sverige och i omvärlden liksom lönebildningens strukturpåverkande effekter. Lönestatistiken behöver redovisas för branscher, yrkesgrupper, uppdelning på kön etc. Rapporten skall även innehålla analyser av hur utvecklingen av arbetskraftskostnader påverkat samhällsekonomin och sysselsättningen. Den skall också innehålla en redovisning och analys av stridsåtgärder som förekommit under året.

– Redogörelse inför finansutskottet och arbetsmarknadsutskottet

Medlingsinstitutets chef bör, om riksdagen finner detta lämpligt, årligen inför dessa utskott redogöra för sin syn på hur lönebildningen, arbetskraftskostnaderna och sysselsättningen utvecklats och hur institutet tagit sig an sin uppgift att verka för en väl fungerande lönebildning utan att parterna fråntagits sitt ansvar.

– Förbättrade möjligheter att analysera löneutvecklingen för kvinnor och män m.m.

De förbättringar av den årsvisa lönestatistiken och kompletteringen av forskningsdatabasen LINDA som redovisats ovan kommer enligt regeringens bedömning att förbättra möjligheten att följa och analysera löneutvecklingen för kvinnor och män. Medlingsinstitutets årliga rapport om löneutvecklingen m.m. bör även innehålla ett särskilt kapitel som analyserar löneutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv. Medlingsinstitutet bör också följa frågan om diskriminering i lönesättningen på andra grunder än kön. Samråd bör ske regelbundet med Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning.

Moderaterna motsätter sig enligt motion A6 förslaget att Medlingsinstitutet skall vara statistikansvarig myndighet (yrk. 14). Ansvaret bör ligga kvar hos SCB. Partiet anser dessutom att dagens lönestatistiska underlag är tillräckligt. Det finns inget behov av en ytterligare aktör. En utvidgad statistikinhämtning innebär en ökad börda på företagen. Om parterna vill ha ytterligare en opartisk instans kan de inrätta ett ekonomiskt råd på motsvarande sätt som enligt industrins samarbetsavtal. Moderaterna anser inte heller att det skall ankomma på Medlingsinstitutet att utarbeta rapporter om löneutvecklingen eller på annat institutionaliserat sätt redogöra för utvecklingen eftersom detta skulle vara en del i den normbildande roll för Medlingsinstitutet som partiet avvisar (yrk. 13 delvis).

Även *Kristdemokraterna* anser, enligt motion A8, att SCB också fortsättningsvis bör vara huvudansvarig för lönestatistiken, eftersom det annars finns risk för samordningsproblem i förhållande till den ekonomiska statistiken. Det bör dock vara en viktig uppgift för Medlingsinstitutet att se till att det finns statistik tillgänglig på ett relevant sätt (yrk. 3). Kristdemokraterna är i och för sig positiva till det som redovisas i propositionen vad gäller jämställdhet och diskriminering, men bedömer det inte som tillräckligt. I motionen framhålls att bra former för arbetsvärdering kan vara ett instrument för en mer objektiv lönesättning. Motionärerna poängterar att arbetsvärdering inte behöver stå i motsatsförhållande till individuell lönesättning (yrk. 4).

Centerpartiet yrkar också avslag på propositionen i den del som den förordar att Medlingsinstitutet skall vara statistikansvarig myndighet. Partiet hänvisar i sin motion A9 till vad SCB anfört om den roll som lönestatistiken spelar i många ekonomiska och samhällseliga bedömningar. Ett medlingsinstitut kan inte automatiskt ha intresse av samtliga sidor av lönestatistiken (yrk. 1).

Inte heller *Folkpartiet* anser, enligt motion A10, att Medlingsinstitutet bör ha statistikansvaret. Ansvaret bör ligga kvar på SCB. Erforderliga analyser därutöver kan utföras av Konjunkturinstitutet (yrk. 5). Partiet motsätter sig inte att lönestatistiken förbättras eftersom det ökar möjligheterna att analysera löneutvecklingen för kvinnor och män. Partiet har inte heller någon invändning mot att Konjunkturinstitutet skall avge en årlig rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen. Folkpartiet varnar dock för en alltför stor tilltro till att statistik eller ekonomiska analyser i sig leder till en bättre lönebildning. För det krävs kännedom om individuella förhållanden som en myndighet inte kan ha (yrk. 6).

Utskottets ställningstagande

En förbättring av lönestatistiken är enligt utskottets mening en väsentlig del i åtgärderna för att förbättra lönebildningen. Utskottet anser det också väsentligt att parterna har förtroende för lönestatistiken och inte har skäl att ifrågasätta dess kvalitet eller användbarhet. Den sakkunskap och goda beställarkompetens som Medlingsinstitutets anställda kommer att representera bör enligt utskottets bedömning kunna resultera i en ökad användbarhet och ett

stärkt förtroende för statistiken. Att överföra huvudansvaret till Medlingsinstitutet är i konsekvens med de allmänna principer som gäller för den officiella statistiken. Utskottet delar regeringens bedömning att Medlingsinstitutet kommer att framstå som huvudanvändare av lönestatistiken. Institutet kommer att ha ett samlat ansvar för att följa och analysera lönebildningen.

Det är enligt utskottets mening inte korrekt att som Moderaterna betrakta ansvaret för statistiken som en del i en normbildande roll. Medlingsinstitutet har i stället en analysfunktion. Institutets roll är att se till att statistiken speglar den faktiska löneutvecklingen, inte att agera som något slags "lönepolis". Utskottet kan inte heller se de andra förslag om uppgifter för Medlingsinstitutet som Moderaterna hänvisar till som uttryck för att institutet skulle ha en normbildande roll.

Med anledning av farhågorna för samordningsproblem i förhållande till den övriga ekonomiska statistiken m.m. vill utskottet hänvisa till att regeringen enligt vad som sägs i propositionen har för avsikt att ge Medlingsinstitutet i uppgift att inrätta ett expertråd för lönestatistik. Detta expertråd är tänkt att fungera som ett organ för att tillvarata andra intressenters behov av utformningen av statistiken. Företrädare för parterna bör ingå i rådet, och Konjunkturinstitutet och SCB bör adjungeras dit. Regeringen trycker också på att det är väsentligt att samråd sker med SCB i frågor som gäller behov av allmäninformativ statistik. Utskottet instämmer med regeringen att det är särskilt väsentligt att samordningen med den ekonomiska statistiken beaktas. Som sägs i propositionen får inte det faktum att Medlingsinstitutet blir en huvudanvändare innebära att andra användares intressen åsidosätts. Utskottet vill slutligen peka på att regeringen säger sig vara beredd att ompröva sitt förslag om det skulle uppstå en situation där viktiga användares intressen åsidosätts. Därför har regeringen för avsikt att låta utvärdera konsekvenserna när det nya systemet verkat en tid.

Med hänvisning till det anförda avstyrks dels motion A6 (yrk. 13 delvis), dels motionerna A6 (yrk. 14), A8 (yrk. 3), A9 (yrk. 1) och A10 (yrk. 5 och 6).

Allra sist kan utskottet instämma med Kristdemokraterna i att bra former för arbetsvärdering kan vara ett instrument för att nå en mer objektiv lönesättning. En väl utvecklad lönestatistik ökar möjligheten att följa och analysera löneutvecklingen för kvinnor och män och att bedriva forskning om vad som har betydelse för löneutvecklingen, vilket är nog så viktigt, men det är självfallet inte tillräckligt för att komma till rätta med osakliga löneskillnader. För det krävs insatser på en rad områden. Utskottet vill i detta hänseende hänvisa till den proposition om ändringar i jämställdhetslagen som regeringen har för avsikt att lägga fram senare i vår. Med det anförda avstyrks motion A8 (yrk. 4), i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad utskottet anfört.

8.1 Ändringar i medbestämmandelagen

Av vad som anförts ovan följer att utskottets ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i medbestämmandelagen. Förslag om antagande av lagändringarna, dock med vissa justeringar, läggs fram i utskottets hemställan.

8.2 Ändringar i sekretesslagen

Propositionen

Genom följdändringar i sekretesslagen föreskrivs att sekretess skall gälla för uppgifter som en part lämnat till en medlare eller till Medlingsinstitutet. Sekretess gäller endast om parten gjort förbehåll om detta (8 kap. 15 § första stycket). Det föreslås också en ny bestämmelse om sekretess för uppgift i kollektivavtal som lämnats till Medlingsinstitutet. Den avser dels en parts affärs- eller driftförhållanden, dels annans personliga eller ekonomiska förhållanden, i båda fallen om det kan antas att parten eller personen lider skada eller men om uppgiften röjs (samma paragrafs andra stycke). Att meddelarfriheten är begränsad för denna typ av uppgifter framgår av 16 kap. 1 § samma lag.

Motion

Moderaterna ansluter sig i motion A6 till förslagen om ändringar i sekretesslagen (yrk. 18).

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker ändringarna i sekretesslagen. Förslag om antagande av lagändringarna läggs fram i utskottets hemställan.

1 Utredningar m.m.

Utskottet övergår nu till att behandla motioner som väckts under den allmänna motionstiden och som tar sikte på olika arbetsrättsliga frågor. I detta avsnitt kommer utskottet att behandla motioner som innehåller allmänna synpunkter på den arbetsrättsliga lagstiftningen och krav på generella utredningar. Därefter behandlas motioner som rör olika sakfrågor. Motioner rörande turordningsfrågor kommer att behandlas i samband med behandlingen av den av regeringen aviserade propositionen avseende turordningsbestämmelserna som skall överlämnas till riksdagen maj i 2000.

Motioner

I kommittémotion Sk692 hävdar *Moderaterna* att arbetslagarna behöver anpassas för att stimulera till byte av arbete och vidareutbildning. Detta skall utgöra ett led i åtgärder för att skapa ett konkurrenskraftigt klimat för individer och företag i Sverige. Det behövs bl.a. en ny och mer flexibel arbetsrätt (yrk. 21).

Många företagare är på grund av anställningsskyddslagen tveksamma till att nyanställa och expandera. Lagen måste omarbetas från grunden. Den bör ge den enskilde arbetstagaren ett grundläggande skydd mot att skiljas från sin anställning på osakliga grunder. Turordningsreglerna bör slopas helt. Lagstiftningen på morgondagens arbetsmarknad bör vara mer "individualiserad", dvs. den bör tydligt göra den enskilde till bärare av arbetets rättigheter (yrk. 22).

Vänsterpartiet framhåller i partimotion A723 att det behövs en ny och förstärkt arbetsrätt. Som skäl för ställningstagandet anges de stora förändringar som skett i samhället och näringslivet. Enligt partiet handlar det om förändrade produktions- och organisationsmönster, nya anställningsformer, internationalisering av kapitalrörelser och EU-medlemskap. Utvecklingen har också gått i riktning mot ett ökat antal anställningsformer som inte är fasta heltidstjänster, dvs. korta och lösa anställningsformer. Detta drabbar framför allt kvinnor och ungdomar. Vidare har den nya uppsplittringen av arbetsmarknaden där anställda "utkontrakteras" och formellt görs till egna företagare inneburit att vissa hamnar utanför den arbetsrättsliga lagstiftningens skyddsnet.

Partiet föreslår att det tillsätts en utredning som skall ha till uppgift att utveckla arbetsrätten inom följande områden. Löntagarnas inflytande måste öka. Vidare måste arbetstagarbegreppet utvidgas så att alla löntagare omfattas av arbetsrätten. Rätten till kompetensutveckling för alla anställda måste regleras i lagstiftning. I denna skall arbetsgivarnas ansvar för kompetensutveckling tydligt lyftas fram och de fackliga organisationerna skall ha möjlighet att påverka. En lagstiftning som garanterar yttrandefriheten för alla arbetstagare och som inte tillåter att den inskränks i anställningsavtalet måste införas. Utredningen bör bedrivas skyndsamt och i samarbete med arbetsmarknadens parter (yrk. 1).

I kommittémotion Sf304 hävdar *Vänsterpartiet* att om man skall förhindra utslagning och förtidspensionering måste anställningsskyddet stärkas i samband med rehabilitering. Särskilt viktigt är att man på de större arbetsplatserna tar socialt ansvar för arbetstagare som arbetat länge där. Partiet föreslår att ovan nämnda utredning även bör behandla denna fråga (yrk. 9).

I partimotion A219 framför *Vänsterpartiet* krav på en modernisering av arbetsrätten för att stärka anställningstryggheten och begränsa floran av visstidsanställningar så att arbetsgivare inte kan missbruka kvinnors arbetskraft (yrk. 1).

Enligt kommittémotion A254 anser *Kristdemokraterna* att dagens arbetsrätt är anpassad till 1970-talets samhälle med stora varuproducerande företag som förebild. Tron att människor är utbytbara i en produktionskedja präglade tänkandet som ligger bakom dagens arbetsrätt. Förändringstakten i näringslivet har accelererat sedan dess. Människor är mer välutbildade och svåra att byta ut. De nya jobben skapas i de små företagen. Arbetslivet har förändrats till karaktär och innehåll. Företag med snabb tillväxt och stora företag med hög arbetsrättslig kompetens och stora möjligheter till omdisponeringar av arbetskraften har sällan problem med arbetsrätten. Däremot upplever de mindre företagen arbetsrätten som ett problem. Arbetsrätten måste därför moderniseras och förenklas. För att arbetsrätten skall bli mer flexibel och bättre anpassad för småföretag bör det genomföras en rad förändringar. Dessa rör bl.a. turordningsreglerna, fackets vetorätt vid entreprenader, reglerna om stridsåtgärder m.m. Partiet anser att dessa förslag kan genomföras utan föregående utredning (yrk. 25).

Vidare anser partiet att en lämplig myndighet bör ta ansvar för att öka informationen om gällande regler på arbetsrättens område. Detta är särskilt viktigt vad gäller de mindre företagen eftersom de oftast saknar kunskap om vilka villkor som gäller (yrk. 32).

Centerpartiet hävdar i partimotion A220 att trygghet i arbetslivet bäst skapas av konkurrenskraftiga företag. Stelbenta lagar kan vara hinder för företagens utveckling och i sämsta fall hota anställningstryggheten i hela företaget. Nuvarande arbetsrätt utformades i huvudsak i början av 1970-talet och grundades på erfarenheter av arbetslivet under 1950- och 60-talen. Arbetsrätten är också i huvudsak anpassad till de stora företagens behov och förutsättningar. Ett stort antal människor står utanför arbetsmarknaden eller har svag anknytning till denna. En fjärdedel av dem som arbetar saknar fast anställning. Till detta kommer att det blir allt svårare att applicera dagens lagstiftning på de nya mönster som växer fram på arbetsmarknaden. Nya anställningsformer växer fram. För att möta denna förändring anser partiet att det är nödvändigt att det tillsätts en utredning med uppdrag att se över hur hela dagens regelverk bör förändras för att skapa bättre trygghet, flexibilitet och tillväxt (yrk. 21).

Folkpartiet anser att ett av de viktigaste områdena när det gäller förnyelse av arbetsmarknaden är arbetsrätten. Partiet framhåller i kommittémotion A231, i likhet med flera av de andra partierna, att den nuvarande arbetsrätten är anpassad till 1970-talets behov och arbetsmarknad, där utgångspunkten var att

en arbetstagare arbetar hos samma arbetsgivare under hela sitt yrkesverkssamma liv. Eftersom arbetsmarknaden hela tiden förändras och fler arbetstagare får andra anställningsformer än visstidsanställning brådskar en fortsatt reformering av arbetsrätten. Inledningsvis bör 1994 års lagstiftning återinföras. För att på sikt få till stånd en modern arbetsrätt bör det även tillsättas en parlamentarisk utredning (yrk. 18).

I kommittémotion A811 tar *Miljöpartiet* upp det växande problemet med "tystnaden" på arbetsplatsen. Enligt partiet är rädslan att framföra kritik på arbetsplatsen ett stort och växande arbetsmiljöproblem. Många arbetsgivare anser att lojalitet innebär att arbetstagarna inte skall kritisera dem. Detta gäller i hög grad arbetsgivare inom den offentliga sektorn. Arbetstagare vågar därför inte öppet kritisera arbetsgivare av rädsla för att få problem på arbetsplatsen. Särskilt utsatta är de arbetstagare som har tidsbegränsade anställningar. För att kunna erhålla tillsvidareanställningar berättar de inte om eventuella missförhållanden. För att komma till rätta med den utbredda "tystnaden" på arbetsplatsen anser partiet att det bör tillsättas en utredning som ser över denna problematik (yrk. 1).

Vidare anser partiet att det bör göras en förändring av medbestämmandelagen. I statliga bolag som privatiserats och i andra privata företag gäller inte personalens yttrandefrihet och det grundlagsstadgade anonymitets- och medbestämmande skyddet. Den som yttrar sig offentligt riskerar disciplinära åtgärder. Partiet föreslår därför att det tillsätts en utredning som ser över medbestämmandelagen i detta hänseende (yrk. 2).

Inger Strömbom (kd) påpekar i motion K351 att nuvarande arbetsrätt skapar ett svårgenomträngligt regelverk för det lilla företaget. Arbetsrätten behöver förenklas och moderniseras så att småföretagare kan följa de regler som finns och ändå driva en lönsam verksamhet (yrk. 2).

Sven Bergström m.fl. (c) anser i motion N389 att en mindre reglerad arbetsmarknad med större möjligheter till projekt- och visstidsanställningar samt flexiblare och kortare arbetstider leder till att fler människor kan få arbete (yrk. 3).

Utskottets ställningstagande

Under 1970-talet genomfördes ett omfattande arbetsrättsligt reformarbete som rörde tre huvudfrågor: anställningstrygghet, medbestämmanderätt och arbetsmiljö. Detta arbete låg sedan till grund för den nuvarande arbetsrättsliga lagstiftningen. Under perioden tillkom bl.a. anställningsskyddslagen och medbestämmandelagen. Syftet med dessa lagar var bl.a. att skapa ett skydd för bestående anställningar och att tillförsäkra arbetstagarinflytande. Även om dessa lagar alltjämt är gällande har de under åren varit föremål för olika utredningar som i sin tur lett till olika regelförändringar. Under 1990-talet har arbetsrätten utretts vid ett flertal tillfällen. I utskottets arbetsrättsbetänkanden hösten 1996 och våren 1998 (bet. 1996/97:AU4 respektive 1997/98:AU6) har lämnats relativt utförliga redogörelser för detta och för vilka förändringar som genomförts under denna period.

Även i dagsläget pågår det arbete som syftar till att reformera arbetsrätten. Utskottet kommer att i det följande lämna en kort redogörelse för detta arbete. Redogörelsen är dock inte fullständig.

Regeringen har den 23 september 1999 tillkallat en särskild utredare för att se över behovet av lagstiftning eller andra åtgärder för att stärka skyddet av den enskildes personliga integritet i arbetslivet (dir. 1999:73). Uppdraget skall slutföras senast den 1 april 2001. Vid utskottets behandling av budgetpropositionen hösten 1999 föreslog utskottet att det skulle göras en översyn av bemanningsföretagens verksamhet. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget (rskr. 1998/99:179). Enligt vad utskottet erfarit vid kontakter med Regeringskansliet pågår för närvarande ett arbete med att utforma direktiv till en kommande utredning i frågan. Under hösten 1999 presenterades en departementspromemoria (Ds 1999:76) som föreslår införandet av en obligatorisk mammaledighet. Förslaget bygger på ett EU-direktiv (92/85/EEG) och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen har aviserat att den kommer att lämna en proposition i frågan den 22 mars 2000. I en annan departementspromemoria (Ds 1999:39) som presenterats 1999 har lämnats förslag till höjd ålder för avgångsskyldighet till 67 år. Förslaget som innebär en ändring av anställningsskyddslagen, bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Den s.k. DELTA-utredningens (Utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättning) förslag i SOU 1998:115 bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Den s.k. SimpLex-kommissionen fortsätter sitt arbete. Gruppen bildades våren 1999 för att samordna och stödja arbetet med regelförenkling.

Som framgår av motionerna framställs mer eller mindre långtgående krav på förändringar av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Ett vanligt argument för att ändra den nuvarande lagstiftningen är att den har tillkommit i en annan tid med andra förutsättningar och att den därför inte svarar mot de krav som dagens arbetsmarknad ställer. Utskottet kan i och för sig instämma i att arbetsmarknaden gradvis har genomgått en förändring. Anställningsformerna har delvis förändrats och andelen visstidsanställningar har ökat på bekostnad av tillsvidareanställningar. Denna utveckling är inte önskvärd och kan på sikt innebära minskad trygghet för den enskilde. Utskottet delar inte synsättet att utformningen av nuvarande arbetsrättslagstiftning är sådan att den inte är anpassad för dagens arbetsmarknad. Lagstiftningen tillförsäkrar den enskilde en trygghet, och förändringarna på arbetsmarknaden pekar snarare på att den i vissa delar behöver förstärkas. Utskottet kan därför inte ställa sig bakom de krav på omfattande förändringar av grundstrukturen på lagstiftningen som framförs i Moderaternas motion Sk692 och Kristdemokraternas motion A254 samt i de enskilda motionerna K351 (kd) och N389 (c), samtliga i berörda delar.

Utskottets ställningstagande innebär dock inte att utskottet är avvisande till förändringar av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Givetvis måste sådana förändringar övervägas från tid till annan. En utgångspunkt måste då vara att inte förändra lagstiftningens starka karaktär av skyddslagstiftning. Eventuella förändringar bör ske genom reformering av det befintliga systemet. Enligt utskottets mening innebär de stora förändringarna som skett inom samhället och i näringslivet, som påtalats av Vänsterpartiet i motion A723, att förut-

sättningarna för att uppnå målet om ett rättvisare och tryggare arbetsliv kan ha förändrats. Som tidigare påpekats har utvecklingen gått mot kortare och lösare anställningsformer på bekostnad av fasta heltidstjänster. Detta drabbar framför allt kvinnor och ungdomar. En annan utveckling inom arbetslivet är att alltfler inte längre är arbetstagare utan deras tjänster utformas på sådant sätt att de betraktas som företagare. Eftersom den arbetsrättsliga lagstiftningen bygger på att den som utför arbetet är arbetstagare, innebär denna utveckling att alltfler står utanför lagstiftningen. Därigenom minskar deras trygghet och möjlighet till inflytande. Utvecklingen innebär också ökat inslag av konsulter och inhyrd arbetskraft. Som påpekats av Vänsterpartiet i ovan nämnda motion och av Miljöpartiet i motion A811 blir det också vanligare att arbetstagare inte vågar framföra kritik och synpunkter om förhållandena på arbetsplatsen. En annan tendens är att arbetstagare inte vågar utnyttja sin grundlagsskyddade meddelarfrihet.

Mot bakgrund av denna utveckling finns det enligt utskottet skäl att se över den arbetsrättsliga lagstiftningen så att den uppfyller kraven på trygghet och inflytande för de anställda. Exempel på frågor som skulle kunna bli föremål för översyn är arbetstagarbegreppet, yttrandefriheten för anställda och korttidsanställningarnas inverkan på arbetslivet. Enligt utskottets mening bör en sådan översyn inte ha den inriktning som Centerpartiet och Folkpartiet föreslår. Deras förslag skulle kunna innebära försämringar av den nu gällande arbetsrätten och därmed att tryggheten för den enskilde arbetstagaren skulle bli mindre. Utskottet anser att det bör ankomma på regeringen att bestämma formerna för och omfattningen av denna översyn. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

Sammanfattningsvis avstyrks motionerna A219 yrkande 1 (v), A220 yrkande 21 (c), A231 yrkande 18 (fp), A254 yrkande 25 (kd), A723 yrkande 1 (v), A811 yrkandena 1 och 2 (mp), Sf304 yrkande 9 (v), K351 yrkande 2 (kd), N389 yrkande 3 (c) och Sk692 yrkande 21 och 22 (m) i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

Utskottet övergår nu till att behandla Kristdemokraternas förslag att en lämplig myndighet bör ta ansvar för att öka informationen om gällande regler på arbetsrättens område. Utskottet vill i denna del anföra följande.

Småföretagarnas behov av information om olika regler har bl.a. uppmärksamats av Småföretagsdelegationen. Delegationen föreslog i betänkande SOU 1998:64 att det bör finnas ett Internetbaserat informationssystem där en företagare när som helst på dygnet skall kunna få fram vilka regler som gäller för olika typer av företag.

Regeringen har den 20 december 1999 beslutat att NUTEK skall få disponera högst 6 miljoner kronor för att i samråd med Närings- och Justitiedepartementet, Regeringskansliets förvaltningsavdelning, Statskontoret och Länsstyrelsen i Jönköpings län vidareutveckla användningen av Internetbaserade elektroniska tjänster för information och ärendehantering för blivande och befintliga företagare. NUTEK skall senast den 15 februari 2000 till regeringen lämna en aktivitets- och tidsplan för uppdraget.

I syfte att utveckla statliga myndigheters service gentemot enskilda medborgare och företag har Statskontoret fått i uppdrag att ta fram kriterier för begreppet 24-timmars myndighet (Ju1999/5808/F).

Vidare startades 1997 ett projekt benämnt SverigeDirekt. Syftet med projektet är att samla information från den offentliga sektorn under en gemensam "portal".

Utskottet vill i detta sammanhang också peka på en Internetsatsning kallad Smelink. Smelink är en "webbplats" som riktar sig till små och medelstora företag. Avsikten med Smelink är att förmedla information inom olika samhällsområden till företagen. Smelink startades på initiativ av Länsteknikcentrum i Jönköping i mitten på 1980-talet. Numera är Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse huvudfinansierare för Smelink. Bakom verksamheten står dels en stiftelse, dels ett aktieföretag. Delar av Smelinks verksamhet finansieras av Näringsdepartementet.

Som framgår av redogörelsen ovan pågår det redan i dag ett arbete med att utveckla och förbättra möjligheterna för företagare att erhålla en samlad information. Detta arbete bedrivs både på privat initiativ och på initiativ från det allmänna. Utskottet anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl att bifalla motion A254 yrkande 32 (kd).

2 Anställningsskyddslagen

2.1 Anställningsformer

Bakgrund

Som huvudregel gäller enligt anställningsskyddslagen att anställningen skall gälla tills vidare. Tidsbegränsad anställning får dock avtalas för viss tid, viss säsong eller visst arbete om det föranleds av arbetets särskilda beskaffenhet. Visstidsanställning får också användas för vikariat, praktikarbete eller feriearbete eller vid tillfällig arbetsanhopning och vissa andra situationer. Vid tillfällig arbetsanhopning gäller dock att visstidsanställning får avse sammanlagt högst sex månader under två år. Avtal får träffas om provanställning i högst sex månader.

Riksdagen beslutade hösten 1996 om en ändring i anställningsskyddslagen som innebar att det infördes en ny anställningsform – överenskommen visstidsanställning. Förändringen trädde i kraft den 1 januari 1997. Anställningsformen innebär att en arbetsgivare kan anställa en person på viss tid utan att det krävs några särskilt angivna skäl. För överenskommen visstidsanställning ställer lagen upp vissa tidsgränser.

Samtidigt med beslutet om den nya anställningsformen beslutade riksdagen bl.a. om en annan ändring av lagen som rörde vikarier. Förändringen innebär att om en arbetstagare har varit anställd hos arbetsgivaren i sammanlagt mer än tre år under de senaste fem åren övergår anställningen i en tillsvidareanställning. Denna regel trädde i kraft den 1 januari 2000.

Motioner

Vänsterpartiet hävdar i sin partimotion A723 att arbetsgivare kan visstidsanställa i alltför stor omfattning. Visstidsanställningar urholkar enligt partiet arbetstagarnas rättigheter. Visstidsanställda får bl.a. mindre del av personalutbildningen. Det är också svårt för denna grupp att planera sin ekonomi

eftersom det i många situationer krävs att man har en tillsvidareanställning för att kunna få lån eller bli hyresgäst. Detta drabbar framför allt kvinnor eftersom andelen kvinnor som har visstidsanställningar är hög. Partiet anser därför att huvudprincipen för en anställning skall vara tillsvidareanställning och föreslår att en visstidsanställning som pågått längre tid än 18 månader automatiskt skall övergå till en tillsvidareanställning (yrk. 3).

Som en del i *Kristdemokraternas* förslag att skapa en mer flexibel arbetsrätt föreslår partiet i kommittémotion A254 att möjligheten till provanställning förlängs till 12 månader (yrk. 29). Vidare anser partiet att visstidsanställning vid arbetsanhopning bör tillåtas upp till två år (yrk. 31).

I motion A240 föreslår *Lena Sandlin* och *Ingemar Josefsson* (båda s) att en översyn genomförs för att komma till rätta med den försämring av villkoren på arbetsmarknaden som det ökade antalet behovsanställningar innebär.

I motion A712 hävdar *Margit Gennser* (m) att vissa kollektivavtal kan vara diskriminerande för projektanställda. Motionären pekar på att kvalifikations-tiden för pensionsrättigheter i många kollektivavtal är tolv månader för varje ny anställning. Dessa avtalsvillkor leder till att personer som har projektanställning kortare tid än tolv månader går miste om pensionsförmåner trots att pensionsavgift betalas för dessa. Liknande effekter uppstår exempelvis när det i kollektivavtal anges en avgångsskyldighet på grund av ålder. Motionären föreslår därför att det införs vissa "stoppreglar" i lagstiftningen som undanröjer den här typen av diskriminerande regler.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att huvudprincipen i anställningsförhållanden är att arbetstagare erhåller en tillsvidareanställning. Som utskottet konstaterat under avsnitt 1 Utredningar m.m. har det dock skett en viss förändring på arbetsmarknaden som innebär att andelen visstidsanställningar har ökat på bekostnad av tillsvidareanställningarna. Det går dock inte att bortse från att det även måste finnas olika former av tidsbegränsade anställningar för att tillgodose arbetsgivares behov av att i olika situationer förstärka sin arbetsstyrka, exempelvis vid tillfälliga arbetstoppar, vid tillfälliga vakanser och tjänstledigheter m.m.

De förändringar i anställningsskyddslagen som beslutades hösten 1996 syftade bl.a. till att motverka missbruk av visstidsanställningar, att underlätta nyanställningar och att öka deltidsanställdas möjligheter att erhålla heltids-tjänster.

En åtgärd för att öka nyanställningar var att införa den ovan beskrivna anställningsformen överenskommen visstidsanställning (ÖVA). På utskottets begäran tillsattes det inom det förutvarande Arbetsmarknadsdepartementet, nuvarande Näringsdepartementet, en särskild referensgrupp som hade till uppgift att utvärdera anställningsformen. Gruppen, som bestod av tjänstemän från Näringsdepartementet, företrädare för arbetsmarknadens parter och Jämställdhetsombudsmannen (JämO), har avslutat sitt arbete. Den har sammanfattat sina erfarenheter i en rapport. Regeringen kommer på grundval av

rapporten att redovisa utfallet av anställningsformen i någon av de propositioner som kommer att överlämnas till riksdagen våren 2000. Utskottet har under hand tagit del av rapporten. Av rapporten framgår bl.a. att ledamöterna vid referensgruppens sammanträden regelbundet har lämnat redogörelser för sina erfarenheter. LO och TCO har även genomfört enkätundersökningar. Under rubriken Slutsatser framgår att referensgruppen anser att det inte går att dra några säkra slutsatser av referensgruppens material vad gäller omfattningen av ÖVA och dess tillämpning. Materialet tyder dock på att anställningsformen förekommer men i liten utsträckning samt att den, förutom i några enstaka fall, inte har lett till kringgående av anställningsskyddet.

Som påpekats ovan var ett av syftena med förändringarna av anställningsskyddslagen att motverka missbruk av visstidsanställningar. Ett sådant missbruk var användandet av s.k. rullande vikariat. För att komma till rätta med detta problem genomfördes den ovan beskrivna förändringen rörande vikarier. Denna regel kommer med all sannolikhet att gynna kvinnor eftersom det oftast är de som har haft vikariat långa tider.

Utskottet anser att det i nuläget inte bör genomföras några ytterligare förändringar av anställningsskyddslagen. Utskottet avstyrker därför motionerna A240 (s), A254 yrkandena 29 och 31 (kd) och A723 yrkande 3 (v).

När det slutligen gäller den fråga som väckts av Margit Gennser vill utskottet erinra om att det 1999 tillkommit ett EU-direktiv som tar sikte på tillfälligt anställda. Direktivet kom till genom att arbetsmarknadsparterna på EU-nivå förhandlade fram en överenskommelse som ministerrådet gjorde till direktiv. Syftet med direktivet är att de som har tidsbegränsade anställningar inte skall diskrimineras och att förhindra missbruk av sådana anställningar.

Av en av Näringsdepartementet upprättad faktapromemoria den 17 juni 1999 (EUN1999/3882) framgår att förslaget inte bedöms behöva medföra några ändringar av lagregler på området.

Denna slutsats har ifrågasatts av delar av rättsvetenskapen som anser att lagändringar är nödvändiga. Vidare har det framkommit synpunkter på att vissa kollektivavtal som bl.a. rör pensionsfrågor strider mot direktivet eftersom de gör åtskillnad mellan arbetstagare beroende på vilken anställningsform de har.

Enligt vad utskottet erfarit bereds detta direktiv för närvarande inom Regeringskansliet. Utskottet anser att man bör avvakta detta beredningsarbete och avstyrker därför motion A712 (m). Utskottet vill dock i detta sammanhang betona att det i första hand är parternas sak att lösa frågor som rör anställningsförhållandena och att det krävs mycket starka skäl för att frånga denna princip. Utskottet utgår från att detta inte sker i strid med direktivets anda.

2.2 Dispositivitet m.m.

Bakgrund

Som huvudregel är anställningsskyddslagen tvingande till arbetstagarnas förmån. Vissa bestämmelser får frångås genom kollektivavtal på förbunds-nivå. Den 1 juli 1997 trädde en ändring i lagen i kraft som innebär att de bestämmelser som avser tidsbegränsad anställning, turordningar och återan-

Motioner

Vänsterpartiet anser i partimotion A723 att den gamla huvudprincipen bör återinföras, dvs. att grundskyddet i anställningsskyddslagen inte skall kunna avtalas bort lokalt. Branschpassningar av vissa bestämmelser skall enbart kunna ske genom överenskommelser på central nivå. Sedan kan förbunden delegera ned förhandlingsrätten till lokal nivå utifrån de lokala organisationernas styrka och önskemål. Partiet föreslår därför att den tidigare hänvisningen till central arbetstagarorganisation återinförs (yrk. 2).

Enligt *Centerpartiet* måste mer av arbetsrätten kunna hanteras lokalt på de enskilda arbetsplatserna. Partiet föreslår i partimotion A220 att dispositiviteten i arbetsrätten skall öka (yrk. 22).

Margit Gennser (m) pekar i motion A713 på att den äldre arbetskraften blir allt mindre attraktiv på arbetsmarknaden. Enligt motionären beror detta på särskilda bestämmelser i anställningsskyddslagen som innebär att äldre arbetskraft och arbetskraft med lång anställningstid i ett företag har längre uppsägningstider. Enligt motionären är en lösning att helt avskaffa anställningsskyddslagen. Som en temporär lösning föreslås att äldre arbetskraft som söker nya anställningar skall få rätt att ingå enskilda avtal där de avstår från rättigheterna enligt anställningsskyddslagen (yrk. 1).

Utskottets ställningstagande

Vad gäller förslagen att ändra dispositiviteten kan utskottet konstatera att syftet med de ovan angivna ändringarna i anställningsskyddslagen som trädde i kraft den 1 juli 1997 var att anpassa de arbetsrättsliga reglerna till förändringarna som skett på arbetsmarknaden. Det som genomfördes var resultatet av en avvägning mellan arbetstagar- och arbetsgivarintresset. Enligt utskottets mening är de nya reglerna väl avvägda.

Med anledning av förslaget i motion A713 att avskaffa anställningsskyddslagen kan utskottet konstatera att det är otänkbart för utskottet att ställa sig bakom detta krav. Förutom att förslaget är helt oacceptabelt är det ytterst tveksamt om den äldre arbetskraften skulle vara betjänt av detta. Det är snarare så att de äldre i än högre grad än andra anställda behöver det skydd lagen innebär.

Sammanfattningsvis avstyrker utskottet motionerna A220 yrkande 22 (c) och 723 yrkande 2 (v). Vidare avstyrks motion A713 yrkande 1 (m).

2.3 Företrädesrätt

Bakgrund

Den som har sagts upp på grund av arbetsbrist har under nio månader från anställningens upphörande företrädesrätt till återanställning i den verksamhet

han eller hon tidigare har varit sysselsatt. Detta gäller under förutsättning att arbetstagaren har varit anställd hos arbetsgivaren i sammanlagt mer än tolv månader under de senaste tre åren och att han eller hon har tillräckliga kvalifikationer för den nya anställningen. Andra tidsgränser gäller för säsongsanställning. Återanställningsregeln ändrades med verkan från den 1 januari 1997. Dessförinnan var tiden för återanställningsrätt tolv månader.

Sedan den 1 januari 1997 gäller att en deltidsanställd arbetstagar, som har anmält till sin arbetsgivare att han eller hon vill ha anställning med högre sysselsättningsgrad, har företrädesrätt till sådan anställning. Som en förutsättning för företrädesrätten gäller att arbetsgivarens behov av arbetskraft tillgodoses genom att den deltidsanställda anställs med högre sysselsättningsgrad och att den deltidsanställda har tillräckliga kvalifikationer för de nya arbetsuppgifterna. Om arbetsgivaren har flera driftsenheter gäller företrädesrätten anställning inom den enhet där arbetstagaren har varit sysselsatt på deltid.

Motioner

I partimotion A723 föreslår *Vänsterpartiet* att företrädesrätten förlängs från dagens nio månader till tolv månader. Enligt partiet utgör den annars inte ett reellt skydd mot godtyckliga uppsägningar. I motionen nämns en dom från Arbetsdomstolen enligt vilken arbetsgivaren kan erbjuda en tjänst till någon annan om den som har företrädesrätt inte omgående kan tillträda tjänsten. Detta medför, enligt partiet, att föräldradediga inte kan utnyttja sin företrädesrätt med nu gällande tidsfrist (yrk. 4). Vidare anser partiet att deltidsanställdas företrädesrätt till anställning med högre sysselsättningsgrad inte bör vara begränsad till samma driftsenhet och att det bör vara tillräckligt att en deltidsanställd efter ett rimligt inskolnings- och inlärningskedje, inom eller utom företaget, kan anförtros de nya arbetsuppgifterna. Partiet menar att detta är av stor vikt eftersom deltidsanställda ofta inte får del av kompetensutveckling och allmänt sett har en svagare ställning på arbetsplatsen än heltidsanställda (yrk. 5).

Kristdemokraterna anser i kommittémotion A254 att skyldigheten för arbetsgivare att återanställa skall begränsas till sex månader från nuvarande nio månader för viss arbetskraft, t.ex. för personer under 55 år (yrk. 30).

Utskottets ställningstagande

Vad gäller *Vänsterpartiets* motion kan konstateras att identiska förslag har behandlats av utskottet senast våren 1999 (bet. 1998/99:AU8).

I fråga om företrädesrätten konstaterade utskottet att vid behandlingen av regeländringen som beslutades 1996 ansågs en nio månader lång återanställningsrätt som en lämplig avvägning mellan å ena sidan skyddet för arbetstagaren och å andra sidan viljan att underlätta nyanställningar. Enligt utskottet finns det inte anledning att inta någon annan ståndpunkt i dag. Av samma skäl kan utskottet inte heller biträda *Kristdemokraternas* förslag att minska

tiden till sex månader. Utskottet avstyrker därför motionerna A254 yrkande 30 (kd) och A723 yrkande 4 (v).

När det sedan gäller frågan om rör deltidsanställdas företrädesrätt konstaterade utskottet, i samma betänkande, att enligt förarbetena till bestämmelsen om företrädesrätt för deltidsanställda begreppet ”tillräckliga kvalifikationer” skall ha samma innebörd som i 25 § anställningsskyddslagen, dvs. den bestämmelse som reglerar återanställningsrätten för dem som sagts upp på grund av arbetsbrist. Enligt Arbetsdomstolen innebär kvalifikationskravet inte att det kan krävas att arbetstagaren fullständigt behärskar sina arbetsuppgifter från början utan endast att han eller hon har möjlighet att inom rimlig tid lära sig dem. Utskottet var inte på de skäl Vänsterpartiet anfört berett att ställa sig bakom en begäran om ändring av kravet på tillräckliga kvalifikationer. Utskottet har inte ändrat uppfattning. Motion A723 yrkande 5 (v) avstyrks.

2.4 Skadeståndsregler

Bakgrund

Av bestämmelsen i 39 § anställningsskyddslagen framgår att om en arbetsgivare vägrar rätta sig efter en dom, varigenom en domstol har ogiltigförklarat en uppsägning eller ett avskedande, skall anställningsförhållandet anses som upplöst. Arbetsgivaren skall då betala skadestånd till arbetstagaren. Skadeståndet bestäms efter anställningstiden i företaget.

Motioner

Vänsterpartiet anser i sin partimotion A723 att denna bestämmelse bör ändras. När bestämmelsen infördes var den tänkt att endast användas i undantagsfall. Så har inte blivit fallet. Bestämmelsen bör därför ges formen av ett principförbud mot utköp. Undantag skall endast få göras om det föreligger särskilda eller synnerliga skäl. Vidare bör skadeståndet bestämmas till en viss procent av arbetsgivarens årsomsättning. En viss del av skadeståndet bör tillfalla staten (yrk. 9).

Utskottets ställningstagande

Som framgår av tidigare betänkanden har utskottet under flera år behandlat yrkanden från Vänsterpartiet om införandet av ett principförbud mot ”utköp” enligt 39 § anställningsskyddslagen. Utskottet har i sin tidigare behandling av frågan (se bet. 1997/98:AU6 och 1998/99:AU8) förklarat att ett sådant förbud skulle kunna medföra en ny tvist efter domen som till viss del skulle inrymma samma frågor som den föregående processen. Problem skulle också kvarstå om arbetsgivaren åter vägrade att låta arbetstagaren komma tillbaka. Även om de nu gällande reglerna ibland kan leda till mindre tilltalande situationer ansåg utskottet att Vänsterpartiets yrkande inte skulle lösa problemen på ett godtagbart sätt. Utskottet har ingen annan uppfattning i dag. Motion A723 yrkande 9 (v) avstyrks därför.

Under detta avsnitt kommer utskottet att behandla ett antal motioner som tar sikte på olika frågeställningar som rör medbestämmandelagen. Det bör dock uppmärksammas att i betänkandets inledande avsnitt, där regeringens förslag om lönebildning behandlas, finns motioner som bl.a. tar upp olika frågor om stridsåtgärder. I detta avsnitt kommer dock utskottet att behandla frågor som rör den s.k. fackliga vetorätten vid entreprenader.

Motioner

I motion A708 påpekar *Bengt Silfverstrand* och *Ronny Olander* (båda s) att det blivit allt svårare för politiker att få komma till tals på arbetsplatserna. Motionärerna föreslår därför att det tillsätts en utredning med uppgift att utreda möjligheterna till politisk information och opinionsbildning på arbetsplatserna.

I ett antal motioner lämnas förslag avseende den fackliga vetorätten. Både *Kristdemokraterna* och *Folkpartiet* yrkar i kommittémotionerna A254 (yrk. 27) respektive A231 (yrk. 17 delvis) att den fackliga vetorätten skall tas bort.

Bengt Silfverstrand (s) föreslår i motion A709 att utformningen av delgivningsreglerna vid uppsägning av kollektivavtal i 30 § medbestämmandelagen ändras på så sätt att det skall vara avsändaren som står för risken för att ett meddelande inte kommer fram. Motionären har härvid bl.a. hänvisat till ett avgörande från Arbetsdomstolen, AD 1998 nr 96. Enligt motionären visar avgörandet att nuvarande delgivningsbestämmelser på ett otillfredsställande sätt skjuter över bevisbördan på mottagaren av handlingen.

Utskottets ställningstagande

Vad gäller de frågor som tas upp av *Bengt Silfverstrand* och *Ronny Olander* och som rör information och opinionsbildning har utskottet ingen annan synpunkt än motionärerna. Det är viktigt att människor känner sig delaktiga i och har kunskaper i politiska frågor. Även om Demokratiutredningen i sitt kommande förslag inte särskilt berör dessa problem utgår utskottet från att regeringen i det fortsatta arbetet följer denna fråga. Med hänsyn till detta avstyrker utskottet motion A708 (s).

Utskottet övergår nu till att pröva yrkanden om att avskaffa den fackliga vetorätten.

I medbestämmandelagen finns särskilda bestämmelser som ger de fackliga organisationerna möjlighet att i vissa fall lägga in veto mot att en arbetsgivare anlitar någon annan än egna anställda att utföra ett arbete (se lagens 38–40 §§).

Dessa bestämmelser upphävdes 1994 under den dåvarande fyrpartiregeringen. Bestämmelserna återinfördes, med vissa justeringar, från den 1 januari 1995 sedan Socialdemokraterna återtagit regeringsmakten.

Syftet med den fackliga vetorätten är att förhindra att arbetsgivare anlitar oseriösa företagare som i sin verksamhet kringgår arbetsrättsliga lagar eller

gällande kollektivavtal. Den fackliga vetorätten fyller därmed också den viktiga funktionen att slå vakt om de seriösa företagen. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att reglerna bör bibehållas. Motionerna A231 yrkande 17 delvis (fp) och A254 yrkande 27 (kd) bör därför avslås.

När det slutligen gäller frågan om bevisbördereglerna avseende 30 § medbestämmandelagen som behandlas i motion A709 vill utskottet anföra följande.

Bestämmelser om hur kollektivavtal kan sägas upp finns i medbestämmandelagen. Av 30 § nämnda lag framgår att uppsägning av kollektivavtal skall ske skriftligen. Av bestämmelsens ordalydelse framgår vidare att om meddelande om uppsägning har avsänts under motpartens senast kända adress så tidigt att det hade bort komma denne till handa innan uppsägning senast skulle ha skett, skall uppsägning anses ha ägt rum i tid även om meddelandet inte kommer fram eller kommer fram för sent. En motsvarande bestämmelse fanns tidigare i 1928 års lag om kollektivavtal. I förarbetena till medbestämmandelagen anges att regleringen är ett undantag från de allmänna rättsgrundsatser som säger att befordran av meddelanden med t.ex. post i princip sker på avsändarens risk (se prop. 1975/76:105 bilaga 1 s. 380). Där anges också att motsvarande bestämmelse i lagen om kollektivavtal vid sin tillkomst motiverades av att en motsatt regel skulle ställa för stora krav på avsändaren och att bestämmelsen torde stå i överensstämmelse med en jämlik allmän uppfattning inom fackorganisationerna. Detta innebär att när en uppsägning av kollektivavtal sänds med post går meddelandet på mottagarens risk.

Av det i motionen angivna rättsfallet från Arbetsdomstolen framgår att även om försändelsen skickas på mottagarens risk måste avsändaren, om mottagaren förnekar att han fått försändelsen, bevisa att han postat den. Det räcker inte att avsändaren påstår att han gjort det. Enligt Arbetsdomstolen får frågan om en försändelse verkligen har postats avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Som framgår ovan har frågan om en uppsägning av ett kollektivavtal skall gå på avsändarens eller mottagarens risk övervägts vid medbestämmandelagens tillkomst. De skäl som då anfördes för att en sådan försändelse skall gå på mottagarens risk är enligt utskottet fortfarande giltiga. Enligt utskottets mening föranleder nämnda rättsfall inte något annat ställningstagande från utskottets sida. Utskottet avstyrker därför motion A709 (s).

4 Rätt till ledighet

4.1 Semesterlagen

Motioner

Centerpartiet anser att semesterlagen har ett omfattande och detaljerat regelverk som är svårt att överblicka. Det skapar därmed en del problem för framför allt de mindre företagen. I kommittémotion N387 hävdas bl.a. att ett enklare system skulle vara att skyldigheten att betala semesterlön knöts till huvudbetalaren, dvs. om försäkringskassan betalt ersättning under en tid skall den även svara för semesterersättningen under denna tid. Enligt partiet

bör det tillsättas en särskild utredare med uppdrag att lägga fram förslag till en reformering av semesterlagen (yrk. 5).

I motion A704 *Inger Strömbom m.fl. (kd, m, fp, c)* hävdas att när en arbetstagarare deltar i det s.k. Kunskapslyftet får arbetsgivaren en alltför betungande kostnad. Detta beror på att arbetstagararen i dessa fall erhåller särskilt utbildningsbidrag som är semesterlönegrundande. Samtidigt måste arbetsgivaren anställa en ersättare för vilken det också skall utges semesterlön. Motionärerna föreslår därför att det organ som betalar ut särskilt utbildningsbidrag också skall betala ut semesterlön.

Utskottets ställningstagande

Vad gäller den frågeställning som behandlas i motion A704 vill utskottet anföra följande.

Det särskilda utbildningsbidraget infördes den 1 juli 1997 som en del i det s.k. Kunskapslyftet. Bidraget regleras i förordningen (1996:1654) om särskilt utbildningsbidrag. Särskilt utbildningsbidrag kan bl.a. ges till anställda som har förvärvsarbetat under minst fem år, förutsatt att arbetsgivaren genom en överenskommelse med den berörda lokala arbetstagarorganisationen har åtagit sig att som ersättare anställa en långtidsarbetslös person som är inskriven vid arbetsförmedlingen.

Av bestämmelserna i 17 § semesterlagen framgår att frånvaro från arbetet kan vara semesterlönegrundande. Detta gäller t.ex. ledighet på grund av sjukdom och föräldraledighet och vid ledighet för utbildning om arbetstagararen erhåller korttidsstudiestöd, vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), s.k. svux, eller särskilt utbildningsbidrag. Som påpekats i motionen blir konsekvensen av detta att arbetsgivaren måste betala semesterersättning både till den arbetstagarare som uppbär det särskilda utbildningsbidraget och till hans eller hennes ersättare. Utskottet vill påpeka att följden blir densamma för en arbetsgivare som anställer en vikarie för en anställd som bedriver studier med svux.

I den proposition (prop. 1996/97:1) som föregick införandet av det särskilda utbildningsbidraget har inte angetts något skäl till varför bidraget skall vara semesterlönegrundande. Däremot finns det i förarbetena till semesterlagen uttalanden om varför s.k. svux skall vara semesterlönegrundande. Som skäl anges att svux har stark anknytning till arbetslivet och utgör ersättning för inkomstbortfall under studietiden (prop. 1976/77:90 s. 133). Detta synsätt kan enligt utskottets mening även anläggas på det särskilda utbildningsbidraget.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion A704 (kd, m, c, fp).

Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom det krav på en översyn av semesterlagen som framförs av Centerpartiet. Motion N387 yrkande 5 (c) avstyrks.

Bakgrund

Föräldraledighetslagen (1995:584) innebär att en arbetstagare i egenskap av förälder har rätt till ledighet från sin anställning för vård av barn till dess att barnet uppnått ett och ett halvt års ålder eller, under förutsättning att föräldern då har hel föräldrapenning, för tid därefter.

I lagen finns även skyddsregler. Av 16 § framgår att en arbetstagare inte får sägas upp eller avskedas enbart på grund av att arbetstagaren begär eller tar i anspråk sin rätt till ledighet enligt lagen. Om det ändå sker kan uppsägningen eller avskedandet ogiltigförklaras. Av 17 § framgår att en arbetstagare som begär eller tar i anspråk sin rätt till ledighet inte behöver godta andra minskade anställningsförmåner eller försämrade anställningsvillkor eller annan omplacering än som är en nödvändig följd av ledigheten.

Motioner

Kristdemokraterna kräver i partimotion Sf302 en lagstadgad rätt till tre års tjänstledighet för den som blir förälder. Föräldrarna skall ha rätt att återvända till sitt arbete (yrk. 9).

I två motioner framförs synpunkter på de ovan redovisade bestämmelserna i 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen.

Vänsterpartiet hänvisar i partimotion A818 till att Jämställdhetsombudsmannen (JämO) i en skrivelse till jämställdhetsminister Margareta Winberg har framfört förslag om vissa ändringar av dessa bestämmelser. De nuvarande bestämmelserna ger ett alltför svagt skydd. Skyddet för den enskilde bör förbättras så att graviditet och föräldraledighet inte till någon del får utgöra grund för negativa åtgärder. Arbetsgivaren bör åläggas bevisbördan för att samband saknas mellan den negativa åtgärden och utnyttjandet av förmåner i föräldraledighetslagen (yrk. 13).

Även *Miljöpartiet* framför i partimotion A819 kritik mot bestämmelserna. Enligt partiet innebär utformningen av lagen att arbetstagaren saknar skydd när arbetsgivaren påstår att det vid sidan av graviditeten eller föräldraledigheten finns andra förklaringar till en negativ åtgärd. Partiet föreslår att bestämmelserna utformas efter förebild av de nya diskrimineringslagarna: lagen (1999:130) om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet, lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder och lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Dessa innebär att arbetsgivaren är skyldig att visa att det saknas varje samband mellan missgynnande och etnisk tillhörighet etc. (yrk. 15).

Lena Sandlin och *Ingemar Josefsson* (båda s) påpekar i motion A727 att många kvinnor, som med stöd av föräldraledighetslagen reducerat sin arbetstid, inte kan få någon heltidstjänst när ledigheten är över. De föreslår därför att det införs en skyldighet för arbetsgivare att upplysa föräldrar som reducerat sin arbetstid om rätten till bibehållen heltidstjänst.

Kristdemokraternas krav att rätten till föräldraledighet skall förlängas till tre år har framställts tidigare och behandlats av utskottet. Senast ett sådant förslag behandlades var i betänkande 1998/99:AU8. Utskottet hänvisade då till ett tidigare betänkande 1997/98:AU8. I sistnämnda betänkande hade utskottet konstaterat att det saknades en analys av vad en förlängning av föräldraledigheten skulle få för konsekvenser för de mindre företagen, hur vikariatsfrågan skulle lösas vid upprepade långa ledigheter, vilken inverkan föräldraledigheten skulle ha på lön m.m. I brist på sådan analys ansåg sig inte utskottet kunna biträda ett förslag till förlängning av föräldraledighet på det sätt som yrkats. Utskottet kan konstatera att en sådan analys alltså saknas och har därför inte skäl att göra någon annan bedömning i dag. Motion Sf302 yrkande 9 (kd) avstyrks.

När det sedan gäller förslagen till förändring av bestämmelserna i 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen som Vänsterpartiet och Miljöpartiet för fram kan utskottet notera, i likhet med Vänsterpartiet, att Jämställdhetsombudsmannen (JämO) i en skrivelse den 23 augusti 1999 till regeringen framfört förslag i denna riktning. I skrivelsen anges bl.a. följande.

I 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen ges ett visst skydd mot uppsägning, omplacering och försämrade anställningsförhållanden. Rättspraxis är påfallande mager. Sedan mitten av 80-talet föreligger endast fyra domar från arbetsdomstolen. En rad enkätsvar hävdar att 16 och 17 §§ i praktiken har en begränsad betydelse. Lyckas en arbetsgivare formulera andra (svep)skäl till den påtalade försämringen än graviditet eller föräldraledighet ger lagen enligt denna uppfattning inte något skydd.

Vidare framgår av skrivelsen att JämO anser att det finns anledning att se över lagtextens utformning i 16 och 17 §§. Skyddet bör vara utformat på så sätt att graviditet och föräldraledighet inte till någon del får utgöra godtagbart skäl för de negativa åtgärderna.

Utskottet kan också notera att JämO i sitt remissvar över betänkandet En översyn av jämställdhetslagen SOU 1999:91 bl.a. föreslår att det införs en ny regel som skyddar mot missgynnande som har samband med föräldrans ansvar.

Utskottet utgår från att regeringen kommer att följa dessa frågor och, om så är erforderligt, återkomma med förslag till förändringar. Med hänsyn till detta avstyrker utskottet motionerna A818 yrkande 13 (v) och A819 yrkande 15 (mp).

Vad sedan gäller kravet att arbetsgivaren skall upplysa om rätten till bibehållen heltidstjänst har utskottet ingen annan uppfattning än motionärerna när det gäller vikten av att arbetstagaren återfår sin heltidstjänst. Enligt utskottets mening är det viktigt att alla deltidsarbetande så långt som möjligt erhåller önskad sysselsättningsgrad. En åtgärd som syftade till att förbättra för deltidsarbetande var den ändring av anställningsskyddslagen, som redovisas under avsnittet Företrädesrätt, som innebär att deltidsanställda som önskar högre sysselsättningsgrad skall få företrädesrätt till sådan anställning. Vidare vill utskottet erinra om den s.k. DELTA-utredningen. Utredningen hade i uppdrag att bl.a. beskriva och analysera utvecklingen av deltidsarbeten och tillfälliga arbeten sedan början av 1980-talet. Den skulle också lämna förslag

som syftade till att ge de deltidarbetslösa möjligheter till ökad sysselsättning. För att underlätta för deltidarbetslösa att erhålla ökad sysselsättning föreslogs bl.a. att den som är deltidarbetslös och vill ha arbetslöshetsersättning skall vara skyldig att uppvisa ett arbetsgivarintyg för arbetslöshetskassan och arbetsförmedlingen av vilket framgår att han eller hon inte kan få önskad arbetstid hos nuvarande arbetsgivare. Utredningens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Med hänsyn till vad som anförts ovan är utskottet i nuläget inte berett att föreslå något tillkännagivande i enlighet med motionärernas förslag. Motion A727 (s) avstyrks.

4.3 Rätt till ledighet för att bedriva näringsverksamhet

Motion

Inger Strömbom m.fl. (kd, m, fp) hävdar i motion A705 att det är viktigt att man klarlägger vilka effekter införandet av lagen (1997:1293) om rätt till ledighet för att bedriva näringsverksamhet har fått, inte minst för de mindre företagen. Motionärerna anser därför att regeringen noggrant bör följa resultatet av lagen och under 2000 återkomma med en redovisning.

Utskottets ställningstagande

Den lag motionärerna hänvisar till trädde i kraft den 1 januari 1998 och ger arbetstagare rätt till ledighet under sex månader för att bedriva näringsverksamhet. En förutsättning för ledigheten är att verksamheten inte konkurrerar med arbetsgivarens verksamhet. Syftet med lagen är att stimulera till försök till eget företagande. I den proposition som föregick den nya lagen (prop. 1997/98:27) meddelade regeringen att den avsåg att följa effekterna av den nya lagstiftningen. Vid underhandskontakter med Regeringskansliet har upplysts om att det inte finns några tecken som tyder på att lagen inneburit några negativa effekter för arbetsgivarna. Med hänsyn till det anförda kan utskottet inte ställa sig bakom det yrkande som framställs i motion A705 (kd, m, fp), varför den avstyrks.

4.4 Övriga ledighetsfrågor

Motioner

I syftet att underlätta för många anhöriga föreslår *Kristdemokraterna* i kommittémotion So332 att det skall finnas en rätt till tjänstledighet på hel- eller deltid för vård av anhörig. Tjänstledigheten bör endast ges under kortare perioder, exempelvis tre månader i taget, eftersom man i förväg inte kan veta hur stort vårdbehovet kommer att vara (yrk. 7).

Bengt Silfverstrand (s) påpekar i motion A710 att förtroendevalda i handikappföreningar endast kan ta ledigt för sitt arbete i föreningen om arbetsgivaren uttryckligen medger sådan ledighet. Arbetsgivarnas vilja att medge sådan ledighet har minskat. Motionären föreslår därför att det skall införas en mot-

svarande rätt till ledighet för dessa förtroendevalda som finns för personer med fackliga och politiska uppdrag.

1999/2000:AU5

Eva Flyborg (fp) anser i motion Fö206 att de frivilliga försvarskårens, inte minst bland kvinnor, är av utomordentlig betydelse för vårt försvar och att deras betydelse inte torde bli mindre efter omorganisationen av totalförsvaret. Enligt motionären är det därför viktigt att det införs en lagstadgad rätt till ledighet för deltagande i utbildning och tjänstgöring inom frivilligförsvaret.

Utskottets ställningstagande

I den s.k. närståendevårdslagen (1988:1465) finns regler om ersättning och ledighet för närståendevård. Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om rätt till ledighet för arbetstagare som vårdar en svårt sjuk närstående person. Arbetstagaren har rätt till hel ledighet från arbetet under tid som han eller hon uppbär ersättning enligt lagen och till förkortning av arbetstiden till hälften eller tre fjärdedelar under tid med halv eller fjärdedels ersättning. Ersättning, och därmed ledighet, medges för högst 60 dagar sammanlagt för varje person som vårdas. Vid vård av närstående som hivsmittats inom den svenska hälso- och sjukvården har vårdaren rätt till högst 240 dagars ledighet.

Som framgår av denna redogörelse finns det i dag en rätt till närståendevård. Utskottet är därför inte berett att ställa sig bakom motion So332 yrkande 7 (kd). Den bör därför avstyrkas.

Utskottet har också tidigare behandlat motioner som innehållit förslag om rätt till ledighet för att delta i frivilligförsvaret. I utskottets betänkande 1997/98:AU4 slog utskottet fast som sin principiella uppfattning att det bör finnas vägande skäl för att införa ytterligare lagregler om ledighet. Förutom att ledigheten skall avse ett angeläget ändamål bör det finnas ett påtagligt behov av lagreglering.

Utskottet anförde vidare att det inte hade någon annan uppfattning i fråga om värdet av de insatser inom totalförsvaret som utförs av frivilliga och ansåg att det på olika sätt borde uppmuntras och stödjas. Detta kunde dock inte ensamt motivera nya ledighetsregler. Vidare hänvisades till att gällande lagstiftning ger vissa rättigheter, t.ex. studieledighetslagen om det är fråga om utbildning. Utskottet var inte övertygat om att det fanns ett praktiskt behov av lagregler. I stället borde man utgå från att en arbetsgivare normalt ställer sig välvillig till framställningar om ledighet för dessa ändamål. Därmed kunde inte avsaknaden av lagregler antas vara till påtaglig nackdel för de frivilliga organisationernas verksamhet. De behandlade motionerna avstyrktes därför. Utskottet har inte ändrat uppfattning och avstyrker därför motion Fö206 (fp).

Vad gäller rätt till ledighet för personer som har förtroendeuppdrag i handikappförbundet kan utskottet notera att ett identiskt yrkande har behandlats av utskottet våren 1998 (se bet. 1998/99:AU8). Även i detta ärende uttryckte utskottet som sin principiella uppfattning att det bör finnas vägande skäl för att införa ytterligare lagregler om ledighet. Detta grundade utskottet på att möjligheterna för en anställd att vara ledig från arbetet för olika ändamål är ganska omfattande samt att ledighetsreglerna kan innebära problem både för

arbetsgivare och arbetstagare. Även om utskottet ansåg att handikappförbundet utför ett angeläget arbete utgjorde inte detta förhållande tillräckligt skäl för att införa ytterligare rätt till ledighet för uppdrag i sådant förbund.

Inte heller i denna fråga har utskottet ändrat uppfattning. Motion A710 (s) avstyrks därför.

5 Arbetsdomstolen

Motion

Moderaterna, som principiellt säger sig vara emot specialdomstolar, anser i kommittémotion A715 att Arbetsdomstolen bör avskaffas. Förutom att det är en principiellt tveksam ordning att bryta ut ett utvalt rättsområde från det "normala" rättsväsendet anser Moderaterna det betänkligt med det korporativa synsätt som ligger bakom ordningen med partssammansatta domstolar. Ett domstolsväsende där de etablerade organisationerna ges ett avgörande inflytande inom "sitt" samhällsområde kan inte hävda den enskildes rätt. Partssammansatta domstolar har också en tendens att fylla ut lagstiftningen och därigenom undergräva lagstiftarens ställning, vilket leder till mindre förutsägbarhet (yrk. 5).

Utskottets ställningstagande

Arbetsdomstolen är en specialdomstol med uppgift att pröva arbetsrättsliga tvister. Som arbetstvist räknas varje tvist som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Vissa typer av arbetstvister kan föras direkt till Arbetsdomstolen. Domstolen är då första och enda domstol. I andra typer av arbetstvister skall talan väckas vid vanlig tingsrätt. Om part är missnöjd med tingsrättens dom, kan denna överklagas till Arbetsdomstolen. I båda fallen innebär domstolens dom ett slutligt avgörande. Arbetsdomstolens avgöranden kan alltså inte överklagas. Domstolens avgörande kan dock komma under Högsta domstolens prövning vid frågor om resning eller återställande av försutten tid.

Beslutanderätten utövas i domstolen av lagfarna ledamöter tillsammans med s.k. intresseledamöter. Samtliga ledamöter utses av regeringen.

Justitieukskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat motioner med krav på att specialdomstolar, inklusive Arbetsdomstolen, skall avvecklas. Av justitieukskottets betänkande 1997/98:JuU24 framgår att utskottet ansåg att det fanns anledning att se mera nyanserat på frågan om specialdomstolar. Dessa fick nämligen anses besitta en särskild kompetens som leder till att målen behandlas skickligt, snabbt och ekonomiskt effektivt. De återstående specialdomstolarnas fortsatta verksamhet borde bedömas efter sina egna meriter och inte endast efter principiella ståndpunkter, ansåg justitieukskottet.

Det kan noteras att även arbetsmarknadsutskottet har behandlat förslag om att Arbetsdomstolen skall avvecklas. Senast utskottet behandlade frågan var hösten 1999 i samband med behandlingen av budgetpropositionen för budgetåret 2000 (bet. 1999/2000:AU1).

Arbetsmarknadsutskottet, som inte har någon annan principiell uppfattning än justitieutskottet, vill när det gäller Arbetsdomstolen särskilt tillägga att domstolen i sin verksamhet har visat på integritet och självständighet. Domstolen har därigenom kommit att åtnjuta stort förtroende hos arbetsmarknadens parter. Något belägg för att Arbetsdomstolen skulle missgynna enskilda parter finns inte. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet motion A715 yrkande 5 (m).

6 Statens pensionsverk (SPV)

Bakgrund

SPV är central förvaltningsmyndighet för frågor som rör den statliga tjänstepensioneringen och statens tjänstegrupplivsförsäkring. SPV svarar vidare för att myndigheter och andra arbetsgivare som är anslutna till de statliga avtalsförsäkringarna påförs premieavgifter samt för att värdet av statens åtaganden i fråga om dessa försäkringar kan redovisas. SPV får utföra uppdrag åt myndigheter och andra uppdragsgivare under förutsättning att det är fråga om uppgifter som ligger nära verkets huvuduppgifter.

SPV:s verksamhet är helt avgiftsfinansierad och bedrivs inom två resultatområden.

Inom *resultatområdet Pension Statlig* administreras tjänstepensioner för statstjänstemän. SPV har ensamrätt på området.

Inom *resultatområdet Pension Försäkring* erbjuder SPV pensionsadministrativa tjänster för bolag och kommuner. Syftet är att SPV genom ökade volymer skall kunna utnyttja sina resurser och sin kompetens och därmed hålla nere kostnaderna för hela SPV:s verksamhet.

Motion

I motion A602 tar *Lars Elinderson (m)* bl.a. upp dels det förhållandet att SPV har monopol när det gäller att administrera statliga tjänstepensioner, dels det förhållandet att SPV får administrera pensioner för bolag och kommuner. Det ekonomiska utfallet för resultatområdet som benämns Pension Försäkring avvek för budgetåret 1998 markant från den budgetram som angavs i regleringsbrevet. Avvikelsen förklaras med kostnader för 2000-anpassning. Enligt motionären är huvudskälet till denna avvikelse i stället SPV:s "affärsidé" att ha en ledande position på pensionsmarknaden. Denna verksamhetsidé innebär krav på investeringar i systemutveckling och medför att verket i framtiden kommer att ta "affärsrisker" som statliga myndigheter normalt inte gör. Med tanke på den pressade prisbild konkurrensen på den kommunala marknaden visar finns det anledning att befara fortsatt dålig resultatutveckling på detta område. Motionären vill därför att regeringen skall redovisa vilken principiell uppfattning den har i fråga om SPV skall hantera nya kommunala pensionsavtal och därmed bära ansemliga investeringskostnader och ta de affärsrisker detta innebär (yrk. 1).

Vidare anser motionären att eftersom SPV får agera på den kommunala marknaden är det rimligt att den statliga pensionsadministrationen öppnas för konkurrens (yrk. 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet inleder med att behandla frågan om den statliga pensionsadministrationen skall öppnas för konkurrens. Både arbetsmarknadsutskottet och finansutskottet har tidigare tagit ställning till liknande yrkanden. Senast arbetsmarknadsutskottet behandlade frågan var hösten 1998 i samband med behandlingen av budgetpropositionen för budgetåret 1999 (se bet. 1998/99:AU1 s. 105). Utskottet framförde då – med åberopande av vad finansutskottet tidigare anfört – följande.

”Reglerna för tjänstepensionen bestäms i centrala kollektivavtal mellan Arbetsgivarverket och arbetstagarnas huvudorganisationer på det statliga området. Tillsammans med motparterna förfogar myndigheterna, som arbetsgivare genom sin centrala företrädare Arbetsgivarverket, över tjänstepensionsförmånerna. Parterna förfogar också över den avgiftsbaserade kompletterande ålderspensionen, vilken i konkurrens administreras av SPV. Finansutskottet ansåg att den särskilda nämnd som skulle komma att bestämma grunderna för försäkring, premier och ersättning till SPV borde ge tillräckliga garantier för att de avgifter som kommer att erläggas till SPV kontrolleras och prövas i syfte att hålla kostnaderna nere. Till skillnad från konkurrensverket ansåg finansutskottet inte att myndigheterna kan vara försäkringsgivare i egen regi då utfästelserna automatiskt tryggas i den juridiska personen, staten. Sammanfattningsvis ansåg finansutskottet inte att förslaget att enskilda myndigheter skulle upphandla administrationen av pensionsförmåner för statliga arbetsgivare var förenligt med det sätt varpå tjänstepensionsavtalet på det statliga området är konstruerat. Arbetsmarknadsutskottet ansluter sig helt till den bedömning som finansutskottet tidigare gjort i frågan.”

Enligt utskottet har det inte framkommit något som medför att utskottet skulle frångå den ståndpunkt som redovisats ovan. Utskottet avstyrker därför motionen i denna del.

När det sedan gäller frågan om SPV:s verksamhet inom resultatområdet Pension Försäkring vill utskottet inte på grundval av vad som anförts i motionen göra något tillkännagivande. Utskottet utgår från att regeringen kommer att följa den fortsatta utvecklingen inom detta område.

Sammanfattningsvis avstyrker utskottet motion A602 yrkandena 1 och 2 (m).

7 Stuverimonopolet m.m.

Utskottet kommer i detta avsnitt att behandla motioner som i första hand rör arbetsrättsliga frågor inom sjöfarten.

Motioner

Moderaterna hävdar i kommittémotion T616 att den svenska rederinäringen under senare år har utsatts för konflikter och konflikthot i stor omfattning

vilket drabbat både rederierna och svensk industri på ett orimligt sätt. Moderaterna anser att den arbetsrättsliga lagstiftningen måste ändras. Bland annat måste den s.k. Lex Britannia upphävas. Vidare anser Moderaterna att den svenska regeln att skepp även omfattas av bestämmelserna om personalövergångar vid företagsförsäljningar, trots att de undantagits från direktivet, måste tas bort. Moderaterna anser också att de speciella bestämmelser om sjuklön, arbetstid och semester som gäller för sjöfarten måste tas bort. Dessa regler har historiska förklaringar men saknar i dag betydelse. Bestämmelserna bör därför anpassas till de generella bestämmelser som gäller för svensk arbetsmarknad (yrk. 10).

Slutligen föreslår Moderaterna att det s.k. stuverimonopolet avskaffas och att ILO-konventionen nr 137 upphävs (yrk. 2 och 3).

Kristdemokraterna påpekar i kommittémotion T210 att stuverimonopolet är en omtalad företeelse. Partiet föreslår därför att regeringen skall återkomma med förslag om hur stuverimonopolet skall hanteras i framtiden med tanke på konkurrenssituationen (yrk. 27).

Folkpartiet föreslår i kommittémotion T209 att Sverige säger upp ILO-konventionen nr 137 och avvecklar stuverimonopolet snarast (yrk. 14). I kommittémotion A231 föreslår samma parti att Lex Britannia skall avskaffas (yrk. 17 delvis).

Jan Backman (m) anser i motion A714 att det finns skäl att göra en översyn av stuverimonopolet.

Utskottets ställningstagande

I flera motioner har framställts krav som rör ILO-konventionen nr 137 och det s.k. stuverimonopolet. Utskottet vill i denna del anföra följande.

ILO-konvention nr 137 om hamnarbete innehåller regler, vilkas främsta syfte är att åstadkomma sysselsättning, säkerhet, hälsa, välfärd och yrkesutbildning för hamnarbetare. Sverige ratificerade konventionen 1974. Frågan om att säga upp konventionen behandlades av den svenska ILO-kommittén 1996. För att konventionen inte skulle fortsätta att gälla hade krävts att den sagts upp av Sverige senast den 24 juli 1996. Någon sådan uppsägning gjordes inte. Sverige är därför bundet av konventionen ytterligare tio år.

Ett ofta återkommande påstående är att konventionen utgör den rättsliga grunden för det s.k. stuverimonopolet. Innebörden av ett sådant monopol skulle vara att andra yrkeskategorier än hamnarbetare och medlemmar i vissa arbetstagarorganisationer förvägras att utföra arbetsmoment med anknytning till godshantering. Den svenska ILO-kommittén uttalade sig 1996 om tolkningen av konventionen. Enligt kommittén innehåller den inte någon bestämmelse som kan åberopas som rättsligt stöd för ett stuverimonopol. Detta delgavs arbetsmarknadens parter.

Utskottet är med hänsyn till vad som anförts inte berett att göra något tillkännagivande med anledning av vad motionärerna anför. Utskottet avstyrker därför motionerna A714 (m), T209 yrkande 14 (fp), T210 yrkande 27 (kd) och T616 yrkandena 2 och 3 (m).

Utskottet övergår nu till att behandla de motioner som rör Lex Britannia. Enligt medbestämmandelagen är det förbjudet att vidta stridsåtgärder i syfte att undantränga existerande kollektivavtal. Förbudet har dock genom Lex Britannia 1991 inskränkts till att gälla enbart när en organisation vidtar åtgärder med anledning av arbetsförhållanden som medbestämmandelagen är direkt tillämplig på. Syftet är bl.a. att ge de fackliga organisationerna i Sverige möjlighet att träffa kollektivavtal med villkor som motsvarar vad som normalt tillämpas i fråga om arbete som utförs här i landet och därigenom motverka s.k. social dumpning. Utskottet anser med hänsyn till det sistnämnda att motionerna A231 yrkande 17 delvis (fp) och T616 yrkande 10 delvis (m) bör avslås.

Vad sedan gäller Moderaternas krav på att lagreglerna om personalövergångar vid överlåtelse av verksamhet inte skall omfatta skepp kan utskottet konstatera att den svenska lagstiftningen skiljer sig från det s.k. överlåtelse-direktivet (rådets direktiv 77/187/EEG). Direktivet är till skillnad från vad som gäller enligt den svenska lagstiftningen inte tillämpligt på sjögående fartyg. När direktivet skulle genomföras i svensk lag i december 1994 konstaterades att det fanns ett värde i att så långt som möjligt upprätthålla principen om att svensk arbetsrättslagstiftning bör ha en generell tillämplighet (se bet. 1994/95:AU4). Enligt utskottet talade detta för att låta reglerna om personalövergångar omfatta även sådant som ligger utanför direktivet. Den väsentliga frågan var enligt utskottet om en utvidgning skulle kunna leda till stora tillämpningssvårigheter. Efter att ha gjort en analys av denna frågeställning var utskottet inte berett att gå i från propositionens förslag i denna del (se betänkandet s. 37). Utskottet förutsatte att regeringen skulle återkomma till riksdagen om reglerna skulle medföra icke godtagbara effekter. Regeringen har inte återkommit i denna fråga. Utskottet, som fortfarande håller fast vid de ovan redovisade principerna, anser inte att det finns skäl att tillstyrka motion T616 yrkande 10 delvis (m).

Vad slutligen gäller kravet att de speciella arbetsrättsliga regler som gäller för sjöfarten skall slopas vill utskottet anföra följande.

I motion T616 hävdas att det finns speciella regler avseende sjuklön, arbetstid och semester. Utskottet kan notera att så är fallet vad gäller sjuklön och arbetstid. Däremot finns det ingen särreglering avseende semester utan semesterlagen är tillämplig fullt ut.

När det gäller sjömännens rätt till sjuklön regleras den i sjömanslagen (1973:282) som innebär att de har full kompensation. I budgetpropositionen för budgetåret 1997 (prop. 1996/97:1 utg. omr. 22) behandlades bl.a. dessa regler. I propositionen konstaterades att en utredning, 1990 års sjömanslagsutredning, föreslagit att en lägre nivå skulle gälla. Regeringen delade dock inte denna åsikt. Av propositionen framgår att regeringens ståndpunkt vid detta tillfälle var att några åtgärder inte skulle vidtas med hänsyn till de invändningar som framförts av arbetstagarorganisationerna. Enligt regeringen hade dessa hävdade att sjömansyrkets särart fortfarande motiverade att bestämmelserna skulle bibehållas. Vid sin behandling av propositionen uttalade trafikutskottet i betänkande 1996/97:TU1 att man delade regeringens uppfattning.

Av arbetstidslagens 2 § framgår att den inte är tillämplig på fartygsarbete. I stället gäller lagen (1998:958) om vilotid för sjömän. Denna lag trädde i kraft den 1 oktober 1998 och ersatte sjöarbetstidslagen från 1970. Den nya lagen bygger på två konventioner, dels ILO-konventionen nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanning på företag, dels den reviderade STCW-konventionen om sjöfolks utbildning, vakthållning och certifiering.

Utskottet är inte på de skäl som anförs i motionen beredd att föreslå några tillkännagivanden i denna del. Motion T616 yrkande 10 delvis (m) avstyrks därför.

Hemställan

Utskottet hemställer

Del I

1. beträffande *statsmakernas ansvar för lönebildningen*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A6 yrkande 3,

res. 1 (m)

2. beträffande *innebörden av en välfungerande lönebildning m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A6 yrkandena 1, 2 och 4–7, 1999/2000:A8 yrkande 1, 1999/2000:A10 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:A254 yrkande 24 samt 1999/2000:Sk692 yrkande 24,

res. 2 (m, kd, fp)

3. beträffande *avslag på förslaget om Medlingsinstitutet m.m.*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A6 yrkandena 11–13, det senare i motsvarande del,

res. 3 (m)

4. beträffande *Medlingsinstitutets roll i lönebildningen m.m.*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A8 yrkande 2,

5. beträffande *utvärdering av Medlingsinstitutet m.m.*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A10 yrkandena 3 och 4,

res. 4 (fp)

6. beträffande *tvångsmedling*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A10 yrkande 7,

7. beträffande *förlängd varseltid*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A6 yrkande 15,

res. 5 (m)

8. beträffande *verkan av uteblivet varsel*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A6 yrkandena 16 och 17,

res. 6 (m)

9. beträffande *blockad mot enmans- och familjeföretag*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A6 yrkande 9, 1999/2000:A7 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:A8 yrkande 7,

1999/2000:A9 yrkandena 2–4, 1999/2000:A10 yrkande 9, 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsvarande del, 1999/2000:A254 yrkande 28, 1999/2000:A701 i motsvarande del, 1999/2000:A706, 1999/2000:Fi211 yrkande 8 i motsvarande del och 1999/2000:Sk692 yrkande 23 i motsvarande del antar de enligt bilaga 2 av utskottet framlagda förslagen till lag om ändring i

- a) lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet
- b) lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

res. 7 (s, v)

10. beträffande *stridsåtgärders proportionalitet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A6 yrkande 8, 1999/2000:A8 yrkande 5, 1999/2000:A9 yrkandena 5–7, 1999/2000:A10 yrkande 10 och 1999/2000:Fi211 yrkande 8 i motsvarande del,

res. 8 (m)

res. 9 (kd, c, fp)

11. beträffande *samhällsfarliga konflikter*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A10 yrkande 8,

res. 10 (kd, fp)

12. beträffande *sympatiåtgärder*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A6 yrkande 10, 1999/2000:A8 yrkande 6, 1999/2000:A701 i motsvarande del och 1999/2000:Sk692 yrkande 23 i motsvarande del,

res. 11 (m, kd)

13. beträffande *statistikansvarig myndighet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A6 yrkande 14, 1999/2000:A8 yrkande 3, 1999/2000:A9 yrkande 1 samt 1999/2000:A10 yrkandena 5 och 6,

res. 12 (m, kd, c, fp)

14. beträffande *övriga uppgifter för Medlingsinstitutet*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:A6 yrkande 13 i motsvarande del,

res. 13 (m)

15. beträffande *antagande av lagförslagen i propositionen*

att riksdagen

dels med anledning av propositionen i motsvarande del antar det enligt bilaga 1 av regeringen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet med den ändringen att i den föreslagna 63 § tredje stycket orden ”tredje” respektive ”andra” skall ersättas av ”fjärde” respektive ”tredje”,

dels med bifall till propositionen i motsvarande del och motion 1999/2000:A6 yrkande 18 antar det enligt bilaga 1 av regeringen framlagda förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),

16. beträffande statistik och arbetsvärdering
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A8 yrkande 4,

1999/2000:AU5

Del II

17. beträffande *utredning av arbetsrätten m.m.*
att riksdagen *dels* avslår motionerna 1999/2000:A219 yrkande 1, 1999/2000:A220 yrkande 21, 1999/2000:A231 yrkande 18, 1999/2000:A254 yrkande 25, 1999/2000:A723 yrkande 1, 1999/2000:A811 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:K351 yrkande 2, 1999/2000:Sk692 yrkandena 21 och 22, 1999/2000:Sf304 yrkande 9 samt 1999/2000:N389 yrkande 3, *dels* som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning,
res. 14 (m, kd, c, fp)

18. beträffande *information till företagare*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A254 yrkande 32,

19. beträffande *visstidsanställningar m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A240, 1999/2000:A254 yrkandena 29 och 31 samt 1999/2000:A723 yrkande 3,
res. 15 (m, kd)
res. 16 (v)

20. beträffande *pensionsförmåner*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A712,
res. 17 (m)

21. beträffande *lokala avtal*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A220 yrkande 22 och 1999/2000:A723 yrkande 2,
res. 18 (m, kd, c)
res. 19 (v)

22. beträffande *avsteg från anställningsskyddslagen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A713 yrkande 1,
res. 20 (m)

23. beträffande *återanställningsrätt*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A254 yrkande 30 och 1999/2000:A723 yrkande 4,
res. 21 (m, kd)
res. 22 (v)

24. beträffande *tillräckliga kvalifikationer*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A723 yrkande 5,
res. 23 (v)

25. beträffande *skadestånd vid ogiltigförklaring av uppsägning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A723 yrkande 9,
res. 24 (v)

26. beträffande *information och opinionsbildning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A708,

27. beträffande *vetoregler*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsvarande del och 1999/2000:A254 yrkande 27,
res. 25 (m, kd, fp)

28. beträffande *delgivningsregeln i 30 § medbestämmandelagen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A709,

29. beträffande *semesterlön vid särskilt utbildningsbidrag*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A704,
res. 26 (m, kd, c, fp)

30. beträffande *utredning om semesterlagen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:N387 yrkande 5,
res. 27 (m, kd, c, fp)

31. beträffande *förlängd föräldraledighet*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf302 yrkande 9,
res. 28 (kd)

32. beträffande *föräldraledighetslagens skyddsregler*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A818 yrkande 13 och 1999/2000:A819 yrkande 15,
res. 29 (v, mp)

33. beträffande *rätten till bibehållen heltidstjänst*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A727,

34. beträffande *ledighet för att bedriva näringsverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A705,
res. 30 (m)

35. beträffande *ledighet för närståendevård*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:So332 yrkande 7,
res. 31 (kd)

36. beträffande *ledighet för tjänstgöring inom frivilligförsvaret*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Fö206,

37. beträffande *ledighet för förtroendeuppdrag i handikappförbund*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A710,

38. beträffande *avskaffande av Arbetsdomstolen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A715 yrkande 5,
res. 32 (m)

39. beträffande *SPV:s verksamhet*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:A602 yrkandena 1 och 2,
res. 33 (m)

40. beträffande stuverimonopolet m.m.
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A714, 1999/2000:T209
yrkande 14, 1999/2000:T210 yrkande 27 samt 1999/2000:T616 yr-
kandena 2 och 3,

res. 34 (m, fp)

res. 35 (kd)

41. beträffande *Lex Britannia*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsva-
rande del och 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsvarande del,

res. 36 (m, fp)

42. beträffande *övergångsdirektivet*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsva-
rande del,

res. 37 (m)

43. beträffande *sjuklön m.m. för sjömän*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsva-
rande del.

res. 38 (m)

Stockholm den 15 februari 2000

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Johnny Ahlqvist

I beslutet har deltagit: Johnny Ahlqvist (s), Hans Andersson (v), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Björn Kaaling (s), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Sonja Fransson (s), Kristina Zakrisson (s), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Barbro Feltzing (mp), Elver Jonsson (fp), Anders Karlsson (s), Henrik Westman (m), Carlinge Wisberg (v) och Magnus Jacobsson (kd).

Del I

1. Statsmakternas ansvar för lönebildningen (mom. 1)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 3, i den del som börjar med ”Utskottet vill dock” och slutar med ”motion A6 (yrk. 3)” bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att regeringen på flera ställen i propositionen återkommer till att det är parterna på arbetsmarknaden som har ansvaret för lönebildningen och formerna för den. Utskottet kan hålla med regeringen om att avtal är bättre än lagstiftning, men en sådan allmän uppfattning kan inte leda till slutsatsen att lönebildningen är ett område som staten i princip inte har att göra med. Som framhålls i Moderaternas motion A6 har regeringen och riksdagen på detta område precis samma ansvar som på andra områden för att med lagstiftning ange grundläggande spelregler och därmed ramarna för olika aktörers agerande. En dåligt fungerande lönebildning påverkar välfärden för alla samhällsmedborgare, även för dem som inte representeras av parterna på arbetsmarknaden. Utskottet kan också hålla med regeringen om att statsmakterna har ett intresse av att relationerna mellan parterna är goda. Men den ståndpunkten kan inte drivas dithän att total konsensus görs till en förutsättning för lagstiftarens beslut om ändringar i spelreglerna. Samsyn är eftersträvarvärt, men – vilket Moderaterna framhåller – ingen organisation kan tilldelas vetorätt mot nödvändiga förändringar i samhället.

Utskottet kan också hålla med regeringen om att staten skall vara neutral mellan parterna. Denna utsaga rimmar dock mycket illa med regeringens undfallenhet gentemot LO. Utskottet delar den uppfattning som kommit till uttryck i den ovannämnda skrivelsen från SACO och SAF. Genom att ge en part avgörande inflytande över spelreglerna för lönebildningen äventyras legitimiteten i avtalsförhandlingarna och kollektivavtalen som lönebildningsinstrument.

Det som utskottet nu anfört om statsmakternas ansvar för lönebildningen bör ges regeringen till känna. Motion A6 (yrk. 3) tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *statsmakternas ansvar för lönebildningen* att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Innebörden av en välfungerande lönebildning m.m. (mom. 2)

1999/2000:AU5
Reservationer

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 3, från och med underrubriken *Analysen av de bakomliggande problemen* och till slutet bort ha följande lydelse:

Regeringen har en alltför snäv syn på lönebildningen. Lönebildning handlar inte bara om förhandlingssystemet och hur det skall utformas för att motverka höga generella löneökningar. I lönebildningsprocessen ingår en rad faktorer som förväntningarna på Europapolitiken, inflationsutvecklingen, skattepolitiken, företagets konkurrenskraft och marknadens efterfrågan på olika typer av kompetens.

Utskottet anser liksom Moderaterna och Kristdemokraterna att det måste upprätthållas en klar rågång mot statlig inkomstpolic. Regeringen gör det dock för lätt för sig genom att skylla på arbetsmarknadens parter för att lönebildningen inte fungerar. Sanningen är att staten i alla avgörande hänseenden bestämmer förutsättningarna för lönebildningen genom den ekonomiska politiken i stort och genom skatte-, närings- och utbildningspolitiken samt genom lagstiftningen. Löneförhandlingar äger inte rum i ett vakuum.

En annan brist i propositionen är att den inte berör betydelsen av lönebildningen för att skapa dynamik och flexibilitet, och därmed sysselsättning och tillväxt. De problem som består i en låg andel sysselsatta inom den privata sektorn, liten rörlighet på arbetsmarknaden, dåligt utbyte av utbildning, kompetens, kunnande och prestation och i höga anställningströsklar förbigås helt av regeringen.

Lagstiftningen på arbetsmarknaden bidrar till att cementera arbetslösheten och till att skapa problem med lönebildningen. Lagstiftningen kom till för att man ansåg att den anställde hade en svag position gentemot arbetsgivaren. Vad som gått snett är att organisationerna på båda sidor fått för stort inflytande. Utskottet instämmer med Folkpartiet i motion A10 att lönebildningen och arbetsrätten bör utformas så att den enskilde arbetstagaren och arbetsgivaren får större inflytande över anställningsavtalet. Som framhålls i motionen är det ändå viktigt att påpeka att det i huvudsak är genom avtal som parterna bör lösa dessa frågor.

Utskottet ansluter sig till Moderaterna, Kristdemokraterna och Folkpartiet när de kritiserar regeringen för att vara alltför fixerad vid den genomsnittliga löneökningstakten. Minst lika viktigt är hur lönestrukturen utvecklas. En väl fungerande lönebildning innebär inte bara att den samlade löneökningstakten inte skall överstiga ökningstakten i våra konkurrentländer, utan också att lönerelationerna mellan olika branscher och yrken i högre grad än i dag speglar tillgång och efterfrågan på arbetskraft. I det sammanhanget kan en central medlingsfunktion inte ha någon egentlig uppgift.

Utskottet delar Moderaternas och Kristdemokraternas uppfattning att lönebildningen bör ske så decentraliserat och individualiserat som möjligt. På det sättet kan löneökningarna relateras till en faktisk, och inte bara en på förhand antagen, produktivitetsökning. Den enskildes kompetens kan bli den domine-

rande faktorn, vilket också bör bidra till kvinnornas löneutveckling. I en mer individualiserad lönebildning kan även olika slag av vinstdelningssystem ingå.

Moderaterna och Kristdemokraterna anger en rad faktorer som på detta sätt är långt viktigare än regeringens förslag för att lönebildningen skall fungera på ett bra sätt och för att en långvarig och stabil tillväxt skall underlättas. Utskottet instämmer med dessa partier i att förändringar måste genomföras inom följande politikområden:

Utformningen av skattepolitiken. Marginalskatter och olika former av marginaleffekter måste hållas nere. Skattekilarna måste minska. Höga skatter snedvrider prissättningen och arbetstillfällena slås ut. Lägre skatter på arbetsinkomster uppmuntrar arbete, utbildning, kompetensutveckling och ökat ansvarstagande i arbetet. Även skattereduktion för hushållsnära tjänster har betydelse för att skapa arbetstillfällena. Dubbelbeskattningen på ägande i företagen är ytterligare exempel på att utbytet av en arbetsinsats eller investering inte kommer till stånd. Med lägre inkomstskatt kan fler försörja sig själva, lönebildningen underlättas och det blir lättare att komma in på arbetsmarknaden.

Lönestrukturen. Ingångslönerna är höga även för dem som saknar erfarenhet. Det leder till att många utestängs från arbete, inte minst ungdomar, invandrare och arbetshandikappade. Samtidigt får de som har arbete svaga incitament att förkovra sig och göra ytterligare insatser. Den sammanpressade lönestrukturen har försvagat sambandet mellan kompetens och lön. Lönestrukturen påverkas i alltför låg grad av utbud och efterfrågan. Det dåliga utbytet av högre utbildning är förödande för ett modernt kunskapsamhälle. Det leder dessutom till att ungdomar från hem utan studievana inte ser det som lönsamt med uppoffrande studier.

Reservationslönerna. Statsmakterna har ansvar för de höga reservationslönerna, dvs. den lönenivå som krävs för att en person skall uppfatta det som mer lönsamt att arbeta än att avstå från arbete. De bidrar till att öka den strukturella arbetslösheten eftersom arbeten med löner som understiger reservationslönerna slås ut från arbetsmarknaden. Även detta drabbar särskilt ungdomar och invandrare liksom personer med låg utbildning. Det kan leda till en uppdelning i "insiders" som har arbete och en grupp "outsiders" som aldrig kommer in på arbetsmarknaden.

Arbetslöshetsförsäkringen. Försäkringen har alltmer kommit att bli en sorts medborgarlön för "insiders" på arbetsmarknaden och inte den omställningsförsäkring som den var tänkt att vara. Perioder med ersättning varvas med arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta har försvagat den enskildes incitament att söka och ta arbete. Försäkringen bör därför reformeras. Den bör vara obligatorisk, och den bör i större utsträckning än i dag finansieras genom avgifter från de försäkrade.

Det arbetsrättsliga regelverket. Möjligheterna bör vidgas för de enskilda parterna att träffa avtal oberoende av kollektivavtal. Konfliktreglerna bör ändras. Dagens konfliktregler är i flera avseenden förlegade. Det råder en obalans mellan parterna. De ekonomiska skadorna blir för stora om den i teorin tillgängliga stridsarsenalen utnyttjas. Utskottet återkommer till konfliktreglerna i den fortsatta framställningen.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motionerna A6 (yrk. 1, 2, 4–7), A8 (yrk. 1), A10 (yrk. 1 och 2), A254 (yrk. 24) och Sk692 (yrk. 24). Vad som anförts bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *innebörden av en välfungerande lönebildning m.m.* att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A6 yrkandena 1, 2 och 4–7, 1999/2000:A8 yrkande 1, 1999/2000:A10 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:A254 yrkande 24 samt 1999/2000:Sk692 yrkande 24 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

3. Avslag på förslaget om Medlingsinstitutet m.m. (mom. 3)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 4, Inrättande av Medlingsinstitutet m.m., i den del som börjar med ”Som utskottet uppfattar” och slutar med ”(A6 yrk. 11–13, det senare delvis)” bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med Moderaterna i att det är en given fördel för relationerna mellan arbetsmarknadens parter och för lönebildningen i stort om det finns ett välfungerande medlingsväsende. Därför finns det skäl att utvidga en del av befogenheterna för dagens medlingsinstitut, Förlikningsmannae Expeditionen, bl.a. för att dämpa konfliktrisen. Liksom Moderaterna vill utskottet emellertid bestämt avvisa att medlingsväsendet tilldelas dubbla roller genom att ha både en traditionell medlarfunktion och uppgiften att på olika sätt försöka ”ta ett grepp om löneförhandlingarna”. Regeringens förslag inger oro, inte minst därför att det medför en uppenbar risk för statlig inkomspolitik. Det föreslagna medlingsväsendet skulle motverka en fri och decentraliserad lönebildning. Det skulle också undergräva parternas tilltro till medlingsväsendets primära roll som just medlare.

Utskottet anser att man bör ta fasta på Moderaternas förslag att låta det nuvarande förlikningsväsendet finnas kvar men att det byter namn till Medlingsinstitutet, lämpligen den 1 juli 2000. Detta innebär att propositionens förslag om ett nytt Medlingsinstitut av den modell som regeringen föreslår bör avslås, liksom förslaget om uppbyggnad och organisation av myndigheten med olika expertråd m.m.

Med det anförda tillstyrker utskottet Moderaternas motion A6 (yrk. 11–13, det senare delvis). Vad som anförts bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *avslag på förslaget om Medlingsinstitutet m.m.* att riksdagen *dels* med bifall till motion 1999/2000:A6 yrkande 11 avslår propositionen i motsvarande del, *dels* med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkandena 12 och 13, det senare i motsvarande del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

4. Utvärdering av Medlingsinstitutet m.m. (mom. 5)

1999/2000:AU5
Reservationer

Elver Jonsson (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 4, i den del som börjar med "Folkpartiet, som accepterar" och slutar med "med det anförda" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med Folkpartiet i motion A10 att det är bra om medlingsfrågorna kan ges större tyngd för att förbättra lönebildningen på den svenska arbetsmarknaden. Liksom Folkpartiet är utskottet emellertid tveksamt till den form av medlingsinstitut som regeringen föreslår. Det är tydligt att regeringen försöker sitta på två stolar – man vill på en och samma gång både ge intryck av att man vidtar en kraftfull åtgärd och att det egentligen inte innebär någon förändring alls. Med en så oklar politisk vilja blir också uppdraget för Medlingsinstitutet oklart. Som sägs i Folkpartiets motion finns risken att propositionen uppfattas som ett klartecken för statlig inkomspolitik. Eftersom frågan om en välfungerande lönebildning är så viktig kan utskottet acceptera ett medlingsinstitut, men med hänsyn till tveksamheterna är det angeläget att verksamheten utvärderas efter nästa omgång löneförhandlingar.

Utskottet håller också med Folkpartiet om att parterna i första hand själva bör kunna lösa problemet med den långa tid som kan gå från det att ett avtal löpt ut till dess ett nytt har framförhandlats. Därför bör det inte finnas någon vitesbelagd plikt att komma till förhandlingar hos Medlingsinstitutet. Som påpekas av Folkpartiet lär det höra till sällsyntheterna att parterna inte hör-sammar en kallelse till en myndighet för att informera. En ordning utan sådan vitesmöjlighet skulle innebära en klarare linje.

Som sägs i Folkpartiets motion finns det även andra inslag i propositionen som kan leda till statlig inkomspolitik. Utskottet anser inte att institutet skall ha möjlighet att tvångsmässigt samordna förhandlingarna. Vissa skrivningar i propositionen om att institutet skall verka för giltighetsperioder för kollektivavtalen som befrämjar en välfungerande lönebildning och att förhandlingar skall avslutas i viss inbördes ordning kan i sig bära fröet till en sådan tvångsmässig samordning.

Utskottet tillstyrker med det anförda motion A10 (yrk. 3 och 4). Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *utvärdering av Medlingsinstitutet m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A10 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

5. Förlängd varseltid (mom. 7)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 5.3, Förlängd varseltid, bort ha följande lydelse:

Utskottet kan liksom Moderaterna i motion A6 konstatera att regeringen inte följt den Öbergiska utredningens förslag om 14 dagars varseltid, vilket tillstyrktes av de flesta remissinstanserna. Detta är återigen ett exempel på hur regeringen böjt sig för LO:s synpunkter. En varseltid på 14 dagar kan kyla ned ett spänt förhandlingsläge och öka utrymmet för olika slag av konfliktlösande insatser.

Utskottet anser att regeringen bör återkomma med förslag om förlängning av varseltiden till 14 dagar. Detta innebär att motion A6 (yrk. 15) tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *förlängd varseltid*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkande 15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

6. Verkan av uteblivet varsel (mom. 8)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 5.5, Verkan av uteblivet varsel, bort ha följande lydelse:

Som konstateras i Moderaternas motion A6 föreslog den Öbergiska utredningen att Medlingsinstitutet skulle få rätt att avbryta icke varslade stridsåtgärder. På inrådan av LO har regeringen avvisat förslaget. Utskottet instämmer med Moderaterna i att Medlingsinstitutet bör ges rätt att avbryta stridsåtgärder som inte varslats på ett korrekt sätt.

Än viktigare är emellertid att medbestämmandelagen ändras så att ett brott mot varselreglerna också medför att själva konflikten skall anses olovlig. Utskottet instämmer med Moderaterna i att den nuvarande ordningen, som innebär att ett uteblivet varsel inte gör själva stridsåtgärden olovlig och inte heller ger rätt till ersättning för ekonomisk skada, leder till helt orimliga konsekvenser. Detta illustreras bl.a. av en dom i Arbetsdomstolen förra året. De två drabbade arbetsgivarna åsamkades förluster på tillsammans närmare 20 miljoner kronor under en stridsåtgärd som pågick i fem dagar. Det allmänna skadestånd som den fackliga organisationen dömdes att betala stannade vid i sammanhanget mycket måttliga 60 000 kr. Med den ändring som Moderaterna föreslår kan även ekonomiskt skadestånd dömas ut till motparten.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändringar i de nu angivna hänseendena. Det anförda innebär att utskottet tillstyrker Moderaternas motion A6 (yrk. 16 och 17).

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *verkan av uteblivet varsel*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkandena 16 och 17 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

7. Blockad mot enmans- och familjeföretag (mom. 9)

1999/2000:AU5
Reservationer

Johnny Ahlqvist (s), Hans Andersson (v), Björn Kaaling (s), Laila Bjurling (s), Sonja Fransson (s), Kristina Zakrisson (s), Anders Karlsson (s) och Carlinge Wisberg (v) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del I, avsnitt 6.1, Stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag, bort ha följande lydelse:

Utskottets principiella uppfattning, som kom till uttryck bl.a. i det betänkande hösten 1994 som behandlade den nytillträdde socialdemokratiska regeringens förslag om återgång till de arbetsrättsliga regler som gällde före den 1 januari 1994, är att den grundläggande rätten att vidta fackliga stridsåtgärder inte bör inskränkas mer än absolut nödvändigt. Som framhölls den gången är syftet med blockader som riktas mot enmans- och familjeföretag att förmå företag som brukar ha anställda att teckna kollektivavtal.

Utskottet instämmer med regeringen i att det är viktigt att arbetstagare, för det fall att företaget anställer, omedelbart kan omfattas av kollektivavtal och ett försäkringsskydd. Det gäller särskilt sådana branscher med små arbetsplatser där det är svårt för arbetstagarorganisationerna att övervaka när anställning sker. Genom att ett kollektivavtal är träffat garanteras de nyanställda anställningsvillkor och försäkringsskydd redan från första anställningsdagen. Förpliktelsen enligt avtalet inträder alltså när arbetsgivaren anställer en arbetstagarare.

Som konstateras i propositionen har dock arbetsgivare i vissa fall ålagts att betala vissa avgifter även om arbetsgivaren inte haft några anställda. Utskottet håller med regeringen om att skäligheten i detta kan ifrågasättas. Skulle å andra sidan sådana företag inte åläggas kostnader eller andra förpliktelser innan det finns någon anställd bortfaller enligt utskottets uppfattning behovet av lagstiftning.

Utskottet kan konstatera att LO har rekommenderat de tre förbund som använder sig av möjligheten av vidta stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag – dvs. de förbund som inte genom Saltsjöbadsavtalet frånsagt sig denna möjlighet – att ändra sina avtal, så att dessa företag inte åläggs kostnader eller andra förpliktelser innan det finns någon anställd. Enligt rekommendationen, som accepterats av de tre berörda förbunden, skall arbetsgivaren kunna teckna ett kollektivavtal som innebär att avtalets bestämmelser skall äga tillämpning från och med den tidpunkt företaget anställer arbetskraft.

Med hänsyn till detta ansluter sig utskottet till regeringens bedömning att något förbud inte bör införas mot stridsåtgärder som riktas mot enmans- eller familjeföretag. Utskottet noterar slutligen att regeringen avser att följa utvecklingen noga och säger sig vara beredd att återkomma om så skulle krävas.

Motionerna A6 (yrk. 9), A7 (yrk. 1 och 2), A8 (yrk. 7), A9 (yrk. 2–4), A10 (yrk. 9), A231 (yrk. 17 delvis), A254 (yrk. 28), A701 (delvis), A706, Fi211 (yrk. 8 delvis) och Sk692 (yrk. 23 delvis) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *blockad mot enmans- och familjeföretag*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A6 yrkande 9, 1999/2000:A7 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:A8 yrkande 7, 1999/2000:A9 yrkandena 2–4, 1999/2000:A10 yrkande 9, 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsvarande del, 1999/2000:A254 yrkande 28, 1999/2000:A701 i motsvarande del, 1999/2000:A706, 1999/2000:Fi211 yrkande 8 i motsvarande del samt 1999/2000:Sk692 yrkande 23 i motsvarande del,

8. Stridsåtgärders proportionalitet (mom. 10)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 6.2, Stridsåtgärders proportionalitet m.m. i den del som börjar med ”Inledningsvis kan konstateras” och slutar med ”Fi211 (yrk. 8 delvis)” bort ha följande lydelse:

Utskottet kan liksom Moderaterna i motion A6 konstatera att regeringen avvisar alla tankar på en lagstiftning om att stridsåtgärder skall vara proportionerliga trots att den Öbergiska utredningen lade fram ett sådant förslag. Utskottet instämmer med utredningen i att en sådan regel skulle ge en rimligare balans mellan parterna på arbetsmarknaden och begränsa möjligheterna till stridsåtgärder som kostar lite för den egna organisationen, men orsakar stora kostnader för motparten eller tredje man. Som framhållits av utredningen stöder flera forskare tanken på en sådan regel. Krav på proportionalitet finns dessutom i flera europeiska länder.

Utskottet delar Moderaternas uppfattning att en ny regel bör införas i medbestämmandelagen. Den skall ta sikte på proportionen dels mellan en stridsåtgärdens omfattning och den skada som drabbar motparten, dels mellan stridsåtgärdens omfattning och det syfte som åtgärden har. I det förstnämnda fallet kan regeln begränsa möjligheterna till s.k. nålsticksåtgärder som lamslår motparten. I det senare fallet skulle möjligheterna inskränkas att vidta mycket omfattande stridsåtgärder för att uppnå endast begränsade fördelar. Reglerna skall ta sikte på både primäråtgärder och svarsåtgärder. Regeringen bör återkomma med lagförslag i enlighet med detta i sådan tid att reglerna kan träda i kraft den 1 januari 2001.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motion A6 (yrk. 8). De övriga i sammanhanget behandlade motionerna A8 (yrk. 5), A9 (yrk. 5–7), A10 (yrk. 10) och Fi211 (yrk. 8 delvis) avstyrks i den mån de inte är tillgodosedda med det som utskottet anför.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *stridsåtgärders proportionalitet*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkande 8 och med avslag på motionerna 1999/2000:A8 yrkande 5, 1999/2000:A9 yrkandena 5–7, 1999/2000:A10 yrkande 10 och 1999/2000:Fi211 yrkande 8 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Margareta Andersson (c), Maria Larsson (kd), Elver Jonsson (fp) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 6.2, Stridsåtgärders proportionalitet m.m. i den del som börjar med "Inledningsvis kan konstateras" och slutar med "Fi211 (yrk. 8 delvis)" bort ha följande lydelse:

Ett viktigt inslag i lönebildningen är balansen mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Alltför stora obalanser kan leda till uppgörelser som annars inte skulle vara godtagbara för motparten. På dagens arbetsmarknad har arbetstagarernas ställning stärkts inte minst mot bakgrund av att alltför av dem har nyckelpositioner samtidigt som arbetsgivare på en hårdnande global marknad blir alltmer tveksamma till att tillgripa stridsåtgärder med de nackdelar som det medför.

Utskottet kan konstatera att strejkrätten är mer begränsad i flera europeiska länder än vad den är i Sverige. I exempelvis Tyskland måste facket ta hänsyn till de ekonomiska skadeverkningarna av en strejk. Rimligen bör regler av detta slag vara förenliga med Sveriges internationella åtaganden.

Enligt utskottets mening bör det införas ett proportionalitetskrav för att begränsa möjligheten till stridsåtgärder som kostar lite för den egna organisationen men orsakar stor skada för motparten och tredje man. Det skall inte vara möjligt att ta ut nyckelgrupper i strejk och vidta s.k. nålsticksåtgärder om detta vållar motparten eller tredje man stor skada. Kravet på proportionalitet bör gälla såväl vid primärkonflikter som vid svarsåtgärder och såväl vid konflikter som syftar till ett nytt avtal som vid sådana som syftar till ett s.k. hängavtal. Med ett krav på proportionalitet skulle möjligheten att vidta sympatiåtgärder i praktiken begränsas. Det skulle också innebära ett visst skydd för den s.k. negativa föreningsrätten.

Den Öbergiska utredningen har belyst frågan och rekommenderat en proportionalitetsregel. Riksdagen bör därför kunna införa en sådan regel utan ytterligare utredning. Utredningens förslag är enligt utskottets mening rimliga och väl avvägda. Lagändringar bör genomföras på det sätt som föreslagits av utredningen, nämligen genom en ny 41 c § i medbestämmandelagen. Genom en ändring i 4 § samma lag bör det klargöras att det skall vara möjligt att göra undantag från den nya paragrafen genom kollektivavtal. Genom en ändring i 2 kap. 1 § lagen om rättegången i arbetstvister bör det slutligen klargöras att Arbetsdomstolen skall vara behörig att avgöra tvister om förbudsregeln. Reglerna bör lämpligen träda i kraft den 1 juni 2000.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda och med tillstyrkande av Kristdemokraternas motion A8 (yrk. 5), Centerpartiets motioner A9 (yrk. 5–7) resp. Fi211 (yrk. 8 delvis) och Folkpartiets motion A10 (yrk. 10) att riksdagen bör anta det i bilaga 3 framlagda förslaget till ändringar dels i medbestämmandelagen, dels i lagen om rättegången i arbetstvister. Motion A6 (yrk. 8) avstyrks i den mån den inte tillgodoses med vad utskottet anför.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *stridsåtgärders proportionalitet*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A8 yrkande 5, 1999/2000:A9 yrkandena 5–7, 1999/2000:A10 yrkande 10 och 1999/2000:Fi211 yrkande 8 i motsvarande del samt med avslag på motion 1999/2000:A6 yrkande 8 antar de enligt bilaga 3 av reservanternas framlagda förslagen till lag om ändring i dels medbestämmandelagen, dels lagen om rättegången i arbetstvister,

10. Samhällsfarliga konflikter (mom. 11)

Maria Larsson (kd), Elver Jonsson (fp) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 6.2, Stridsåtgärders proportionalitet m.m., i den del som börjar med "Utskottet tar i detta" och slutar med "motion A10 (yrk. 8)" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med Folkpartiet i att det finns skäl att lyfta fram det förslag som fanns med i utredningen Spelreglerna på arbetsmarknaden (SOU 1991:13) om att det bör inrättas en partssammansatt nämnd med opartisk ordförande för att avgöra konflikter om samhällsfarlighet. Som framhölls av den utredningen är en samhällsfarlig konflikt inom ett avtalsområde inte bara en fråga mellan de närmast berörda parterna. Det är mer ändamålsenligt med en enda nämnd för hela arbetsmarknaden. Med en opartisk ordförande blir nämnden inte handlingsförlamad som de av parterna inrättade paritetiskt sammansatta nämnderna kan bli. Dessutom kan en konflikt röra flera avtalsområden eller områden som står helt utanför systemet med nämnder.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motion A10 (yrk. 8).

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *samhällsfarliga konflikter*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A10 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

11. Sympatiåtgärder (mom. 12)

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 6.3, Sympatiåtgärder, bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i Moderaternas motion A6 och Kristdemokraternas motion A8 att det är svårt att rent rättsligt motivera rätten till sympatiåtgärder. Den rätten försvaras i dag bara av den fackliga sidan som uppfattar rätten till sympatiåtgärder som en del av kollektivavtalssystemet. Den egentliga grunden för rätten till stridsåtgärder – att träffa kollektivavtal – finns inte vid sympatiåtgärder. Som påpekas av Moderaterna behöver det inte heller föreligga någon som helst intressegemenskap mellan den part som vidtar sympatiåtgärden och den part i primärkonflikten som sympatiåtgärden syftar till att stödja. Det kan t.o.m. vara så att en part som har träffat kollektivavtal efter stridsåtgärder i de egna förhandlingarna sedan också drabbas av sympatiåtgärder.

Ett ytterligare skäl för ett förbud mot sympatiåtgärder är den ökade sårbarheten hos företagen till följd av den tekniska utvecklingen.

På dessa grunder anser utskottet att sympatiåtgärder bör förbjudas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ändringar i medbestämmandelagen i enlighet med detta.

Detta innebär att utskottet tillstyrker Moderaternas motioner A6 (yrk. 10) och Sk692 (yrk. 23 delvis) samt Kristdemokraternas motion A8 (yrk. 6). Motion A701 (delvis) får anses tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *sympatiåtgärder*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A6 yrkande 10, 1999/2000:A8 yrkande 6, 1999/2000:A701 i motsvarande del och 1999/2000:Sk692 yrkande 23 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Statistikansvarig myndighet (mom. 13)

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 7, Andra ändringar, med undantag för den mening som börjar med "utskottet kan inte" och slutar med "en normbildande roll" och den första dels-satsen i den mening som börjar med "Med hänvisning till" och slutar med "A10 (yrk. 5 och 6)", bort ha följande lydelse:

Utskottet motsätter sig av flera skäl förslaget att Medlingsinstitutet blir statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken. Statistikansvaret bör ligga kvar hos SCB. Skälen för utskottets ståndpunkt är följande. Medlingsinstitutet bör inte tilldelas någon normbildande roll. Lönestatistiken har fler avnämare än Medlingsinstitutet. Institutet kan endast ha intresse av de uppgifter som ligger till grund för institutets verksamhet. Lönestatistiken spelar en stor roll i många ekonomiska och samhälleliga bedömningar. En överflyttning av lönestatistiken kan skapa problem med den samordning av den ekonomiska statistiken som görs inom SCB.

Utskottet kan på dessa grunder inte ställa sig bakom att Medlingsinstitutet blir statistikansvarig myndighet. Det anförda bör ges regeringen till känna. Motionerna A6 (yrk. 14), A8 (yrk. 3), A9 (yrk. 1) och A10 (yrk. 5 och 6) tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *statistikansvarig myndighet*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A6 yrkande 14, 1999/2000:A8 yrkande 3, 1999/2000:A9 yrkande 1 samt 1999/2000:A10 yrkandena 5 och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Övriga uppgifter för Medlingsinstitutet (mom. 14)

1999/2000:AU5
Reservationer

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del 1, avsnitt 7, Andra ändringar, såvitt avser den mening som börjar med "utskottet kan inte" och slutar med "en normbildande roll" och den första dels-satsen i den mening som börjar med "Med hänvisning till" och slutar med "A10 (yrk. 5 och 6)" bort ha följande lydelse:

Med anledning av vad som sägs i propositionen om utökad lönestatistik, inrättandet av ett ekonomiskt råd, rapporter om löneutveckling m.m. vill utskottet anföra följande.

I huvudsak bör det lönestatistiska underlag som finns i dag vara tillräckligt för att tillgodose det behov som finns av en tillförlitlig lönestatistik. I likhet med Moderaterna i motion A6 anser utskottet att det inte finns något behov av en ytterligare aktör utöver SCB, banker, finansinstitut, arbetsmarknadens parter m.fl. Dessutom finns det, som Moderaterna påpekar, anledning att påminna om den ytterligare börda på företagen som en utökad statistikinhämtning innebär. Om parterna själva vill ha ytterligare en opartisk instans kan de inrätta ett ekonomiskt råd som kan göra ekonomiska bedömningar och ge parterna erforderligt underlag. Liksom Moderaterna anser utskottet inte heller att det skall ankomma på Medlingsinstitutet att utarbeta rapporter om löneutvecklingen eller att på något institutionaliserat sätt framträda för riksdagsutskott med redogörelser om utvecklingen. Allt detta ingår i den normbildande roll för Medlingsinstitutet som enligt utskottets mening bör avvisas.

Det anförda bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker med detta motion A6 (yrk. 13 delvis).

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. *beträffande övriga uppgifter för Medlingsinstitutet*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A6 yrkande 13 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Del II

14. Utredning av arbetsrätten m.m. (mom. 17)

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 1, som börjar med "Som framgår av" och slutar med "vad som anförts" bort ha följande lydelse:

Den nuvarande arbetsrättsliga lagstiftningen är utformad efter 1970-talets behov och arbetsmarknad, dvs. det traditionella industrisamhället. I takt med förändringar såväl på arbetsmarknaden som i samhället i stort har behovet av

förändringar av arbetsrätten blivit allt större. På arbetsmarknaden i dag råder helt andra förhållanden. Ett stort antal människor står utanför arbetsmarknaden eller har svag anknytning till denna. Arbetet organiseras i andra former än tidigare och antalet visstidsanställningar ökar. All fler företag använder sig också av personal från personaluthyrningsföretag. Den nuvarande arbetsrättsliga lagstiftningen svarar inte mot de krav som förändringarna inneburit. Den är också komplicerad och svår att överblicka. Detta leder till att många företagare tvekar att nyanställa, vilket i sin tur leder till att de inte utvecklas och expanderar.

Enligt utskottets mening är det därför nödvändigt att arbetsrätten moderniseras och reformeras. En ny arbetsrätt måste ge utrymme för ökad flexibilitet och göra det möjligt att träffa lokala överenskommelser anpassade till företagens individuella förutsättningar. Utskottet anser därför att det bör genomföras en genomgripande översyn av arbetsrätten. Denna översyn är särskilt angelägen mot bakgrund av förekomsten av nya anställningsformer. Utskottet vill dock betona att det är möjligt att redan i dag genomföra vissa förändringar när det gäller anställningsskyddslagen och medbestämmandelagen. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *utredning av arbetsrätten m.m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A220 yrkande 21, 1999/2000:A231 yrkande 18, 1999/2000:A254 yrkande 25, 1999/2000:K351 yrkande 2, 1999/2000:Sk692 yrkandena 21 och 22 samt 1999/2000:N389 yrkande 3 och med avslag på motionerna 1999/2000:A219 yrkande 1, 1999/2000:A723 yrkande 1, 1999/2000:A811 yrkandena 1 och 2 samt 1999/2000:Sf304 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Visstidsanställningar m.m. (mom. 19)

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.1, som börjar med "Utskottet konstaterar att" och slutar med "yrkande 3 (v)" bort ha följande lydelse:

Visstidsanställning vid tillfällig arbetsanhopning får enligt anställningsskyddslagen avse sammanlagt högst sex månader under två år. Denna korta tid kan enligt utskottet leda till att arbetsgivare ser sig tvungna att välja att öka övertidsuttaget i stället för att nyanställa. Det är vidare inte rimligt att kräva att ett företag som får ett tillfälligt behov av arbetskraft som varar längre än sex månader skall tillsvidareanställa den nödvändiga arbetskraften för att kort tid därefter säga upp den på grund av arbetsbrist. Med för korta tidsgränser kan det också bli nödvändigt för arbetsgivaren att byta ut den visstidsanställda arbetsstyrkan efter sex månader. Detta gäller framför allt i de mindre företagen. Utskottet delar därför den uppfattning som framförs i motion A254 att en tidsgräns på åtminstone ett år bör prövas.

Med de ökade kraven i produktionen är det också svårare att bedöma hur en arbetstagare fungerar i arbetet. För att en provanställning skall kunna fylla sin funktion måste prøvotiden vara så lång att den ger tillräcklig möjlighet för en sådan bedömning. Med de nuvarande maximala sex månaderna finns en risk att arbetsgivarna inte vågar låta provanställningen övergå i en fast anställning utan i stället avbryter anställningsförhållandet. Utskottet ställer sig därför bakom kravet på en förlängning av prøvotiden till tolv månader.

Sammanfattningsvis ansluter sig utskottet till den uppfattning som redovisas i motion A254 yrkandena 29 och 31 (kd) om en förlängning av tidsgränserna för visstidsanställningar och provanställningar. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker berörd motion i motsvarande delar. Motionerna A240 (s) och A723 yrkande 3 (v) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *visstidsanställningar m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A254 yrkandena 29 och 31 samt med avslag på motionerna 1999/2000:A240 och 1999/2000:A723 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Visstidsanställningar m.m. (mom. 19)

Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.1, som börjar med "Utskottet konstaterar att" och slutar med "yrkande 3 (v)" bort ha följande lydelse:

I dag kan arbetsgivare visstidsanställa personal i stor omfattning. Vikariatanställningar, provanställningar, projektanställningar, tillfälliga anställningar vid arbetsanhopning och säsonganställningar är vanliga, främst bland kvinnor. Även timanställningar har blivit allt vanligare. Till skillnad från de arbetstagare som är tillsvidareanställda omfattas de som är visstidsanställda inte av många av de regler som ger skydd vid uppsägning. Detta gäller exempelvis saklig grund för åtgärden, varseltid och rätt till lön under uppsägningstiden. För den enskilde medför en visstidsanställning även svårigheter vid planeringen av ekonomin och privatlivet. Det är också svårare för visstidsanställda att kvalificera sig för arbetslöshetsersättning. Kvinnor som är visstidsanställda går ofta miste om fortsatt anställning om de blir gravida. En visstidsanställd får inte heller del av utbildning i lika hög grad som en tillsvidareanställd.

Utskottet anser i likhet med Vänsterpartiet att huvudprincipen för anställning bör vara tillsvidareanställning. I de fall där en arbetsgivare vill anställa någon med annan anställningsform skall arbetsgivaren motivera varför i förhandlingar med en facklig organisation. Om en visstidsanställning varar mer än 18 månader skall anställningen automatiskt övergå till tillsvidareanställning. Detsamma skall gälla då det skett en kombination av flera visstidsanställningar. Det anförda bör ges regeringen till känna. Motion A723 yrkande 3 (v) tillstyrks därför. Motionerna A240 (s) och A254 yrkandena 29 och 31 (kd) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *visstidsanställningar m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A723 yrkande 3 och med avslag på motionerna 1999/2000:A240 samt 1999/2000:A254 yrkandena 29 och 31 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Pensionsförmåner (mom. 20)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.1, som börjar med "Enligt vad utskottet" och slutar med "med direktivets anda" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är det inte tillfredsställande att vissa grupper missgynnas på grund av utformningen av vissa kollektivavtal. Utskottet delar därför motionärens åsikt att den arbetsrättsliga lagstiftningen bör ändras så att den bättre skyddar dessa grupper. Det bör införas stoppregler i lagstiftningen som undanröjer den här typen av diskriminerande regler. Utskottet tillstyrker därför motion A712 (m).

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *pensionsförmåner*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A712 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. Lokala avtal (mom. 21)

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som börjar med "Vad gäller förslagen" och slutar med "reglerna väl avvägda" bort ha följande lydelse:

Lokala överenskommelser, som avviker från vad anställningsskyddslagen föreskriver, kan träffas om tidsbegränsade anställningar, turordningsregler, regler om företrädesrätt till återanställning m.m. samt om den närmare beräkningen av lön och andra förmåner under uppsägningstid.

Utskottet anser att ytterligare steg bör tas för att decentralisera arbetsrätten. Möjligheterna att förhandla lokalt och göra undantag från centrala kollektivavtal måste därför öka. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att meningen i utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som lyder "Sammanfattningsvis avstyrker utskottet motionerna A220 yrkande 22 (c) och A723 yrkande 2 (v)" bort ha följande lydelse:

Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet motion A220 yrkande 22 (c) samt avstyrker motion A723 yrkande 2 (v).

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *lokala avtal*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A220 yrkande 22 och med avslag på motion 1999/2000:A723 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. Lokala avtal (mom. 21)

Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som börjar med "Vad gäller förslagen" och slutar med "reglerna väl avvägda" bort ha följande lydelse:

När anställningsskyddslagen infördes var syftet att i första hand ge arbetstagarna, som den svagare parten, ett skydd mot godtycke vid anställningsavtalets ingående och avslutande. De möjligheter som finns att göra avvikelser från lagen bör därför tillämpas med återhållsamhet. Från början fick avvikelser i förhållande till lagen göras efter överenskommelse mellan arbetsgivare och en arbetstagarorganisation på förbunds nivå. Den ändring som gjordes med verkan från den 1 juli 1997 och som utskottet har berört inledningsvis i detta avsnitt, som innebär att avtal kan träffas på lokal nivå, medför att arbetsrätten inte är lika för alla. Det kan befaras att en lokal facklig organisation som har en svag ställning på arbetsplatsen kan tvingas gå med på att avtala bort väsentliga delar av anställningsskyddslagen. Det kan också inträffa att en lokal arbetstagarorganisation hamnar i rena utpressningssituationer där arbetsgivaren ställer krav på försämringar i anställningsskyddet som villkor för nyanställning eller för att inte verkställa uppsägning. När avsteg görs från den legala turordningen och s.k. turordningslistor upprättas finns det också risk för att kvinnor bli sämre behandlade än män. Även invandrare och funktionshindrade kan sorteras bort på detta sätt. Det finns både större kompetens och intresse hos förbunden på central nivå att fungera som "grindvakt" mot diskriminering på grund av t.ex. kön.

Utskottet ansluter sig till Vänsterpartiets uppfattning att det som en huvudprincip skall gälla att anställningsskyddslagen inte skall kunna avtalas bort. Avvikelser i förhållande till lagens bestämmelser skall enbart kunna ske genom överenskommelser på central nivå inom respektive bransch. Det får sedan vara upp till de olika förbunden att delegera ned förhandlingsrätten till den lokala fackliga organisationen. Hänvisning till central arbetstagarorganisation skall därför åter införas i anställningsskyddslagen. Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att meningen i utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som lyder "Sammanfattningsvis avstyrker utskottet motionerna A220 yrkande 22 (c) och A723 yrkande 2 (v)" bort ha följande lydelse:

Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet motion A723 yrkande 2 (v) samt avstyrker motion A220 yrkande 22 (c).

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *lokala avtal*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A723 yrkande 2 och med avslag på motion 1999/2000:A220 yrkande 22 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. Avsteg från anställningsskyddslagen (mom. 22)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som börjar med "Med anledning av" och slutar med "skydd lagen innebär" bort ha följande lydelse:

Utformningen av den arbetsrättsliga lagstiftningen och de regler som finns i kollektivavtal innebär att nyanställning av "äldre arbetskraft" är mindre attraktiv. Detta leder till att arbetslöshet vid 50 års ålder ökar risken för livsvarig arbetslöshet.

Antalet äldre kommer också att öka. Detta beror på att de stora barnkullarna från 1940-talet börjar komma upp i den ålder då de anses vara "överåriga" på arbetsmarknaden. Detta är allvarligt för arbetsmarknaden som helhet, för de enskilda individerna och för den belastning som förtidspensionssystemet kan komma att utsättas för.

För att bryta denna utveckling krävs ett flertal åtgärder. En åtgärd är att möjliggöra för den äldre arbetskraften att avtala bort de hinder som längre uppsägningstid skapar. På kollektivavtalsområdet bör också en större flexibilitet eftersträvas som ger ökat manöverutrymme för den äldre arbetskraften. En temporär lösning kan vara att ge äldre arbetskraft som söker nya anställningar en möjlighet att ingå enskilda uppgörelser som innebär att de avstår från reglerna i anställningsskyddslagen, exempelvis kortare uppsägningstid än vad lagen föreskriver. Denna begränsade dispositivitet bör inte kunna avtalas bort i kollektivavtal. Vad utskottet har anfört bör ges regeringen till känna.

dels att meningen i utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.2, som lyder "Vidare avstyrks motion A713 yrkande 1 (m)" bort ha följande lydelse:

Vidare tillstyrks motion A713 yrkande 1 (m).

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. beträffande *avsteg från anställningsskyddslagen*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A713 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Återanställningsrätt (mom. 23)

1999/2000:AU5
Reservationer

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.3, som börjar med "Vad gäller Vänsterpartiets" och slutar med "yrkande 4 (v)" bort ha följande lydelse:

Den förkortning av längden på återanställningsrätten som genomfördes den 1 januari 1997 är enligt utskottets mening inte tillräcklig. Den nuvarande bestämmelsen innebär problem för arbetsgivaren. Vid uppsägningar p.g.a. arbetsbrist sker det ofta omstruktureringar i bolagen vilket bl.a. innebär att det ställs andra krav på de som återanställs. Utskottet ställer sig därför bakom förslaget som framförs i motion A254 yrkande 30 (kd). Motion A723 yrkande 4 (v) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 23 bort ha följande lydelse:

23. beträffande återanställningsrätt

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A254 yrkande 30 samt med avslag på motion 1999/2000:A723 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

22. Återanställningsrätt (mom. 23)

Hans Andersson (v), Barbro Feltzing (mp) och Carlinge Wisberg (v) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.3, som börjar med "Vad gäller Vänsterpartiets" och slutar med "yrkande 4 (v)" bort ha följande lydelse:

Företrädesrätten till återanställning kom till för att hindra en arbetsgivare att utan sakliga skäl säga upp inte önskvärda personer för att anställa andra. Som tidigare har nämnts ändrades anställningsskyddslagen med verkan från den 1 januari 1997 på så sätt att tiden för företrädesrätten förkortades från tolv månader till nio månader. För att företrädesrätten skall kunna göras gällande krävs dessutom, enligt ett avgörande från Arbetsdomstolen, att tjänsten tillträds omgående. Om så inte sker har arbetsgivaren rätt att erbjuda tjänsten till någon annan. Eftersom företrädesrätten endast omfattar nio månader får det till följd att många föräldralediga inte kan utnyttja sin företrädesrätt. Utskottet delar därför Vänsterpartiets uppfattning att företrädesrätten skall förlängas till tolv månader, detta för att den skall utgöra ett verkligt skydd mot godtyckliga uppsägningar. Motion A723 yrkande 4 (v) tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 23 bort ha följande lydelse:

23. beträffande återanställningsrätt

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A723 yrkande 4 och med avslag på motion 1999/2000:A254 yrkande 30 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

23. Tillräckliga kvalifikationer (mom. 24)

1999/2000:AU5
Reservationer

Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.3, som börjar med "När det sedan" och slutar med "5 (v) avstyrks" bort ha följande lydelse:

Sedan den 1 januari 1997 har deltidsanställda företrädesrätt till anställning med högre sysselsättningsgrad. Företrädesrätten är emellertid begränsad till den driftsenhet där arbetstagaren är anställd på deltid. Denna begränsning är omotiverad och kan få till följd att en anställd inte kan utnyttja sin rätt till företräde t.ex. om han eller hon arbetar i en butik och det finns lediga timmar hos samma arbetsgivare i en annan butik i kvarteret intill. Liksom Vänsterpartiet anser utskottet att begränsningen till driftsenhet skall tas bort.

I dag krävs det att den anställde har tillräckliga kvalifikationer för de nya arbetsuppgifterna för att han eller hon skall ha företrädesrätt. Deltidsanställda får emellertid ofta inte ta del av kompetensutveckling på samma sätt som heltidsanställda och har allmänt sett en svagare ställning på arbetsplatsen. Utskottet anser därför att det för deltidsanställda skall vara tillräckligt att han eller hon efter ett rimligt inlärnings- eller inskolningsskede, inom eller utom företaget, kan anförtros nya arbetsuppgifter.

Enligt de nuvarande bestämmelserna har en arbetsgivare rätt, utan att han kan ange ett verkligt behov, att välja deltidarbete som anställningsform. För att komma till rätta med missbruket av deltidanställningar måste arbetsgivare ges incitament att organisera sin verksamhet så att deltidsanställda ges möjlighet till högre sysselsättningsgrad. För att uppnå detta är det nödvändigt att det görs inskränkningar i arbetsgivarens fria rätt att välja deltidanställning som anställningsform.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag till ändringar i anställningsskyddslagen enligt vad utskottet anfört. Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet motion A723 yrkande 5 (v).

dels att utskottets hemställan under 24 bort ha följande lydelse:

24. beträffande *tillräckliga kvalifikationer*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A723 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

24. Skadestånd vid ogiltigförklaring av uppsägning (mom. 25)

Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 2.4, bort ha följande lydelse:

Av 39 § anställningsskyddslagen följer att om en arbetsgivare vägrar att rätta sig efter en dom, varigenom en domstol ogiltigförklarat en uppsägning eller ett avskedande eller har förklarat att en tidsbegränsad anställning skall gälla tills vidare, skall anställningsförhållandet anses som upplöst. Som en följd av sin vägran skall arbetsgivaren betala ett på visst sätt beräknat skadestånd. Att en arbetsgivare väljer att betala skadestånd i stället för att återanställa arbetstagaren har snarast blivit regel i stället för, som det var tänkt när

bestämmelsen infördes, ett undantag. Detta har medfört att en arbetstagare som vinner ett mål i Arbetsdomstolen får ett skadestånd och inte sin anställning tillbaka trots att uppsägningen är lagstridig.

Utskottet delar därför Vänsterpartiets uppfattning att denna rätt för en arbetsgivare att "köpa ut" en arbetstagare kraftigt skall begränsas och ges formen av ett principförbud mot utköp. Undantag skall dock få göras om det föreligger särskilda eller synnerliga skäl.

För att skadeståndet skall få en avhållande verkan även för större arbetsgivare bör det bestämmas till viss procent av arbetsgivarens årsomsättning. En viss del av skadeståndet bör tillfalla staten.

dels att utskottets hemställan under 25 bort ha följande lydelse:

25. beträffande *skadestånd vid ogiltigförklaring av uppsägning*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A723 yrkande 9
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

25. Vetoregler (mom. 27)

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 3, som börjar med "Utskottet övergår nu" och slutar med "bör därför avslås" bort ha följande lydelse:

Den fackliga vetorätten kan kritiseras av flera olika skäl. Enligt utskottet är det principiellt felaktigt att de fackliga organisationerna har getts långtgående befogenheter att vaka över hur lagregler efterlevs. Vetoreglerna och tillämpningen av dem har inte heller uppfyllt befogade krav på rättssäkerhet. Reglerna ger inte den som drabbas av vetot någon möjlighet att bemöta anklagelserna, och han eller hon kan inte få en vetoförklaring rättsligt prövad. Vetorätten hindrar sund konkurrens och försvårar nyetablering av företag. Reglerna om facklig vetorätt bör därför upphävas.

Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag till sådana förändringar i medbestämmandelagen som utskottet här har förordat. Detta bör ges regeringen till känna. Motionerna A231 yrkande 17 delvis (fp) och A254 yrkande 27 (kd)) bör därför tillstyrkas.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *vetoregler*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsvarande del och 1999/2000:A254 yrkande 27 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

26. Semesterlön vid särskilt utbildningsbidrag (mom. 29)

1999/2000:AU5
Reservationer

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.1, som börjar med "Vad gäller den" och slutar med "A704 (kd, m, c, fp)" bort ha följande lydelse:

Enligt bestämmelsen i 17 § semesterlagen (1977:480) är viss frånvaro från arbetet s.k. semesterlönegrundande frånvaro. Detta kan leda till betydande kostnader för arbetsgivaren. Som exempel kan nämnas när en arbetstagare får ledigt för att bedriva studier enligt det s.k. Kunskapslyftet. Sådana studier kan bl.a. bedrivas med stöd av särskilt utbildningsbidrag. Ledighet för studier som bedrivs med särskilt utbildningsbidrag är sådan frånvaro som är semesterlönegrundande. För att sådant bidrag skall betalas ut krävs det emellertid att arbetsgivaren anställer någon annan som ersätter den som studerar. Både den som studerar och dennes vikarier har enligt semesterlagen rätt till semesterlön under samma period. Detta får till följd att arbetsgivaren får bära dubbla semesterlönekostnader för den aktuella tiden.

Utskottet delar motionärernas åsikt att denna ordning är alltför betungande för företagen. Detta gäller inte minst för de mindre företagen. Utskottet anser därför att reglerna bör ändras så att det organ som betalar ut ersättning även skall betala ut semesterlön. Semesterlönekostnaderna för dem som studerar med stöd av särskilt utbildningsbidrag bör därför betalas av det offentliga. Utskottet ställer sig därför bakom motion A704 (kd, m, c, fp) som tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

29. beträffande *semesterlön vid särskilt utbildningsbidrag*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A704 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

27. Utredning om semesterlagen (mom. 30)

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.1, som börjar med "Utskottet är inte" och slutar med "5 (c) avstyrks" bort ha följande lydelse:

Semesterlagen har ett omfattande och detaljerat regelverk som är svårt att överblicka och som därmed skapar en rad tillämpningsproblem i framför allt de mindre företagen. Till det som skapar svårigheter hör reglerna om beräkning av semesterlön och semesterersättning, administrationen av sparad semester och semesterlönegrundande frånvaro samt det faktum att semesteråret inte följer kalenderåret.

Utskottet delar den uppfattningen att ett enklare system är att skyldigheten att betala semesterlön knyts till "huvudbetalaren". Detta innebär att om t.ex. försäkringskassan utbetalat ersättning under den tid som arbetstagaren varit

ledig skall försäkringskassan även svara för semesterersättning för denna tid. Semesterlönen kan i ett förenklat system grundas antingen på en procentregel eller på ett antal betalda semesterdagar.

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i motion N387 yrkande 5 (c) att det bör tillsättas en utredning med uppdrag att lägga fram förslag till en reformering av semesterlagen. Detta bör ges regeringen till känna. Motionen i berörd del tillstyrks därför.

dels att utskottets hemställan under 30 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *utredning om semesterlagen*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:N387 yrkande 5
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

28. Förlängd föräldraledighet (mom. 31)

Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.2, som börjar med "Kristdemokraternas krav att" och slutar med "9 (kd) avstyrks" bort ha följande lydelse:

I likhet med Kristdemokraterna anser utskottet att det bör finnas en lagstadgad rätt till tre års tjänstledighet för den som blir förälder. Föräldern skall ha en bibehållen rätt att återvända till det arbete han eller hon hade vid tjänstledighetens inträde. Föräldrarna skall kunna dela upp ledigheten mellan sig om båda förvärvsarbetar eller studerar. Detta bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därför motion Sf302 yrkande 9 (kd).

dels att utskottets hemställan under 31 bort ha följande lydelse:

31. beträffande *förlängd föräldraledighet*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Sf302 yrkande 9
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

29. Föräldraledighetslagens skyddsregler (mom. 32)

Hans Andersson (v), Barbro Feltzing (mp) och Carlinge Wisberg (v) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.2, som börjar med "När det sedan" och slutar med "yrkande 15 (mp)" bort ha följande lydelse:

Både Vänsterpartiet och Miljöpartiet pekar i var sin motion på att bestämmelserna i 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen har visat sig ge ett svagt skydd för anställningen och de förmåner som är förenade med en anställning. Även Jämställdhetsombudsmannen (JämO) har uppmärksammat dessa brister och har i en skrivelse den 23 augusti 1999 till jämställdhetsminister Margareta Winberg framfört förslag till vissa ändringar i lagen. I skrivelsen anges bl.a. följande.

I 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen ges ett visst skydd mot uppsägning, omplacering och försämrade anställningsförmåner. Rättspraxis är påfallande mager. Sedan mitten av 80-talet föreligger endast fyra domar från arbetsdomstolen. En rad enkätsvar hävdar att 16 och 17 §§ i praktiken har en be-

gränsad betydelse. Lyckas en arbetsgivare formulera andra (svep)skäl till den påtalade försämringen än graviditet eller föräldraledighet ger lagen enligt denna uppfattning inte något skydd.

Av skrivelsen framgår också att JämO anser att det finns anledning att se över lagtextens utformning i 16 och 17 §§. Skyddet bör vara utformat på så sätt att graviditet och föräldraledighet inte till någon del får utgöra godtagbart skäl för de negativa åtgärderna.

Även i sitt remissvar över betänkandet En översyn av jämställdhetslagen (SOU 1999:91) föreslår JämO bl.a. att det införs en ny regel som skyddar mot missgynnande som har samband med föräldraansvar.

Utskottet anser liksom motionärerna och JämO att det är angeläget att 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen ändras i enlighet med vad som nyss har anförts. För att reglerna skall få genomslag i praxis bör därutöver bevisbördan placeras på så sätt att det är arbetsgivaren som skall visa att det saknas samband mellan den negativa åtgärden och utnyttjandet av förmåner i föräldraledighetslagen. Det anförda bör ges regeringen till känna.

Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet motionerna A818 yrkande 13 (v) och A819 yrkande 15 (mp).

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. *beträffande föräldraledighetslagens skyddsregler*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A818 yrkande 13 och 1999/2000:A819 yrkande 15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

30. Ledighet för att bedriva näringsverksamhet (mom. 34)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.3, bort ha följande lydelse:

Från den 1 januari 1998 gäller lagen (1997:1293) om rätt till ledighet för att bedriva näringsverksamhet. Rätten till ledighet gäller under sex månader hos en och samma arbetsgivare och under förutsättning att verksamheten inte konkurrerar med arbetsgivarens verksamhet.

Den nya lagen innebär av flera skäl svårigheter för företagen, inte minst de mindre. Det finns i dag flera lagar som ger anställda rätt till ledighet på olika grunder. Att en arbetstagare är borta från arbetet kostar arbetsgivaren betydande belopp. Det ligger nära till hands att den som är ledig väljer att starta ett eget företag i den bransch han eller hon tidigare verkat, trots att lagen ställer upp förbud mot sådan konkurrens. För arbetsgivaren kan det nog många gånger te sig svårt att komma till rätta med en konkurrens som står i strid med lagens bestämmelser.

Enligt utskottet är det angeläget med åtgärder som stimulerar till företagande. Tanken att underlätta för anställda att pröva på möjligheten att starta eget är i och för sig god. Utskottet befarar dock att lagen, såsom den är utformad, medför en inte obetydlig risk för stora svårigheter för de redan be-

fintliga företagen. Det är enligt utskottet viktigt att klarlägga vilka effekter lagen har fått, inte minst för de mindre företagen. Utskottet anser därför att regeringen under 2000 bör återkomma till riksdagen med en redovisning av vilka effekter lagen hittills har haft. Vad utskottet har anfört bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därför motion A705 (kd, m, fp).

dels att utskottets hemställan under 34 bort ha följande lydelse:

34. beträffande *ledighet för att bedriva näringsverksamhet* att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A705 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

31. Ledighet för närståendevård (mom. 35)

Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 4.4, som börjar med ”I den s.k.” och slutar med ”bör därför avstyrkas” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med Kristdemokraterna att det skall finnas en utökad rätt till tjänstledighet på hel- eller deltid för vård av anhörig. Det bör införas en möjlighet för anhöriga att utöver nuvarande sex månader var tjänstledig för vård av anhörig. Tjänstledigheten bör endast ges under kortare perioder, exempelvis tre månader i taget, eftersom man i inte i förväg kan veta hur stort vårdnadsbehovet kommer att vara. Det bör inte finnas någon begränsning av hur många tilläggsperioder som den enskilda kan erhålla. Detta bör ges regeringen till känna. Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet motion So332 yrkande 7 (kd).

dels att utskottets hemställan under 35 bort ha följande lydelse:

35. beträffande *ledighet för närståendevård* att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:So332 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

32. Avskaffande av Arbetsdomstolen (mom. 38)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 5, som börjar med ”Justitieutskottet har vid” och slutar med ”yrkande 5 (m)” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med Moderaterna att det är principiellt tveksamt att ha en ordning där ett utvalt rättsområde bryts ut från det ”normala” rättsväsendet. Än mer betänkligt är det korporativa synsätt som ligger bakom ordningen med partssammansatta domstolar. Enligt utskottet kan ett domstolsväsende där de etablerade organisationerna ges ett dömande inflytande inom ”sitt” samhällsområde inte hävda den enskildes rätt. Detta är särskilt tydligt vid tvister där den enskilde söker rätt mot de etablerade organisationerna och där dessa kan ha ett sammanfallande intresse av att bibehålla status quo.

Ett annat problem är att partssammansatta domstolar i sin rättstillämpning har en tendens att fylla ut lagstiftningen och skapa praxis på ett mer långtgående sätt än andra domstolar. Detta undergräver lagstiftarens ställning och leder till mindre förutsägbarhet och därmed till minskad rättssäkerhet. Enligt utskottet är denna utveckling inte tillfredsställande. Utskottet delar därför Moderaternas åsikt att Arbetsdomstolen bör avskaffas och dess verksamhet övertas av de allmänna domstolarna. Härigenom gynnas förutsägbarheten och rättssäkerheten i arbetsrättsliga mål.

Med hänsyn till det anförda ställer sig utskottet bakom motion A715 yrkande 5 (m). Motionen bör därför bifallas i berörd del.

dels att utskottets hemställan under 38 bort ha följande lydelse:

38. beträffande *avskaffande av Arbetsdomstolen*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A715 yrkande 5
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

33. SPV:s verksamhet (mom. 39)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 6, bort ha följande lydelse:

Som mycket riktigt påpekats i motion A602 är alla statliga myndigheter skyldiga att köpa sina tjänster från SPV. Detta innebär att SPV har monopol inom området statlig pensionsförvaltning, vilket i sin tur innebär att lagen om offentlig upphandling inte gäller. Härigenom råder det en diskrepans jämfört med vad som gäller inom den kommunala sektorn. Inom denna sektor fanns det tidigare ett monopol, men detta har nu avvecklats. Detta har lett till att prisnivåerna för pensionsadministration har sänkts. Avvecklingen av monopolen har lett till en påtaglig besparing för sektorn, samtidigt som konkurrensen lett till bättre service och högre effektivitet vad avser pensionsadministrativa tjänster. Samma resultat skulle med största sannolikhet kunna åstadkommas inom den statliga sektorn om monopolen inom denna sektor avskaffades.

Förutom sin ställning som ensam pensionsadministratör inom den statliga sektorn kan SPV även erbjuda pensionsadministrativa tjänster till bolag och kommuner. Detta följer av ett regeringsbeslut från 1992. Denna verksamhet bedriver SPV som framgår av inledningen inom resultatområdet Pension Försäkring. Det ekonomiska utfallet för denna verksamhetsgren har för 1998 inte motsvarat det mål regeringen ställt upp.

SPV har uppgett att dess verksamhetsidé är att ha en ledande position på pensionsmarknaden. För att uppnå detta krävs bl.a. investeringar i systemutveckling. Vidare kommer SPV i framtiden att behöva ta sådana affärsrisker som statliga myndigheter normalt inte tar. Enligt utskottet finns det, med hänsyn till den pressade prisbild som konkurrensen på den kommunala marknaden visar, anledning att befara fortsatt dålig resultatutveckling inom detta område. Utskottet är därför tveksamt till om denna satsning bör fortgå.

Vidare anser utskottet att den statliga pensionsadministrationen bör öppnas för konkurrens. Som redan påpekats skulle detta leda till pressade kostnader för den statliga pensionsadministrationen.

Med hänsyn till det ovan anförda ställer sig utskottet bakom motion A602 yrkandena 1 och 2 (m).

dels att utskottets hemställan under 39 bort ha följande lydelse:

39. beträffande *SPV:s verksamhet*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:A602 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

34. Stuverimonopolet m.m. (mom. 40)

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp) och Henrik Westman (m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 7, som börjar med "ILO-konventionen nr" och slutar med "och 3 (m)" bort ha följande lydelse:

Vissa arbetstagarorganisationer stöder sig på ILO-konvention nr 137 när de hävdar det s.k. stuverimonopolet i svenska hamnar. Detta monopol på arbete med anknytning till godshantering i hamnarna är ett hinder för rationell hantering av godset. Hamnkostnaden fördyras i onödan. Ytterst innebär stuverimonopolet att sjöfartens lönsamhet påverkas negativt. Monopolet måste avvecklas eftersom det verkar hämmande på utveckling och arbetsmetoder i svenska hamnar.

Det är olyckligt att Sverige inte tog till vara möjligheterna att 1996 säga upp konventionen. Regeringen bör emellertid utreda möjligheterna att nu säga upp konventionen.

Utskottet ställer sig med detta uttalande bakom motionerna A714 (m), T209 yrkande 14 (fp), och T616 yrkandena 2 och 3 (m).

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. beträffande *stuverimonopolet m.m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A714, 1999/2000:T209 yrkande 14 och 1999/2000:T616 yrkandena 2 och 3 samt med avslag på motion 1999/2000:T210 yrkande 27 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

35. Stuverimonopolet m.m. (mom. 40)

Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 7, som börjar med "ILO-konventionen nr" och slutar med "och 3 (m)" bort ha följande lydelse:

Det s.k. stuverimonopolet är en omtalad företeelse. Enligt många hämmar det konkurrensen och förhindrar en effektivare hantering i hamnarna. Utskottet anser därför att det finns skäl att se närmare på dessa frågor. Regeringen bör få i uppdrag att se över stuverimonopolet samt lägga fram förslag på hur

detta skall hanteras i framtiden med tanke på konkurrenssituationen. Detta bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därför motion A210 yrkande 27 (kd) samt avstyrker motionerna A714 (m), T209 yrkande 14 (fp) och T616 yrkandena 2 och 3 (m) i den mån de inte kan anses tillgodosedda genom vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. beträffande *stuverimonopolet m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:T210 yrkande 27 samt med avslag på motionerna 1999/2000:A714, 1999/2000:T209 yrkande 14 och 1999/2000:T616 yrkandena 2 och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

36. Lex Britannia (mom. 41)

Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp) och Henrik Westman (m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 7, som börjar med "Utskottet övergår nu" och slutar med "(m) bör avslås" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening hör de regler som brukar benämnas Lex Britannia inte hemma på en modern arbetsmarknad med hög grad av internationalisering och ökade krav på flexibilitet för företagen och de anställda. Till detta kommer det förhållandet att det är osäkert om dessa regler står i överensstämmelse med de internationella åtaganden som Sverige gjort. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att reglerna bör upphävas. Motionerna A231 yrkande 17 delvis (fp) och T616 yrkande 10 delvis (m) bör därför bifallas.

dels att utskottets hemställan under 41 bort ha följande lydelse:

41. beträffande *Lex Britannia*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:A231 yrkande 17 i motsvarande del och 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

37. Övergångsdirektivet (mom. 42)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, avsnitt 7, som börjar med "Vad sedan gäller" och slutar med "10 delvis (m)" bort ha följande lydelse:

När det gäller Moderaternas krav på att lagens regler om personalövergångar vid överlåtelse av verksamhet inte skall omfatta skepp kan utskottet konstatera att den svenska lagstiftningen skiljer sig från det s.k. överlåtelse-direktivet (rådets direktiv 77/187/EEG). Direktivet är till skillnad från vad som gäller enligt den svenska lagstiftningen inte tillämpligt på sjögående fartyg. Eftersom den svenska lagstiftningen därigenom kommer i konflikt

med EU-reglerna delar utskottet Moderaternas uppfattning att det svenska undantaget bör avskaffas. Vad utskottet har anfört bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därför motion T616 yrkande 10 delvis (m).

dels att utskottets hemställan under 42 bort ha följande lydelse:

42. beträffande *övergångsdirektivet*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

38. Sjuklönen m.m. för sjömän (mom. 43)

Mikael Odenberg, Patrik Norinder, Christel Anderberg och Henrik Westman (alla m) anser

dels att den del av utskottets ställningstagande i Del II, i avsnitt 7, som börjar med "Vad slutligen gäller" och slutar med "(m) avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan i likhet med vad som påpekas i motion T616 konstatera att det finns speciella arbetsrättsliga regler som gäller för sjöfarten, exempelvis bestämmelser om sjuklön och arbetstid. Dessa bestämmelser har historiska orsaker men saknar i dag betydelse. Utskottet anser därför i likhet med Moderaterna att dessa bestämmelser bör anpassas till de generella bestämmelser som gäller för svensk arbetsmarknad. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna. Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet motion T616 yrkande 10 delvis (m).

dels att utskottets hemställan under 43 bort ha följande lydelse:

43. beträffande *sjuklönen m.m. för sjömän*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:T616 yrkande 10 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Del I

1. Utskottets handläggning av ärendet

Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m) Elver Jonsson (fp), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd) anför:

Som framgår av utskottets betänkande har huvudorganisationerna SACO och SAF inkommit till utskottet med en skrivelse rörande beredningen av förslagen i regeringens proposition.

I skrivelsen hävdade SACO och SAF att regeringen på ”punkt efter punkt fallit efter från kritik från LO”. De två organisationerna fann det oacceptabelt att regeringen på detta sätt ”för en dialog med enbart LO och dessutom tilldelar LO en vetorätt”.

”Genom att ge en part avgörande inflytande över spelreglerna för lönebildningen äventyras legitimiteten för avtalsförhandlingarna och kollektivavtalen lönebildningsinstrument” skrev de två organisationerna och slutade: ”Det är angeläget att ovan berörda aspekter på beredningen beaktas vid riksdagens behandling av regeringens förslag angående lönebildningen.”

Den kritik som framfördes i skrivelsen var enligt vår mening allvarlig. Vi begärde därför att organisationerna – som ett led i utskottets beredning av ärendet – skulle ges tillfälle att inför utskottet utveckla sina synpunkter. Utskottsmajoriteten avvisade denna begäran. Majoriteten fann det onödigt att lyssna till SACO och SAF, eftersom organisationernas kritik enligt samma majoritets mening var helt grundlös.

Yrkande har i utskottet också ställts om genomförande av en offentlig utskottsutfrågning med inriktning främst mot ekonomer och samhällsvetare. Syftet var att i ett bredare perspektiv belysa lönebildningens och strukturella arbetsmarknadsreformers betydelse för en uthållig tillväxt och sätta in propositionens förslag i detta sammanhang. Även denna begäran avvisades av utskottets majoritet.

Med detta yttrande vill vi med skärpa protestera mot att utskottets majoritet förvägrat minoriteten möjlighet både att låta utskottet följa upp den inkomna skrivelsen och att bredda utskottets beslutsunderlag. Majoritetens agerande strider enligt vår mening mot de krav som bör ställas på det parlamentariska umgänget i en levande demokrati. Vår kritik understryks av att det hade varit fullt möjligt att tillmötesgå minoritetens förslag utan någon försening av ärendet.

2. Inrättande av Medlingsinstitutet, jämställdhet och diskriminering m.m.

1999/2000:AU5
Särskilda yttranden

Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd) anför:

Inrättande av Medlingsinstitutet

Kristdemokraterna ställer sig i huvudsak bakom förslaget om att utveckla dagens förlikningsmannarexpedition till ett medlingsinstitut. Denna tanke har vi kristdemokrater tidigare fört fram som ett sätt att få till stånd en bättre fungerande lönebildning. Vi anser dock att man borde överväga om inte Medlingsinstitutet skulle kunna samverka med eller dela lokaler med någon annan befintlig myndighet för att minska bl.a. de administrativa kostnaderna.

Vi anser att det är viktigt att Medlingsinstitutets verksamhet följs upp för att se om den svarar mot de intentioner som ligger bakom inrättandet av myndigheten.

Jämställdhet och diskriminering

Vi kristdemokrater kan konstatera att propositionen redovisar vissa förbättringar när det gäller lönebildningen och jämställdhetsfrågorna, liksom också beträffande övriga diskrimineringsfrågor – publicering skall ske av löneutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv, forskningsdatabasen LINDA skall förbättras m.m.

Som vi framfört i vår motion A8 är det en anständighetsfråga att undanröja osakliga löneskillnader. Dessvärre måste vi konstatera att det som propositionen redovisar inte är tillräckligt för att nå en mer jämställd lönesättning. Om man finner bra former för könsneutral arbetsvärdering kan detta vara ett viktigt instrument. Det är också viktigt att poängtera att arbetsvärdering inte behöver stå i motsatsställning till principen om individuell lönesättning.

Vi noterar att regeringen aviserat en proposition senare i vår med förslag till ändringar i jämställdhetslagen. Eftersom vi utgår från att förslagen bl.a. kommer att rikta in sig på just frågorna om lönediskriminering, och då vi kan konstatera att utskottsmajoriteten delar vår uppfattning om betydelsen av bra former för arbetsvärdering, avstår vi från att nu reservera oss mot utskottets ställningstagande i denna del av betänkandet.

3. Lönebildningen

Margareta Andersson (c) anför:

Sveriges framtida välbefinnande och möjligheterna att upprätthålla de trygghetssystem som kännetecknar välfärdssamhället är avhängigt av våra företags möjligheter att konkurrera i en global ekonomi. Inte minst löneutvecklingen i Sverige måste vara i paritet med utvecklingen i viktiga konkurrentländer.

Centerpartiet har under hela 1990-talet medverkat till en kraftfull sanering av den svenska ekonomin, både i regeringsställning och som ansvarstagande oppositionsparti. Genom omfattande ingripanden har grunden lagts för den positiva ekonomiska utveckling som vi nu ser.

Centerpartiet har under perioden medverkat till att minska de offentliga utgifterna, att marknadsräntorna nu är låga och bostadsräntorna halverats och att ett statligt upplåningsbehov på 230 miljarder kronor under 1994 ersatts av balans och överskott.

Den ändrade budgetprocessen, Riksbankens ökade självständighet och övergång till låginflationsekonomi är viktiga delar i grunden för en uthållig tillväxt. Avgörande är dock att den svenska ekonomin inte på nytt utsätts för en löne- och inflationsspiral.

Vi i Centerpartiet anser att beslutet om att inrätta ett medlingsinstitut är ett viktigt steg mot en mer ansvarsfull lönebildning, som bör kunna bidra till större reala löneökningar. Vi ställer oss alltså bakom propositionen i denna del med undantag för förslaget att institutet skall vara statistikansvarig myndighet.

Vi kan dock konstatera att den s.k. Öbergiska utredningen föreslog fler åtgärder för att förbättra maktbalansen på arbetsmarknaden och därmed förutsättningarna för en hållbar lönebildning. Regeringen avstår från att föra dessa förslag vidare till riksdagen, ofta utan andra motiveringar än att man avser att följa utvecklingen på arbetsmarknaden. Med den beskrivning av problemen med den svenska lönebildningen som regeringen förtjänstfullt gör i propositionen borde det vara rimligt att dra mer långtgående slutsatser. Tillsammans med en utskottsmajoritet bestående av företrädarna för Moderaterna, Kristdemokraterna, Miljöpartiet och Folkpartiet föreslås därför att det införs ett förbud mot stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag. I en reservation tillsammans med Kristdemokraterna och Folkpartiet föreslås också en proportionalitetsregel av motsvarande slag som utredningen lade fram.

Del II

4. Ledighet för att bedriva näringsverksamhet (mom. 34)

Elver Jonsson (fp) anför:

I samband med att lagen behandlades i utskottet hösten 1997 pekade vi inom Folkpartiet på att det fanns en risk för att lagen inte skulle få de avsedda effekterna men att det var svårt att överblicka detta. Vidare konstaterade vi att det var angeläget att regeringen noggrant följde hur lagstiftningen skulle komma att fungera och att den i ett nära perspektiv skulle återkomma till riksdagen med en redovisning av de erfarenheter som gjorts. Inga entydiga tecken som tyder på att lagen inneburit några negativa effekter för arbetsgivaren har kunnat fastslås. Detta är positivt. Det är dock angeläget att regeringen även i fortsättningen noga följer utvecklingen inom detta område.

5. Avskaffande av Arbetsdomstolen (mom. 38)

Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd) anför:

Vi anser att det är principiellt tveksamt att ha specialdomstolar. Enligt vår uppfattning bör dessa i möjligaste mån avskaffas och deras uppgifter övertas

av de allmänna domstolarna. Samtidigt måste man konstatera att det vid Arbetsdomstolen har utvecklats en hög kompetens inom det arbetsrättsliga området. Man bör därför utreda hur den denna kompetens skall tas till vara innan eventuella beslut om avveckling av Arbetsdomstolen fattas.

1999/2000:AU5
Särskilda yttranden

Propositionens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

dels att 52 § skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande 49 § skall betecknas 52 §,

dels att 45–48, 50, 51, nya 52 och 63 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas fem nya paragrafer, 47 a, 47 b, 49, 53 och 62 a §§, och närmast före 45 och 62 a §§ nya rubriker av följande lydelse.

1999/2000:AU5

Bilaga 1

Propositionens

lagförslag

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Varsel

45 §¹

Arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare och arbetstagarorganisation är sinsemellan skyldiga att, om giltigt hinder ej möter, skriftligen varsla motparten minst sju dagar i förväg, när de avser att vidtaga stridsåtgärd eller att utvidga pågående stridsåtgärd. Omfattar stridsåtgärd från arbetsgivarsidan även arbetstagare som ej är medlemmar i berörd arbetstagarorganisation, bör de varslas genom allmänt synliga anslag på arbetsplatsen eller på annat lämpligt sätt.

När en arbetsgivarorganisation, arbetsgivare eller arbetstagarorganisation avser att vidta en stridsåtgärd eller att utvidga en pågående stridsåtgärd, skall den skriftligen varsla motparten och Medlingsinstitutet minst sju arbetsdagar i förväg. Som arbetsdag räknas varje dag utom lördag, söndag, annan allmän helgdag, midsommarafton, julafton och nyårsafton. Tidsfristen skall räknas från samma tidpunkt på dagen som den då stridsåtgärden skall inledas.

Omfattar en stridsåtgärd från arbetsgivarsidan även arbetstagare som inte är medlemmar i berörd arbetstagarorganisation, bör de varslas genom allmänt synliga anslag på arbetsplatsen eller på annat lämpligt sätt.

Varselskyldigheten gäller inte om det finns giltigt hinder mot att varsla. Skyldighet att varsla finns inte i fråga om stridsåtgärd som avses i 41 § tredje stycket.

Varsel enligt första och andra styckena skall innehålla uppgift om anledningen till stridsåtgärden och om stridsåtgärdens omfattning.

Varsel enligt första stycket skall innehålla uppgift om anledningen till stridsåtgärden och om stridsåtgärdens omfattning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

¹ Senaste lydelse 1993:1498.

Skyldighet att varsla finns inte i fråga om stridsåtgärd som avses i 41 § tredje stycket.

46 §

För medling i arbetstvister mellan å ena sidan arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation och å andra sidan arbetstagare eller arbetstagarorganisation finns *en statens förlikningsmannaexpedition*.

Expeditionen skall följa förhållandena på arbetsmarknaden. Har den fått kännedom om arbetstvist som hotar att medföra eller redan har medfört stridsåtgärd, skall den utse förlikningsman att medla i tvisten, när medverkan av förlikningsman kan anses ägnad att främja en lösning av denna. Förlikningsmannen skall kalla parterna till förhandling eller vidtaga annan lämplig åtgärd samt verka för att part uppskjuter eller inställer stridsåtgärd.

Enligt expeditionens bestämmande skall förlikningsman på begäran gå parter på arbetsmarknaden till handa med råd och upplysningar rörande förhandlingar och kollektivavtal samt leda förhandlingar mellan parterna.

47 §²

Är någon enligt 45 § skyldig att lämna varsel skall han inom tid och på sätt som där anges göra detta även till förlikningsmannaexpeditionen. Den som bryter häremot döms till penningböter.

Medlingsinstitutet skall genom överläggningar med parter eller på annat sätt informera sig om kommande eller pågående avtalsförhandlingar.

Institutet skall också ge råd och upplysningar till parterna på arbetsmarknaden om förhandlingar och kollektivavtal.

En part som träffat kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor skall på begäran ge in en kopia av avtalet till Medlingsinstitutet.

² Senaste lydelse 1991:306.

47 a §

Efter samtycke från parter som förhandlar om kollektivavtal kan Medlingsinstitutet utse en eller flera förhandlingsledare eller medlare.

47 b §

Om Medlingsinstitutet bedömer att det i en tvist finns risk för stridsåtgärder eller om stridsåtgärder redan har påbörjats, får institutet även utan samtycke från parterna utse en eller flera medlare för att medla i tvisten.

Medlingsinstitutets beslut enligt första stycket får inte överklagas.

Parter som är ense om att de är bundna av ett avtal om förhandlingsordning som innehåller tidsplaner för förhandlingar, tidsramar och regler för tillsättning av medlare, regler om medlarens befogenheter och regler om uppsägning av avtalet kan anmäla avtalet till Medlingsinstitutet för registrering. När avtalet har registrerats, får under dess giltighetstid medlare inte utses utan samtycke från parterna.

48 §

Vid förhandling enligt 46 § skall förlikningsman söka få till stånd överenskommelse mellan parterna på grundval av förslag som kommer från dem själva. Förlikningsmannen är dock oförhindrad att föreslå jämkningar och medgivanden för att främja en god lösning av tvisten.

En medlare som utsetts av Medlingsinstitutet skall försöka få till stånd en överenskommelse mellan parterna. Medlaren skall för det ändamålet kalla parterna till förhandling eller vidta annan lämplig åtgärd. För att främja en god lösning av tvisten, kan medlaren lägga fram egna förslag till överenskommelse.

Medlaren skall också verka för att en part uppskjuter eller inställer en stridsåtgärd.

49 §

Har en part som enligt 10 § är förhandlingsskyldig kallats till förhandling inför förlikningsman och försummar parten att inställa sig eller underlåter han annars att fullgöra vad som åligger honom enligt 15 §, kan förlikningsmannen på begäran av motpart anmäla förhållandet hos arbetsdomstolen. Denna kan förelägga parten vid vite att fullgöra sin förhandlingsskyldighet och kan på anmälan av förlikningsmannen utdöma vitet

Om det främjar en god lösning av tvisten, får Medlingsinstitutet på medlarens begäran besluta att en part skall skjuta upp varslade stridsåtgärder under en sammanhängande tid av högst 14 dagar för varje stridsåtgärd eller utvidgning av en stridsåtgärd. Ett sådant beslut får meddelas endast en gång för varje medlingsuppdrag. Tidsfristen skall räknas från den dag då åtgärden enligt varselmeddelandet skall påbörjas eller utvidgas. Beslutet skall om möjligt föregås av samråd med parterna.

Medlingsinstitutets beslut enligt första stycket får inte överklagas

50 §

Parts skyldighet enligt 18 § att vid förhandling hålla skriftlig handling tillgänglig för motparten gäller även i förhållande till förlikningsman som medverkar vid förhandlingen.

En parts skyldighet enligt 18 § att vid förhandling hålla skriftlig handling tillgänglig för motparten gäller även i förhållande till en medlare som medverkar vid förhandlingen.

51 §

Uppnås icke enighet mellan parterna vid förhandling inför förlikningsman, kan han föreslå dem att låta tvisten avgöras av skiljemän. Han kan också medverka vid utseende av skiljemän.

En medlare kan föreslå parterna att låta en tvist avgöras genom skiljeförfarande.

Medlingsinstitutet kan medverka vid utseende av skiljemän.

Om stridsåtgärder har påbörjats, kan Medlingsinstitutet uppmana parterna att låta tvisten avgöras genom skiljeförfarande.

Förlikningsman får ej åta sig skiljemannauppdrag i arbetstvist, om icke förlikningsmannaxpeditionen i särskilt fall medger det.

En medlare får inte åta sig skiljemannauppdrag i arbetstvist, om inte Medlingsinstitutet i särskilt fall medger det.

52 §

I arbetstvist av större betydelse kan regeringen utse förlikningskommission att medla i tvisten. Även enskild person kan av regeringen utses att som särskild förlikningsman medla i sådan tvist.

Föreskrifterna i 49 och 50 §§ äger motsvarande tillämpning vid medling av förlikningskommission eller särskild förlikningsman.

Om en part har kallats till en överläggning enligt 47 § första stycket och inte infinner sig, kan Medlingsinstitutet förelägga parten vid vite att komma till en överläggning.

Om en part, som enligt 10 § är förhandlingsskyldig, har kallats till en förhandling inför medlare men inte infinner sig eller om parten på annat sätt underlåter att fullgöra sina skyldigheter enligt 15 § första stycket, kan Medlingsinstitutet på begäran av medlaren förelägga parten vid vite att fullgöra sin förhandlingsskyldighet.

Medlingsinstitutets beslut enligt första och andra styckena får inte överklagas.

Talan om utdömande av vite förs av Medlingsinstitutet vid Arbetsdomstolen. I mål om utdömande av vite får Arbetsdomstolen bedöma även vitets lämplighet.

53 §³

Om en part underlåter att fullgöra sin skyldighet enligt 47 § tredje stycket att ge in en kopia av ett kollektivavtal, kan Medlingsinstitutet förelägga parten vid vite att ge in kopian.

Medlingsinstitutets beslut enligt första stycket får inte överklagas.

Talan om utdömande av vite förs av Medlingsinstitutet vid Arbetsdomstolen. I mål om utdömande av vite får Arbetsdomstolen bedöma även vitets lämplighet.

³ Tidigare 53 § upphävd genom 1980:238.

Varselavgift

62 a §

Den som underlåter att varsla Medlingsinstitutet enligt 45 § skall åläggas att betala en varselavgift till staten. Varselavgiften skall bestämmas till lägst 30 000 kronor och högst 100 000 kronor. Om det finns särskilda skäl kan varselavgiften bestämmas till ett lägre belopp eller helt falla bort.

Den som vidtar en stridsåtgärd i strid mot Medlingsinstitutets beslut enligt 49 § att en varslad stridsåtgärd skall skjutas upp skall åläggas att betala en förhöjd varselavgift om minst 300 000 kronor och högst 1 000 000 kronor till staten. Om det finns särskilda skäl kan varselavgiften bestämmas till ett lägre belopp eller helt falla bort.

Varselavgiften åläggs av tingsrätt på talan av Medlingsinstitutet. Talan skall väckas inom ett år från den dag varsel skulle ha lämnats eller, när det gäller förhöjd varselavgift enligt andra stycket, den dag då stridsåtgärden vidtogs. Försummas det får talan inte väckas.

63 §

I mål, vari denna lag skall tillämpas, gäller lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Är fråga om överträdelse av 47 eller 53 §, gäller dock vad som är föreskrivet om rättegång i allmänhet.

I mål, vari denna lag skall tillämpas, gäller lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

I fråga om mål enligt 62 a § tillämpas för rättegången vad som är föreskrivet om tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten. Överklagande av tingsrättens avgörande sker till Arbetsdomstolen. I sådant fall tillämpas lagen om rättegången i arbetstvister med beaktande av första meningen i detta stycke.

I fråga om mål om utdömande av vite enligt 52 § tredje stycket och 53 § andra stycket gäller vad som i 8 § lagen (1985:206) om viten föreskrivs om allmän domstols handläggning av mål om vitets utdömande.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2000.

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100)⁴ att 8 kap. 15 § och 16 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

15 §

Sekretess gäller för uppgift som part i arbetstvist har lämnat till *förlikningsman, särskild förlikningsman eller förlikningskommission*, om uppgiftslämnaren har gjort förbehåll *därom*.

Sekretess gäller för uppgift som *en* part i *en* arbetstvist har lämnat till *en medlare eller till Medlingsinstitutet*, om uppgiftslämnaren har gjort förbehåll *om detta*.

Sekretess gäller hos Medlingsinstitutet även för uppgift i ett kollektivavtal om en parts affärs- eller driftförhållanden eller en annan enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att parten eller den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Nuvarande lydelse

16 kap.

1 §⁵

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

⁴ Lagen omtryckt 1992:1474.

⁵ Senaste lydelse 1999:575.

8 kap. 8 § andra stycket	såvitt avser uppgift som hänför sig till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet
8 kap. 9 §, 12 § första stycket, 13 § eller 15 §	
8 kap. 21 §	såvitt avser uppgift om enskilds personliga förhållanden vars röjande kan vålla allvarligt men

Föreslagen lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

8 kap. 8 § andra stycket	såvitt avser uppgift som hänför sig till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet
8 kap. 9 §, 12 § första stycket, 13 § eller 15 § <i>första stycket</i>	
8 kap. 21 §	såvitt avser uppgift om enskilds personliga förhållanden vars röjande kan vålla allvarligt men

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2000.

Av utskottet framlagda lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

1999/2000:AU5
Bilaga 2
Utskottets lagförslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

dels att 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 41 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Ett avtal är ogiltigt i den mån det innebär att rättighet eller skyldighet enligt denna lag upphävs eller inskränks.

Genom ett kollektivavtal får det dock göras avvikelser från 11, 12, 14, 19–22 och 28 §§, 29 § tredje meningen, 33–40 §§, 43 § andra stycket samt 64 och 65 §§. Kollektivavtalet får inte innebära att mindre förmånliga regler skall tillämpas för arbetstagersidan än som följer av EG-rådets direktiv 75/129/EEG av den 17 februari 1975, 77/187/EEG av den 14 februari 1977 och 92/56/EEG av den 24 juni 1992.

I ett kollektivavtal får det också föreskrivas längre gående fredsplikt än som anges i 41, 41 a och 44 §§ eller ett längre gående skadeståndsansvar än som följer av denna lag.

I ett kollektivavtal får det också föreskrivas längre gående fredsplikt än som anges i 41, 41 a, 41 b och 44 §§ eller ett längre gående skadeståndsansvar än som följer av denna lag.

41 b §

En arbetstagare får inte vidta eller delta i en stridsåtgärd som har till ändamål att kollektivavtal skall träffas med ett företag som inte har några arbetstagare eller där bara företagaren eller företagarens familjemedlemmar är arbetstagare och ensamma ägare. Detsamma gäller när en stridsåtgärd har till ändamål att stödja någon som vill träffa kollektivavtal med ett sådant företag. Vad som nu sagts hindrar inte en arbetstagare från att delta i en anställningsblockad som riktar sig mot ett sådant företag och som har beslutats i behörig ordning av en arbetstagarorganisation.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1999/2000:AU5

Bilaga 2

Utskottets lagförslag

Stridsåtgärder som har vidtagits i strid mot första stycket är att anse som olovliga. Förändringar i anställnings- eller ägarförhållanden som har inträffat sedan en stridsåtgärd har varslats eller inletts skall inte beaktas vid bedömningen av om en stridsåtgärd är att anse som olovlig enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2000.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister att 2 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Arbetsdomstolen skall som första domstol uppta och avgöra tvist som väcks av arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation eller av arbetsgivare som själv slutit kollektivavtal, om målet gäller

1. tvist om kollektivavtal eller annan arbetstvist som avses i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

2. arbetstvist i övrigt under förutsättning att kollektivavtal gäller mellan parterna eller att enskild arbetstagarorganisation eller arbetsgivare som berörs av tvisten sysselsätts i arbete som avses med kollektivavtal vilket arbetsgivaren är bunden av.

Arbetsdomstolen är behörig domstol enligt första stycket även när kollektivavtal tillfälligt inte gäller.

Gemensamt med arbetstvist enligt första eller andra stycket får handläggas även annan arbetstvist mellan samma eller olika parter, om domstolen med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter finner sådan handläggning lämplig. När det föreligger skäl, kan domstolen åter särskilja målen.

Arbetsdomstolen är alltid behörig att som första domstol *uppta* och avgöra tvist om stridsåtgärd som avses i 41 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Arbetsdomstolen är alltid behörig att som första domstol *ta upp* och avgöra *en* tvist om stridsåtgärd som avses i 41 *och* 41 *b* §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2000.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

dels att 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 41 c §, av följande lydelse:

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse (med beaktande av lagförslag enligt bilaga 2)

4 §

Ett avtal är ogiltigt i den mån det innebär att rättighet eller skyldighet enligt denna lag upphävs eller inskränks.

Genom ett kollektivavtal får det dock göras avvikelser från 11, 12, 14, 19–22 och 28 §§, 29 § tredje meningen, 33–40 §§, 43 § andra stycket samt 64 och 65 §§. Kollektivavtalet får inte innebära att mindre förmånliga regler skall tillämpas för arbetstagersidan än som följer av EG-rådets direktiv 75/129/EEG av den 17 februari 1975, 77/187/EEG av den 14 februari 1977 och 92/56/EEG av den 24 juni 1992.

I ett kollektivavtal får det också föreskrivas längre gående fredsplikt än som anges i 41, 41 a och 44 §§ eller ett längre gående skadeståndsansvar än som följer av denna lag.

I ett kollektivavtal får det också föreskrivas längre gående fredsplikt än som anges i 41, 41 a, 41 b, 41 c och 44 §§ eller ett längre gående skadeståndsansvar än som följer av denna lag.

41 c §

För stridsåtgärder som vidtas i samband med avtalsförhandlingar mellan parter som är eller brukar vara bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra skall följande gälla.

Om en part har varslat om en stridsåtgärd som är partiell eller på annat sätt begränsad och åtgärden kan förväntas leda till skada eller annan olägenhet som står i uppenbart missförhållande till åtgärdens omfattning, kan åtgärden förklaras olovlig.

En stridsåtgärd som har varslats som svar på en annan stridsåtgärd kan också förklaras olovlig, om den är väsentligt mer omfattande än vad som är rimligt med hänsyn till den åtgärd som orsakat svarsåtgärden.

Även en sympatiåtgärd som har varslats till stöd för en part i en tvist mellan parter, som är eller brukar vara bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra, kan förklaras olovlig. Det kan ske om den varslade sympatiåtgärden kan förväntas leda till skada eller annan olägenhet som står i ett uppenbart missförhållande till åtgärdens eller primäråtgärdens omfattning.

Talan om olovligförklaring enligt andra, tredje och fjärde styckena kan endast föras av den arbetsgivare eller organisation mot vilken åtgärden riktas. Med stöd av bestämmelserna i andra, tredje eller fjärde stycket kan en stridsåtgärd interimistiskt förklaras olovlig för tiden fram till dess ett slutligt avgörande föreligger.

Yrkande om olovligförklaring enligt andra, tredje eller fjärde stycket och yrkande om interimistisk prövning enligt femte stycket skall framställas inom sju dagar från den dag då varsel lämnades till motparten enligt 45 § första stycket. Försummas det får sådana yrkanden inte framställas.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister att 2 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse (med beaktande av lagförslag enligt bilaga 2)

2 kap.

1 §

Arbetsdomstolen skall som första domstol uppta och avgöra tvist som väcks av arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation eller av arbetsgivare som själv slutit kollektivavtal, om målet gäller

1. tvist om kollektivavtal eller annan arbetstvist som avses i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

2. arbetstvist i övrigt under förutsättning att kollektivavtal gäller mellan parterna eller att enskild arbetstagare som berörs av tvisten sysselsätts i arbete som avses med kollektivavtal vilket arbetsgivaren är bunden av.

Arbetsdomstolen är behörig domstol enligt första stycket även när kollektivavtal tillfälligt inte gäller.

Gemensamt med arbetstvist enligt första eller andra stycket får handläggas även annan arbetstvist mellan samma eller olika parter, om domstolen med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter finner sådan handläggning lämplig. När det föreligger skäl, kan domstolen åter särskilja målen.

Arbetsdomstolen är alltid behörig att som första domstol *uppta* och avgöra tvist om stridsåtgärd som avses i 41 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Arbetsdomstolen är alltid behörig att som första domstol *ta upp* och avgöra *en* tvist om stridsåtgärd som avses i 41, *41 b och 41 c* §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2000.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	2
Motionerna	2
UTSKOTTET	10
DEL I LÖNEBILDNINGEN	10
1 Bakgrund	10
2 Propositionen i huvuddrag	11
3 Utgångspunkter för förslagen m.m., statens resp. parternas roll och ansvar för lönebildningen	11
4 Inrättande av Medlingsinstitutet m.m.	22
5 Regler vid avtalsförhandlingar och konflikt	27
5.1 Medling m.m.....	27
5.2 Särregler för parter med förhandlingsordning.....	27
5.3 Förlängd varseltid	28
5.4 Varselavgift, uppskjutande av en varslad stridsåtgärd m.m.	29
5.5 Verkan av uteblivet varsel.....	30
5.6 Skiljeförfarande och skiljenämnd, förlikningsman, förlikningskommission m.m.	31
6 Stridsåtgärder.....	32
6.1 Stridsåtgärder mot enmans- och familjeföretag	32
6.2 Stridsåtgärders proportionalitet m.m.....	34
6.3 Sympatiåtgärder	37
7 Andra ändringar	38
8 Antagande av propositionens lagförslag m.m.....	42
8.1 Ändringar i medbestämmandelagen.....	42
8.2 Ändringar i sekretesslagen	42
DEL II ARBETS RÄTTSLIGA MOTIONER.....	43
1 Utredningar m.m.....	43
2 Anställningsskyddslagen	48
2.1 Anställningsformer	48
2.2 Dispositivitet m.m.....	50
2.3 Företrädesrätt	51
2.4 Skadeståndsregler	53
3 Medbestämmandelagen	54
4 Rätt till ledighet	55
4.1 Semesterlagen	55
4.2 Föräldraledighetslagen	57
4.3 Rätt till ledighet för att bedriva näringsverksamhet	59
4.4 Övriga ledighetsfrågor	59
5 Arbetsdomstolen.....	61
6 Statens pensionsverk (SPV).....	62
7 Stuverimonopolet m.m.	63
Hemställan	66
Reservationer	71
Del I.....	71

1. Statsmakernas ansvar för lönebildningen (mom. 1), (m)	71
2. Innebörden av en välfungerande lönebildning m.m. (mom. 2), (m, kd, fp)	72
3. Avslag på förslaget om Medlingsinstitutet m.m. (mom. 3), (m)	74
4. Utvärdering av Medlingsinstitutet m.m. (mom. 5), (fp)	75
5. Förlängd varseltid (mom. 7), (m)	75
6. Verkan av uteblivet varsel (mom. 8), (m)	76
7. Blockad mot enmans- och familjeföretag (mom. 9), (s, v)	77
8. Stridsåtgärders proportionalitet (mom. 10), (m)	78
9. Stridsåtgärders proportionalitet (mom. 10), (kd, c, fp)	79
10. Samhällsfarliga konflikter (mom. 11), (kd, fp)	80
11. Sympatiåtgärder (mom. 12), (m, kd)	80
12. Statistikansvarig myndighet (mom. 13), (m, kd, c, fp)	81
13. Övriga uppgifter för Medlingsinstitutet (mom. 14), (m)	82
Del II	82
14. Utredning av arbetsrätten m.m. (mom. 17), (m, kd, c, fp)	82
15. Visstidsanställningar m.m. (mom. 19), (m, kd)	83
16. Visstidsanställningar m.m. (mom. 19), (v)	84
17. Pensionsförmåner (mom. 20), (m)	85
18. Lokala avtal (mom. 21), (m, kd, c)	85
19. Lokala avtal (mom. 21), (v)	86
20. Avsteg från anställningsskyddslagen (mom. 22), (m)	87
21. Återanställningsrätt (mom. 23), (m, kd)	88
22. Återanställningsrätt (mom. 23), (v)	88
23. Tillräckliga kvalifikationer (mom. 24), (v)	89
24. Skadestånd vid ogiltigförklaring av uppsägning (mom. 25), (v) ..	89
25. Vetoregler (mom. 27), (m, kd, fp)	90
26. Semesterlön vid särskilt utbildningsbidrag (mom. 29), (m, kd, c, fp)	91
27. Utredning om semesterlagen (mom. 30), (m, kd, c, fp)	91
28. Förlängd föräldraledighet (mom. 31), (kd)	92
29. Föräldraledighetslagens skyddsregler (mom. 32), (v, mp)	92
30. Ledighet för att bedriva näringsverksamhet (mom. 34), (m)	93
31. Ledighet för närståendevård (mom. 35), (kd)	94
32. Avskaffande av Arbetsdomstolen (mom. 38), (m)	94
33. SPV:s verksamhet (mom. 39), (m)	95
34. Stuverimonopolet m.m. (mom. 40), (m, fp)	96
35. Stuverimonopolet m.m. (mom. 40), (kd)	96
36. Lex Britannia (mom. 41), (m, fp)	97
37. Övergångsdirektivet (mom. 42), (m)	97
38. Sjuklön m.m. för sjömän (mom. 43), (m)	98
Särskilda yttranden	99
Del I	99
1. Utskottets handläggning av ärendet, (m, kd, c, fp)	99
2. Inrättande av Medlingsinstitutet, jämställdhet och diskriminering m.m., (kd)	100
3. Lönebildningen, (c)	100
Del II	101

4. Ledighet för att bedriva näringsverksamhet (mom. 34), (fp)	101	1999/2000:AU5
5. Avskaffande av Arbetsdomstolen (mom. 38), (kd).....	101	
Bilagor		
Propositionens lagförslag.....	103	
Av utskottet framlagda lagförslag.....	112	
Reservanternas lagförslag.....	115	